

HOOFSTUK 3

‘N HERMENEUTIESE BENADERING EN ‘N HOMILETIESE MODEL

Die konseptuele raamwerk waarbinne hierdie studie plaasvind vind gestalte in Hoofstuk 3. In hierdie hoofstuk word daar na sosiale, religieuse en hermeneutiese veranderinge gekyk om die hermeneutiese proses te versterk. Daar gaan ook gekyk word na die hermeneutiese siening van twee bekende filosowe, Hans-Georg Gadamer en Paul Ricoeur. Die Hermeneuties kommunikatiewe preekteorie word breedvoerig ondersoek om ‘n basis teorie vir relevante prediking daar te stel.

1. Sosiale kulturele veranderinge

Mense uit die eerste wêreld het die afgelope jare ‘n sterk mentaliteit verandering ondergaan (Burger 1991:13). Hierdie proses word dikwels aangedui met die koepelterm ‘sekularisasie’ of ‘modernisering’ van die samelewing. Onder modernisering word verstaan:

“... de maatschappelijke ontwikkeling die gekenmerkt word door het striven om problemen vanuit het perspectief van de rationaliteit op te lossen” (Van der Ven 1993:46).

Die modernisering van die samelewing kan volgens Heitink (1993:45-49) en Vos (1996a:233-255) die beste verklaar en begryp word deur die begrippe ‘rasionalisering’ en ‘differensiasie’. Differensiasie beteken dat die eenheid van die lewe verbreek word met die gevolg dat die outonome sektore soos die ekonomie, wetenskap en politiek ontstaan wat elke spesifieke doelwit nastreef (onderskeidelik wins, kennis en mag). Hierdie drie naamlik sekularisasie, rasionalisering en differensiasie vorm deel van die publieke domein. Daar is

egter ook nog 'n privaat domein. Onder die privaat domein hoort die persoonlike leefwêreld van die mens. Dit is juis hier waar die godsdien, die kerk en die prediking 'n plek vind.

Volgens Heitink (1993:47) word differensiasie duidelik in twee verdere verskynsels naamlik 'pluralisering' en 'spesialisasie'. Die pluralisering van kultuur kom tot uitdrukking in die groot verskeidenheid van waardes, norme en geloofsoortuigings wat aangetref word. Spesialisasie beteken dat mense binne hulle beperkte leefwêreld kennis en bekwaamheid opbou wat weer lei tot professionalisering.

Hierdie rasionalisering, differensiasie, privatisering en pluralisering het ingrypende konsekwensies vir die godsdien en kerklike lewe (Nell 1996:157). Volgens Burger (1991:13) is die drie belangrikste implikasies:

“ ... 'n sterk afname in kerklike en godsdienstige aktiwiteite; groeiende klem op die individu en sy belange versus die van die groep; 'n baie meer kritiese houding teenoor gesag en gesagsinstansies”.

Lewis en Lewis (1989:24) beklemtoon veral laasgenoemde naamlik die skuif weg van gesag en outoriteit:

“Sociologists looking back over the twentieth century say one of the greatest changes, if not the greatest change, has been the shift away from authority”.

Rex Miller (2004:88) skryf van kinders wat in 'n digitale era grootword se reaksie teenoor geloof. By hierdie kinders is geloof 'n *'faithful skepticism'*. Hulle bevraagteken alles en baie vroeg in hulle lewe besef hulle dat die owerhede en die gesagsinstansies nie alles weet nie. Hulle besluit self wat is waar en is baie min lojaal teenoor bestaande en gevestigde instansies en groepe.

'n Groot aantal gemeentes in die Paarl en in Suid-Afrika bevind hulle midde in hierdie konteks van verwydering weg van outoriteit af. Volgens Burger (1995:22-38) word so 'n tydperk gekenmerk deur die soeke na verdiepte verhoudings en

verdiepte spiritualiteit, die invloed van grens- of drempel ervarings (die ontluikende kerk) en 'n nuwe refleksie proses wat na vore kom. Burger (1995:52-53) gaan verder en noem dat laasgenoemde belangrike implikasies vir die prediking het. Hy noem egter dat die styl van die liturg van deurslaggewende belang is. In dié verband skryf Burger (1995:100):

“Dit beteken ook dat ons die prediking moet uithaal uit 'n modus waarin emosionele afdreiging plaasvind of bevele gegee of erger nog: oordeel aangekondig word. Die primêre modus van die prediking is vertelling. Die prediking wil nie oordeel of beveel of beskuldig of manipuleer nie, maar vertel en inlig en getuieis aflê”.

2. Verandering in religieuse kommunikasie

Lewis en Lewis (1989:ii) praat van 'n rewolusie wat plaasgevind het in menslike kommunikasie:

Today the reverberations of a new revolution are shaking the old foundation. The printing press is no longer the primary means of collecting or communicating human thought. Most knowledge is now stored on microfilm or in computer memory banks and communicated by blips on a screen or photo-electronic printouts... We've already crossed the threshold into a new area – the age of visual literacy.

(Lewis & Lewis 1989:ii)

Een van die uitstaande gedeelde realiteite van gemeenskappe is die TV. Mense leef, beweeg en voer hulle hele menswees en bestaan deur die TV. (Myers 1989:159-160).

Pierre Babin (1991:6) skryf in sy indrukwekkende werk *'The New Era in Religious Communication'* hoe hierdie revolusie veranderinge veroorsaak het in religieuse kommunikasie. Hy verduidelik hoe hy in die sestiger jare tot die ontdekking gekom het van die *'oudiovisuele taal'* wat 'n groot effek gehad het op sy geloofskommunikasie. Hy kom tot die besef dat die oudiovisuele 'n eie taal konstitueer en selfs 'n nuwe oudiovisuele kultuur vorm. Daar het dus 'n nuwe wyse van kommunikasie ontstaan as gevolg van 'n radikale kultuurverandering in die Westerse wêreld. Ook Troeger (1990a:290-307) in sy artikel oor *'Emerging New Standards in the Evaluation of Effective Preaching'* beskryf die invloed van die oudiovisuele kultuur op mens se geloofsvorming.

Babin (1991:6) gaan verder deur al hoe meer bewus te word van die moontlikheid om dinge nie net deur woorde taalmatig te verstaan nie, maar ook deur die effek van visuele en mondelingse stimuli.

"... but through the effects produced in him by visual and aural stimuli".

Hy besef dat dit nie slegs idees, filosofieë en godsdienste is wat die wêreld verander nie, maar dat die tegnologiese veranderinge 'n deurslaggewende rol speel in die verandering van kultuur. Babin (1991:14-15) kom tot die gevolgtrekking:

"The manner of presentation is what gives life and form to the material word of Christ. Therefore, we should no longer speak of the content of the product. We should insist instead that the religious educator make the product beautiful, attractive and tempting... Communicators of faith should be specialists in giving the world a divine form".

Volgens Babin (1991:7) is daar 'n hele aantal faktore wat die inhoud van die geloofskommunikasie meehelp, waaronder: die kerk, die plek van kommunikasie, die gesig, die gebare en die klere van die persoon wat kommunikeer. Hy skryf:

"The message is the interrelation of the print media, the electronic media, the use of live drama, and the preached word. It is also the forms of financing, both the marketing and the administration associated with the faith".

Daar word waarskynlik meer visuele beelde in vier-en twintig uur gesien as wat mense in Jesus se tyd in hulle hele lewe gesien het. Dink net na oor die rol wat foto's en televisie en advertensies in die lewe speel. Na die drukkuns was boeke vrylik beskikbaar. Een van die hoof redes vir die Reformasie was die beskikbaarheid van die Bybel in mense se moedertaal. Mense lees boeke en leer om stapsgewys te dink omdat boeke op daardie wyse geskryf is. In 'n veranderende wêreld waarbinne geleef word, lees mense nie meer so baie nie, al kan hulle goed lees. Daar word beweeg in 'n wêreld waar prentjies belangriker is as woorde en gevoelens belangriker is as feite. Maar God het die goeie nuus van Jesus Christus geopenbaar deur woorde in 'n boek – die Bybel. In 'n kultuur waar mense weg beweeg van woorde na beelde moet daar nuut gedink word oor hoe die boodskap van Jesus Christus in die prediking vergestalt kan word.

Die oudiovisuele draaipunt in geloofskommunikasie sal in die prediking verreken moet word. Dit vra kreatiwiteit en moeite maar die prediking sal hierdie verandering nie sonder skadelike gevolge kan verontagsaam nie. Die naderende nuwe era word genoem die 'digitale kultuur' (Miller 2004:78-79). Die toegang tot digitale kommunikasie bereik vinnig 'n punt van geen omdraai (*'tipping point'*). In die konteks van Ned. Geref. Kerk Suider-Paarl het meer as 50% van die lidmate rekenaars (meer as 70% met kinders). Die kinders wat groot word in hierdie digitale kultuur, sal opstaan en die huidige uitsaai-kultuur en letterkultuur se reëls en strukture ter syde plaas. Die gevolg is dat die basis van kennis en verstaan verskuif na 'n interaktiewe, globale, enige tyd, multimedia ervaring met ontelbare bronne om te ontgin en te toets. Die koms van die digitale kultuur gaan vërreikende gevolge hê op kerkweë en veral die prediking. Die effek van die digitale kultuur kan opgesom word in die volgende woorde:

The experience will not be the intellectually passive experience of watching television, or emotionally distant experience of reading. Our minds and bodies will undergo yet another rewiring to support this different sensory experience. We now have the

means to allow our desires to journey virtually anyplace, to consider anything we choose. Our imaginary games of fantasy can for the first time achieve virtual reality leading to a corresponding physical expression. There are theoretically no boundaries or restrictions within this environment. We are transcending the gravitational pull of our traditional worldview, and we are experiencing a social and moral weightlessness as a consequence.

(Miller 2004:78-79)

Christenskap is fundamenteel 'n 'kommunikasie gebeurtenis'. Christenskap is gebou op God wat hom openbaar aan die mens. God het 'n gewoonte om sy kinders iets te laat weet van sy gedagtes, gevoelens en intensies. God wil kommunikeer en Hy doen dit deur verskillende mediums: engele, brandende bosse, kliptafels, boekrolle, donkies, profete, magtige stemme, fluisteringe, en woorde wat in die grond gekrabbel word (Hipps 2009:13).

Enige ernstige studie van God is 'n studie van kommunikasie. Om God te verstaan word gevorm deur 'n mens se verstaan of misverstaan van die media, tegnologie/kommunikasiemiddele wat individue gebruik om te kommunikeer. Die media en tegnologie versterk en verleng 'n mens se reikwydte – sy woorde, klanke, beelde en self – verby die normale beperkinge. Die kultuur waarbinne die mens leef gebruik maklik die woord 'media' in verhouding tot 'Die Media' wat DSTV kanale, akteurs, radiostasies, en koerante voorstel. Maar volgens McLuhan (1988:98) is dit veel meer as dit:

“... a medium is anything that stretches, extends, or amplifies some human capacity”.

Tegnologie/kommunikasiemiddele is 'n eenvoudige verlenging van 'n individu. Dit vat baie van die krag van die medium weg, maar gee dit weer terug. Dit is

soos 'n vriend wat sy selfoon heelyd antwoord tydens 'n spesiale koffie-afspraak wat gemaak is om 'n spesifieke saak te bespreek. Na die vyfde oproep wat hy antwoord sê hy: "Jammer, ek is 'n slaaf van my selfoon". Wanneer hy beseft dat sy selfoon maar net 'n verlengstuk van homself is dan maak dit mos sin dat hy sê: "Ek is 'n slaaf van my ore en my stem" – die presiese dele van onself wat die selfoon verleng.

"By understanding that media are extensions of ourselves, we begin to develop depth to our perception and see an additional dimension" (Hipps 2009:36).

Volgens McLuhan (1964:9) is die duidelikste manier om na 'n kultuur te kyk deur die middele wat hulle gebruik om te kommunikeer. Die kommunikasiemiddele is 'n manier om te verstaan wie ek is, wie mens dink God is en hoe God se veranderende boodskap verander het en nog baie gaan verander (Hipps 2009:13).

Die verandering in kultuur bring mee dat die meeste predikers dink dat die inhoud en waarheid van die prediking nooit verander nie, maar dat net die medium verander. Dit is hoe baie gelowiges omgaan met verandering in 'n kultuur. Die metode verander altyd, maar die boodskap bly dieselfde. Dit kan nooit waar wees nie want die aanbiedings vorme van die Christendom moet verander as mense en die kultuur verander. As dit nie so is nie, sal meeste mense vandag nog steeds Grieks en Hebreeus en Aramees magtig moes wees om enige iets van die Bybel te verstaan. Die kerk het 'n geskiedenis en 'n gewoonte om weerstandig te wees teenoor metodologiese veranderinge. Dit word vandag nog algemeen aanvaar dat solank die onveranderende 'boodskap' van die Evangelie verkondig word, die 'metode' van kommunikasie nie veel saak maak nie. Met ander woorde die kommunikasiemiddele is slegs neutrale pyplyne wat soos waterpype in 'n huis die water verplaas van een vertrek na 'n ander. Die pype maak nie veel saak nie, solank dit net nie lek nie. Dit klink baie logies, maar is nie heeltemal waar nie.

Marshall McLuhan (1964) noem dat kommunikasiemiddele nooit neutraal staan nie.

“The medium is the message” (McLuhan 1964:9).

Hipps (2004:25) sluit aan by McLuhan:

“If the first truth is that our methods necessarily change, the second truth is that whenever our methods change, the message automatically changes along with them. You can’t change methods without changing the message – they’re inseparable”.

Die verskillende kommunikasiemiddele waardeur inligting ontvang word is nooit neutraal nie. Inteendeel, hulle het die krag om mens te verander. Dit maak nie saak wat die inhoud is nie. Nooit kan daar net geoordeel word aan die inhoud nie. Met ander woorde, as ‘n kommunikasiemiddel seksuele eksplisiete materiaal oordra is dit sleg, maar as dit geestelike inhoud oordra, dan is dit goed. Hierdie voorveronderstelling ignoreer die feit dat die TV beeld op sigself mense verander.

When we watch television, we are oblivious to the medium itself. The flickering mosaic of pixilated light washes over us, bypassing our conscious awareness. Instead, we sit hypnotized by the program – the content – which has gripped our attention, unaware of the ways in which the television, regardless of its content, is repatterning the neural pathways in our brain and reducing our capacity for abstract thought. The screen itself is part of the message.

(Hipps 2009:26)

Volgens McLuhan (1988:98) is daar vier dimensies tot alle media:

1. Die verlengstuk van ‘n persoon
2. Elke nuwe vorm van media maak ‘n ouer tegnologie irrelevant en absoluut

3. Niks is nuut onder die son nie. Elke nuwe medium gebruik die oue se ervaringe
4. Die 'donker dimensie'. Elke medium wat te ver geforseer word, sal omswaai en konsekwensies tot gevolg hê. Die Internet was ontwerp om inligting meer beskikbaar te maak, maar te veel of verkeerde inligting kan tot groter twyfel lei.

In die lig van bogenoemde kan daar nie anders as om te gaan kyk wat die inherente natuur van geskiedenis se dominante kommunikasiemiddele was nie naamlik:

- Die Gesproke Woord
- Die Drukkuns
- Die Uitsaaiwese
- Die Digitale Netwerke.

Deur die verstaan van hierdie vier tydperke en vier verskillende kommunikasiemiddele sal mens kan sien hoe dit mense, gemeenskappe, wêreld sieninge, teologieë, en die kerk beïnvloed het. Daar sal met duidelikheid gesien word waar dinge vandaan kom, waar die mens nou is en waarheen die mens op pad is. Daar sal ook meer duidelikheid wees oor die medium wat individue se wêreldbeeld bepaal en ook 'n beter verstaan van die veranderinge waarby die prediking moet inpas. Vir die doel van hierdie studie word daar gesteun op die werk van Rex Miller (2004), in sy boek *'Millennium Matrix- Reclaiming the Past, Reframing the Future of the Church'*.

2.1 Die Oralekultuur – Liturgiese Kerk

Dit staan ook bekend as die tydperk van 'Die Lewende Woord' en word beskou as die tydperk vanaf die ontstaan van die mens tot en met 1500 na Christus (Miller 2004:19).

Deur die lees van Genesis 1 sien mens dat God die Skepping tot ontstaan gespreek het (Brueggemann 1982:18). Ook word die eerste kulture gesien as oraal/mondelings, wat gebaseer is op die gesproke woord. Daar was geen radiogolwe in die lug aanwesig nie. Al wat aanwesig was in die lug was net die stemme van mense: persoon tot persoon. Die oralekultuur gaan nie net oor praat nie, maar ook oor om te hoor: nie die lees van die gedrukte woord of die kyk na TV of die besoeke aan webtuistes nie. ‘Verstaan’ was om te hoor (Miller 2004:19). Lering het geskied in die vorm van dialoog (*‘dialectic instructions’*) wat amper in die vorm van ‘n onderhoud situasie plaasgevind het van mentor en student (Miller 2004:47-48). Jesus het geleef in ‘n kultuur radikaal anders as dié waarin mense hulle vandag begewe. Dit is so maklik om die woorde van Jesus te wanvertolk. Gelowiges mis nie die inhoud van Sy leringe of woorde nie, maar mis die konteks waarbinne Sy lewende woorde geskied het. Sy wêreld was nie die huidige wêreld nie.

“The strongly oral cast of the Hebrew and Christian Scriptures bespeaks a culture not only temporally but temperamentally quite different from ours, with a sense of the world and a psychological structure which is different not merely by reason of position in time and of social institutions generally but also specifically by reason of the way in which it is oriented towards the word itself” (Ong. 1967:3).

Die wonder van die oralekultuur lê in die ‘intieme konneksies’ tussen persone. Woord en gees, gees en wese, woorde en betekenis, woorde en aspekte: alles is geïnternaliseer en in verhouding tot mekaar. Die skeidslyne tussen kuns en godsdiens en wetenskap en letterkunde – verskil nie so baie van mekaar as in die tydgees van die visuele en realiteit, waarbinne mense vandag leef nie (Miller 2004:22).

Die waarheid in ‘n oralekultuur geskied altyd binne verhouding. Die waarheid en die waarheidgewer is intiem verbind. Die waardigheid van die boodskap was alleenlik gebaseer op die waardigheid van hom/haar wat die waarheid oordra.

Geloof in iemand of iets is gelykstaande aan vertrouwe in iemand of iets (Miller 2004:27).

Seker een van die mees dinamiese kenmerke van 'n oralekultuur is die sentraliteit van die gemeenskap waarbinne persone leef. Die meeste mense wat in die oralekultuur gewoon het, het besonderse geheues gehad (Hipps 2009:55). Hierdie kapasiteit was nodig vir die voortbestaan van die volks narratiewe wat betekenis en identiteit gebring het.

“Because oral cultures have no way to store information or knowledge outside of the mind, once they learn something, they depend upon the community to retain it. Mostly this is done through repetition – telling and retelling stories in an oral tradition that spans many generations” (Hipps 2009:55-56).

Die gemeenskap van die gelowiges is ook een van die voortdurende bydraes tot die liturgiese kerk. Die term 'liturgie' was nie eers deel van gelowiges se woordeskat voor die 1500's nie, maar het die struktuur van aanbidding in die vroeë kerk beskryf. Liturgie is seremonieel wat gesentreerd is rondom 'n ritueel wat insluit simbole, sakramente en tekens om 'n mistieke gebeurtenis te skep. Die 'Eucharist' van die Rooms Katolieke Kerk is die weeklikse mistieke viering van gemeenskap met Christus (Miller 2004:29).

Die kerkmusiek in vroeë Christen kulture het die vorm van 'chant', of eenvoudige Psalms en volksmusiek aangeneem. Die rasionaal agter die 'chant' was dat deur die verskillende note jy sekere emosies beleef soos rus, oplossing en konflik. 'n Mens kan ook voel hoe hierdie verskillende note (*do, re, mi, fa, so, la, ti en do*) in verskillende dele van 'n mens se liggaam resoneer naamlik kop, keel, bors en maag (Miller 2004:30-31; vgl. Neuser 1973:37).

In 'n oralekultuur het die argitektuur van die gebou ook sekere heilige patrone uitgebeeld. Die geboue of argitektuur ('sacred places') gee fisiese uitdrukking aan die hemelse realiteit.

“They are built according to a revealed sacred pattern, with the intention to reconnect and relive the sacred moment” (Miller 2004:31).

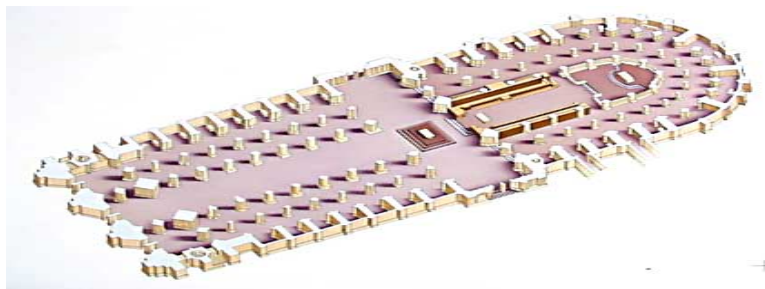
Alles in die katedraal was gebou om die sintuie te betrek en om die individue te oorlaai om sodoende ‘n heilige transformasie te ondergaan:

“... everything communicated the story and created a focus that distinctly departed from the individual’s profane existence. Sacred architecture, whether grand or simple, provided a centre piece for oral societies” (Miller 2004:31).

Hipps (2009:48) skryf dat in die Middeleeue die stories van die Bybel deur die loodglasvensters verkondig is:

“Medieval cathedrals told the stories of the Bible in elaborate stained-glass windows. They presented the seeker with a vast array of vague impressions representing the grand sweep of the biblical narrative – the message was far from distilled”.

Numerings en heilige wiskundige verhoudings was ook ingebring deur die katedrale argitektuur. Die onderstaande skets van die ‘*Notre Dame*’ Katedraal wil ietsie hiervan beskryf. Die kruis as die middel vorm die uitbeelding van sewes en drieë. Kyk ook na die aantal spasies tussen die kolomme. Om binne een van hierdie katedrale te staan bring ‘n ongelooflike ervaring mee. Dink net hoe moes dit gewees het vir persone wat in die orale tydperk geleef het en die ingeweefde taal te kon lees van elke steen en van elke uitbeelding.

Notre Damme Katedraal in Parys se vloerplan

Die mense van die orale wêreld – die mense van die Ou en Nuwe Testament, die profete, Jesus – het gelewe in ‘n tyd waar ‘n ‘oog vir ‘n oog’ algemeen was. Hulle het die lewe baie direk ervaar. God is elke oomblik van die dag ingeasem (Miller 2004:34). Met die aanbreek van die drukkuns – waar die massas die Woord van

God self kon lees – moes die oralekultuur plek maak vir ‘n wêreld van logika en rede.

2.2 Die Geskrewe/Letterkultuur- Reformasie Kerk

Hierdie era het plaasgevind tussen 1500nC-1950nC en die uitstaande kenmerk was dat die ‘boodskap’ en die ‘boodskapper’ verdeel geraak het. Alles het gebeur as gevolg van Johannes Gutenberg in 1454nC wat deur ‘n eenvoudige wynpers die drukkuns gestalte gegee het. Die gevolg was dat die Bybel in massaproduksie beskikbaar gestel kon word. Dit het die einde gespel van die oralekultuur en ‘n nuwe kultuur, die geskrewe/letterkultuur, het die lig gesien. Die aanbreek van die letterkultuur was een van die uitsonderlikste gebeurtenisse in die geskiedenis wat skeiding tussen mense gebring het.

“Three media ingredients – paper, printing, and the alphabet – combined to ignite an explosion of nuclear proportions... for over four centuries, the printing press made the printed word the standard way of communicating and learning in the Western world” (Hipps 2009:46).

Ewe skielik kon die algemene bevolking ook toegang hê tot inligting wat net beskore was vir die konings en die pouse (Miller 2004:35-36).

Vir meer duidelikheid oor die begrip woord/geskrewe/letterkultuur, word daar van nou af slegs verwys na die letterkultuur of era.

Die letterkultuur het ‘n liniêre en logiese gedagtegang geskep. In die oralekultuur was kennis oorgedra van die meester na die leerling, van mens tot mens, en is gesien as ‘n holistiese leerervaring. In die letterkultuur was dit reguit lyne wat getik is en die woorde op papier die oorsaak dat daar verwydering gekom het tussen gees en woord, gees en wese, woorde en betekenis, betekenis en gebeure. Christenskap het oornag ‘n nuwe en kragtige voertuig gevind. Deur hierdie voertuig van die drukkuns kon die kerk sy dogma, invloed tot ‘n nuwe vlak

van verantwoordelikheid en geleentede neem. Dit het rasonale denke geskep wat die mistieke agterweë gelaat het. Die letter het die gordyn geskeur wat die misterie van die lewende woord beskerm het. Die wêreld word nou gesien deur 'n bril van ordelikheid, onderskeiding en binne die konteks van rede (Miller 2004:36).

Oor 'n relatief kort tyd het die balans in mag geskuif vanaf die 'oor' (om te hoor) na die 'oog' (om te sien/lees). Dit het veroorsaak dat mense op 'n ander manier inligting geïnterpreteer het. Persone se persepsie het nie meer berus op die boodskapper (die konteks) nie, maar berus nou op die boodskap (die inhoud). Die letterkultuur het sy krag gevind in die inhoud van die boodskap (Ong. 1967:50). Tussen die leser en die skrywer het daar skeiding gekom. Die lees van 'n teks veroorsaak 'n buffer van kollektiewe gedagtes en dialoog.

“More significantly, the integration of reading creates a different psychological makeup. It desensitized the eye to the interactive integration inherent in oral communities. The eye signals the brain to discern (mentally separate) and analyze (break up the whole). By contrast, the ear seeks harmony and synthesis” (Miller 2004:44: vgl. Ong. 1967:229).

Die antieke menslike draers van inligting en verstaan – die ouderlinge, priesters, onderwysers – is vervang met 'n nuwe vorm, naamlik die letter:

“... the individual finds it possible to think through a situation more from within his own mind out of his own personal resources and in terms of an objectively analyzed situation, which confronts him. He becomes more original and individual, detribalized” (Ong. 1967:135).

Die impak van die gedrukte woord het so dominant geword dat dit die hoogste gesag van outoriteit geword het. Die boodskap word belangriker as die boodskapper. Waarheid verskuif vanaf verhouding na beginsel. Daar word gesteun op die inhoud en die konstruksie van die kommunikasie om die boodskap erkenning te gee. Die Bybel vervang die kerk as die bron van outoriteit en waarheid (*'sola scriptura'*).

“... an individualistic and analytical approach relying strictly on the Bible text”
(Miller 2004:50).

Dit was bevrydend vir meeste denkers weg van reëls, tradisies en gesag om sodoende observasies te kon maak en te kon eksperimenteer. Die gevolg was die Hervorming wat begin plaasvind het en die skeiding tussen Katolisisme en Protestantisme. Die Hervorming tradisie volgens Miller (2004:45-46) het ‘n rasionele sistemiese teologie ontwikkel wat gelei het tot teologiese kundigheid en opleiding.

“Education rather than initiation, becomes the primary tool to guide the Reformation believer towards a realization of vocation and fulfillment” (Miller 2004:50).

Die persoonlike filter van gemeenskap het ook verarm en die heroriëntasie vanaf subjektiwiteit na objektiwiteit het al hoe meer toegeneem.

“Seeing is distant and detached” (Miller 2004:46).

Die skryfkuns het mense die luuksheid gebied om objektief – apart van die stam – te kon dink. Shane Hipps (2009:56) verwoord dit so mooi in sy boek *‘Flickering Pixels’*.

The invention of writing gave people the luxury of thinking apart from the tribe without the concern of those thoughts disappearing. And reading and writing became available to more and more people, the community was no longer needed to retain teachings, tradition, or identity. And because the task of reading and writing often encourages to be alone, tribes and communities can be fractured as people spend greater amount of time in private. This isolation creates the conditions necessary for a strong sense of individualism to emerge.

(Hipps 2009:56)

Ong. (1982:78) sluit by bostaande aan deur dit duidelik te stel dat in pre-literêre gemeenskappe die individu se identiteit deur die gemeenskap bepaal word en dat die skryfkuns juis die gemeenskap vernietig en die individu uitlig.

“In pre-literate societies, a person’s identity is bound to the tribe; the notion of the individual has little importance. However, the ‘technology’ of writing, regardless of ‘content’, weakens and even destroys tribal bonds and profoundly amplifies the value of the individual”.

Hierdie skuif vanaf gemeenskap na individu het die kerk se omgang met die Evangelie radikaal verander. In hierdie proses het die Bybel ‘n handboek geword vir ‘n morele lewe en regte denke. Die tegnologie van die drukkuns het die gemeenskap van gelowiges vervaag na iets privaat (Hipps 2009:57).

Die skuif in gesag vanaf ‘boodskapper’ na ‘boodskap’ het tot gevolg gehad dat argitektuur en rituele heeltemal verander het.

“... replacing symbolic architecture with simple and functional buildings. The ritual of re-enacting the Last Supper is replaced by retelling of the gospel. The focus of the service shifted from the Eucharism to the preaching of the word”
(Miller 2004:45).

Ook het die liniêre rangskikking van sitplekke in kerk nooit bestaan voor die drukkuns nie. Die Middeleeuse kerk het nie rye sitplekke gehad nie, slegs oop spasies waar daar gestaan kon word (Hipps 2009:46-47). Na die drukkuns het die kerk sitplekke die bladsy van ‘n boek gespieëlbeeld. Onderstaande twee sketse wil iets hiervan verwoord.

Results of a Small-Scale Stumptailed Monkey Breeding Program in a Laboratory

Allan M. Schrier and Morris L. Povar
Brown University

The purpose of this paper is to describe informally our experience during the past approximately nine years in connection with a small-scale harem-type breeding program using stumptailed monkeys (*Macaca nemestrana*). The program has been conducted in the Primate Behavior Laboratory in the Psychology Department.

Our own experience, as well as that of others, has been that, while it is relatively easy to breed rhesus (*M. mulatta*) and cynomolgus (*M. formicivora*) in pairs in individual laboratory cages (Valenz & Dalgard, 1975), it is quite difficult to breed stumptailed monkeys in this manner (e.g., Braggenman and Grauwiler, 1972; Tashiro, 1978). Although we had a successful harem-type breeding program involving animals paired in cages in cage racks (Kaye, Povar, & Schrier, 1965), we had far less success under the same conditions with stumptailed monkeys (approximately 8 or 9 live births in 10 pairings in the former case, as compared with approximately 1 in 10 in the latter). There was little published information about such matters in the early 1970's when we became concerned about the continued supply of stumptailed monkeys from the wild due to increasing evidence that their existence in the wild was severely threatened (Harrison, 1971). (And, indeed, in 1976, the government of Thailand, the only significant source of these animals, banned their export for all purposes.) We discussed the matter with investigators in other laboratories and the consensus was that stumptailed monkeys should be maintained in social groups for successful breeding, though the exact conditions were not clear and the results appeared to have been quite variable.

Early in 1975, we replaced the individual cage racks in one of our three colony rooms with two enclosures constructed with commercially available wire-mesh galvanized iron hardware used for dog runs. Each enclosure was approximately 2.5 by 3 by 2 m high. A wire-mesh initial divider with a large sliding door inside the enclosure could be used to divide the cage in half. This proved useful for purposes of gradually introducing new animals, temporarily separating an animal, capturing

individuals, and the like. The colony room floor (Duroflex) served as the floor of the enclosure. Parallel sets of 2.5-cm diameter pipe were provided for use as perches. The colony rooms have gutters running along the walls that are pitched toward large drains. The colony room floors are, in turn, pitched toward the gutters. The cages were placed so that a gutter was located along one side. This facilitated cleaning of the pens by hosing of wastes into the gutters and down the drains while the monkeys would take to their perches. The room was well lighted with fluorescent light from ceiling fixtures. A 12-hr. light-dark cycle and a temperature range of 70-75 deg-F was maintained throughout the year.

Five wild-born females, ranging in age from 3 to 5 years, as estimated by their dentition upon arrival in the laboratory, that had been in the laboratory for about 3 months, were placed in the enclosure with an approximately 9-year-old wild-born male, Dirk. Dirk had been in the laboratory for 3 years, had served as a subject in a number of behavioral learning experiments, and was a proven breeder. Five wild-born females and a male were placed at about the same time in the second enclosure. Four of these had the same background as the five in the first enclosure. The fifth female (Daisy) and the male (Clive) were about the same age and had the same background as Dirk. They were both also proven breeders in the laboratory.

It is common knowledge that intragroup aggression, particularly among females, can be a serious problem when establishing harem-type as well as other social groups (Hillemanns, Schreier, & Reijnen, 1981). Thus, the groups were carefully monitored during the first few weeks, and, in fact, one of the females in Clive's enclosure appeared to be in danger of losing her life and was removed. Another female in this enclosure was removed the following year because of illness. Two females (Beula and Klem) that had arrived in the laboratory at the same time as the other females in the enclosure were added to the group in 1977.

The animals are fed only Old-World-monkey-type commercial laboratory monkey biscuits, as has been the case for all of our animals in the Primate Behavior Laboratory since it was founded. They are fed enough once a day that the animals invest in the dominance order

Author's address: Psychology Dept., Brown University,
Providence, RI 02912, USA.

Hipps (2009:45) stel dit helder:

"The tools we use to think actually 'shape' the way we think. The same applies to our faith as well".

Random aanbidding van die gemeenskap van gelowiges het die skuif plaasgevind vanaf 'ritueel' na 'ordelikheid'. Die Protestantse erfenis waarvan die Ned. Geref. Kerk deel is, reflekteer die meer rasionele en objektiewe karaktertrekke van die letterkultuur. Die aanbidding geskied binne 'n konstante en logiese orde wat opbou na die prediking van die Woord. Die inruiming van die aanbiddings geleentheid is daar om inligting oor God en God se waarhede oor te dra (vgl. Barnard 2004:53).

"It is designed to provide a logical explanation of our need for Christ, a systematic retelling of Christ's ministry and ultimate triumph, and then a prescribed response for those who need to reconcile their current state or situation with the gospel" (Miller 2004:51).

Die effek van die verskillende style van aanbidding vanaf orale na geskrewe was enorm. 'n Verdere gevolg was 'n radikale skuif in musiek. Musiek was nie meer gesetel in die hande van hulle wat in die tradisie in 'chant' en liturgie opgelei is nie. Die geskrewe Woord het dit moontlik gemaak dat musiek vir almal toeganklik was. Die musiek het verander van 'mistiek' na 'eksplisiet'. Komplekse melodieë het toegeneem en meer musikante het na vore gekom. Die gevolg was konserte waar die musikante saam kon speel, wat weer gelei het tot sinergiese klank en die produk van orkeste tot gevolg gehad het. Sodoende kon aanbidders die inhoud van hulle geloof uitdruk in hulle eie taal (Miller 2004:51).

Volgens Miller (2004:37-38) het hierdie verandering in persepsie 'n nuwe psigologiese dimensie by mense veroorsaak wat nuwe reëls ten opsigte van verhoudinge, organisasies en institusies teweeg gebring het. Dit kan opgesom word in die volgende punte:

- Verstaan deur analise vervang verstaan deur dialoog
- Individuele outonomieit vervang gemeenskap getrouheid
- 'n Konseptuele verstaan van God vervang 'n verhoudings georiënteerdheid teenoor God
- 'n Progressiewe siening van geskiedenis vervang 'n sikliese siening van geskiedenis
- Die lees van die Evangelie van God vervang die ervaring van die Evangelie van God deur seremonies en rituele
- Etiese beginsels vervang morele keuses
- 'n Objektiewe wêreldbeskouing vervang 'n deelnemende wêreldbeskouing
- Pedagogie vervang mentorskap
- Logiese redenering vervang dialektiese ontdekkings
- Rationele ontwerp vervang simboliese kuns en argitektuur.

Dit het tot gevolg gehad dat die letter, die lewende woord stilgemaak het *"You might say that the world shifted from 'Believing is seeing' to 'Seeing is believing'"* (Miller 2004:39; vgl. Schaeffer 1968; Schaeffer 1983).

Die gedrukte woord het 'n rasonale gedagtegang geskep wat die wêreld as verskillende parte of dele sien wat op ordelike wyse aanmekaar gesit is, soos die woorde in 'n sin. Die gedrukte gedagtegang is analities en verdeel die geheel in verskillende dele. Sodoende word die beginsel van logika gebruik om die verskillende dele uitmekaar te haal en weer aanmekaar te sit as 'n geheel. Die logiese voorsien die struktuur vir ware rede en die verstaan van die heelal (Ong. 1967:63-64).

Die fondament van die Westerse gedagtegang en empirie is gebou rondom twee eenvoudige formules: 'A is A' en 'A is nie nie-A'. Met ander woorde, iets is nie enige iets anders as wat dit nie is nie (Korzybski 1951:22). Dit gee uitdrukking aan die kompleet visuele, liniêre, afsonderlike oriëntasie van die gedrukte gedagtegang wat totaal verskil van die kronkelende, mistieke, gemeenskaplike ontdekking van die orale gedagtegang (Miller 2004:42).

Die kerk het verander vanaf 'n ruimte van intieme verbintenisse na 'n ruimte van rasonale afskeidbaarheid. Die effek van die individuele verhouding met God het fundamenteel verander. Die gevolg was die skepping van die Reformatoriese lering oor geloof met sy liniêre progressiewe patroon. Hierdie patroon het ook die Evangelie omvorm.

Hipps (2009:48) verduidelik as volg:

"The values of efficiency and linear sequence, which became more entrenched in the Western world with each passing decade, changed the way the gospel was conceived. Under the force of the printed word, the gospel message was efficiently compressed into a linear sequential formula".

Ons almal ken die bekende sistematiese liniêre benadering van die evangelie:

Vra vergifnis vir sonde + Glo in Jesus = Gaan hemel toe.

Ook die baie bekende vier geestelike wette van Bill Bright ('*Campus Crusade*') is deel hiervan. Hierdie vereenvoudiging van die evangelie sou nooit plaasgevind

het, as dit nie vir die drukpers was nie. Hierdie benadering waarmee meeste Ned. Geref. Kerk lidmate bekend is het die hoeksteen geword van die moderne evangeliese uitdrukking van geloof.

Liniêre redenering in die letterkultuur was geneem na die ekstreme. Dit het tot gevolg dat die medium kan terugskiet as dit tot die uiterste gedryf word. Die uiteinde van oormatige liniêre redenering is dat dit die primêre betekenis raak waarvolgens geloof verstaan en gepropageer word. Dit beteken dat die evangelie slegs verstaan en ontvang word deur rede en feite. Doktrines word aanvaar deur rede.

“Printing makes us prefer cognitive modes of processing while at the same time atrophying our appreciation for mysticism, intuition, and emotion. It can even make us suspicious or fearful of feelings, especially as they interact with our ‘logical’ faith” (Hipps 2009:49).

Ons kommunikeer deur die liniêre abstrakte manier van die gedrukte woord en het tot gevolg dat die mens deur die medium verander word.

“We become what we behold” (Hipps 2009:48).

Daar is ‘n groot verskil tussen om te weet van God en God te ken. Die gevolge was dat mense al hoe meer objektief en intellektueel teenoor God geraak het. Dit het daartoe gelei dat mense geglo het dat hulle objektiwiteit ‘absoluut’ is (vgl. Lonergan 1997:214-216). Die resultaat is dat mense se teologiese veronderstellings ten slegste verander het en ‘n ommekeer het begin plaasvind. Mense het begin om die Bybel te lees onder ‘n illusie dat God se gedagtes geken kan word met bevooroordeelings van duidelikheid en visie. Mense glo dat die Bybel ‘n stel van objektiewe proposisies voorstel wat deur opleiding en tyd ontdek kan word. Die gevolg is ‘n teologiese en evangeliese arrogansie (Hipps 2009:58-59).

“What emerged from this new style of reading and relating to God was a theological and evangelical arrogance. In reality, our subjective experience is

inescapable.... Unavoidable subjectivity is anything but a descent into meaningless 'relativism'.

Wanneer die orale en die geskrewe kulture teenoor mekaar opgeweeg word, kan mens sien hoe die geskrewe wêreld afstand bring in die manier hoe daar na die wêreld gekyk word. Vervolgens sal die uitsaaikultuur van nader bekyk word om weereens te besef hoe die aanhoudende beelde en klanke mense verander.

"We shape our tools and afterwards our tools shape us" (McLuhan 1994:xxi).

Die gevolg is dat die Evangelie van Jesus Christus weereens verskillend ervaar sal word en op ander maniere uitdrukking moet gee aan mens se geloof.

2.3 Die Uitsaaikultuur – Die Kontemporêre/Feesviering Kerk

Die uitsaaikultuur volgens Miller (2004) is die tydperk vanaf 1950-2010. In Suid-Afrika het TV in die middel 70's die lig gesien. Maar die uitsaaikultuur het alreeds begin met die uitvinding van die telegraaf. Samuel F.B., Morse het in 1844 die eerste elektroniese kommunikasie bewerkstellig (Postman 1994:68).

"Morse's invention dramatically altered the way we relate to information by breaking, for the first time, the historic connection between communication and transportation. Prior to the telegraph, information travelled at about 35 miles per hour – roughly the speed of a train" (Postman 1993:67).

Sodoende is inligting vertaal in elektriese impulse en bevry om te beweeg teen die spoed van lig. Hierdie tegnologiese deurbraak het die wyse verander van hoe mense kommunikeer en het ook mense se wêreldbeskouing verander. Voor die telegraaf was inligting plaaslik, gewortel binne 'n bepaalde konteks en toegedraai in geskiedenis wat betekenis en samehorigheid voorsien het. Maar met die telegraaf is inligting verwyder vanaf die plaaslike en historiese situasie na onbekende kontekste met geen verbintenisse nie (Hipps 2009:66-67).

Die kamera, radio en rolprentbedryf versterk hierdie nuwe kultuur. Die kamera het tot gevolg gehad dat die 'vermaaklikheidsbedryf' met sy filmsterre, modelle en persoonlikhede handuit geruk het. Dink net aan die dramas rondom die dood van Prinses Diana as gevolg van kamera persone se obsessie met bekende persoonlikhede. Fotografie het bygedra tot die groeiende narsisme en obsessiewe gedrag in hierdie nuwe kultuur. Die natuurlike selfbewustheid van adolessente begin al vroeër in die lewe van 'n mens plaasvind (Hipps 2009:96). Die manipulasie van foto's is op elke voorblad van tydskrifte te sien.

"Our culture is descended to a place where even the natural beauty of a supermodel is simply not beautiful enough to withstand the unflinching scrutiny of the camera. The most 'beautiful' individuals in the world must be thoroughly transformed before being shown to the public" (Collins 2008:100).

Dit is geen wonder dat agtjarige meisies alreeds hulle selfbeeld bevraagteken nie. Die medium van foto's lei die aandag weg van die innerlike lewe na 'n tentoonstelling van uiterlike aspekte. Dit het ernstige implikasies vir enige persoon se geestestoestand.

Maar TV was die medium wat die uitsaaikultuur in 'n vinniger rat geplaas het. Dit was nie lank nie of die TV was die middelpunt in elke huis. Die kontras was groot tussen die kinders wat enersyds opgevoed was (en nog steeds is) in 'n letterkultuur en andersyds grootgemaak word in 'n uitsaaikultuur.

"Television demanded nothing but instead gave a continuous stream of pictures to entertain them and open the world. School had their bodies, but television captured their hearts and minds" (Miller 2004:55).

Die TV het 'n kaleidoskoopwêreld van drama en veranderende beelde geskep. Beeld na beeld, program na program, voortdurende advertensies – daar is geen oorhoofse perspektief, geen sentrale storielyn om hierdie gefragmenteerde beelde betekenis te gee nie.

"... the very act of watching television creates a psychological phenomenon called 'gestalt': when several related but disconnected pieces of a picture or an event suddenly merge in the mind as a whole" (Miller 2004:55-56).

TV het dit reggekry om sekere aspekte te ontmasker. Die TV was die ideale medium om die ongelykmatigheid van die letterkultuur se uitgewerkte redes en planne teenoor die werklikheid van die lewe te wys. TV het gewys dat die lewe en die geskiedenis baie slegter was as wat die geskrewe woorde van die drukkuns dit probeer weergee het. Die gevolg was dat die verlede al hoe meer in twyfel getrek is want die TV het die teenstrydighede van regerings, politici en die dodelikheid van chemiese stowwe, ontbloot. Marshall McLuhan in *'The Medium is the Message'* stel dit so:

"Television's message is Total Change, ending psychic, social, economic, and political parochialism. The old civic, state, and national groupings have become unworkable. Nothing can be further from the spirit of the new technology than a place for everything and everything in its place" (McLuhan 1996:16).

Die uitsaaikultuur het elke voorveronderstelling van 'modernisme' ontmasker. Die wêreld was nie meer so ordelik en voorspelbaar nie. Die rede was nie meer die effektiefste metode om die realiteit te adresseer nie (Fuller 1969:44). Die nuwe tydvak of wêreldbeskouing staan bekend as 'postmodernisme' (Hoofstuk 2 punt 1.3). TV was die perfekte medium om hierdie nuwe wêreldbeskouing ('postmodernisme') te kanaliseer na die massas.

"It structures how we see, experience, interpret, and express our world" (Miller 2004:58).

Neil Postman (1986:78-79) sê:

"Television has achieved the status of 'meta-medium' – an instrument that directs not only our knowledge of the world, but our knowledge of ways of knowing well".

Hoe meer mense bewus geraak het van die diversiteit van die wêreld, hoe minder het mense na die kerk geluister (Miller 2004:58). Die TV is vloeibaar en voortdurend besig om homself te herstruktureer. Dit behou geen geheue en beweeg verby fisiese en konseptuele grense. Dit verenig mense deur gemeenskaplike ervarings. Dit sinkroniseer kulturele emosies en persepsies. TV herskep die kompleksiteit van die lewe en skep duidelike en eenvoudige

visuele beelde. Hierdie eenvoudige visuele beelde vervang miljoene geskrewe woorde (Miller 2004:59).

Die uisaaikultuur het die publieke debat vervang met 'n collage van verskillende lae van werklikheid wat inherente reaksie ontlont het. Deur dit het die TV mense se algemene mites herkontekstualiseer. In 'n hoogs komplekse gemeenskap, het TV een van die oudste en tradisioneelste funksies van 'n beeld vervul: om algemene mites te visualiseer (sukses, die goeie lewe, aanvaarding van diversiteit, helde en heldinne) en om die individu in 'n sosiale geheel te integreer (Miller 2004:60).

Die gevolge van TV kyk is dat dit subtiel en onvermydelik mense se lewens beïnvloed. Hierdie gevolge het niks te doen met die inhoud of programmatuur waarna gekyk word nie (Hipps 2009:78).

“... whether you got a Baby Einstein video playing or the latest abomination in reality TV, it's the 'medium', not the 'content' that changes us. Believe it or not, the flickering mosaic of pixilated light repatterns neural pathways in the brain. These new pathways are simply opposed to the pathways required for reading, writing, and sustained concentration”.

TV beeld het 'n bonatuurlike stimulus van die brein, en nie op 'n gesonde wyse nie. Dit kan vergelyk word met die effek van suiker op die liggaam. Die TV beelde wat na gekyk word is soos spookasem wat 'n valse vervulling skep. Dit verg geen intellektuele vermoë nie. Alhoewel die TV ook lang tydperke van fokus vra, moedig dit eerder 'n katatoniese staat aan as werklike verbintenis en betrokkenheid (Hipps 2009:79). TV verhoed die brein om nuwe aspekte te genereer, te skep en verbeeldingryk te raak. Hierdie beeldkultuur vernietig verbeeldingryke kreatiwiteit. Die brein raak lusteloos en passief onder die toenemende beelde wat TV voortbring.

“As image displaces the world, our thinking patterns and preferences change... a photograph doesn't separate and make distinctions (left brain); rather it depicts

wholes and continuums (right brain). Images depict the unity of reality rather than discrete binary ideas. They do not explain or organise the world the way language can” (Hipps 2009:90).

Met betrekking tot kerkwees, is die uitsaaikultuur die geheim agter die groei en suksesse van die kontemporêre/feesviering kerke (*‘celebration churches’*). In teenstelling met hierdie eietydse kerk, sukkel Hervormingskerke (letterkultuur) in hierdie tydgees, omdat hulle funksie was en nog steeds is, om ‘n vooruitgewerkte, gestruktureerde en rasonele aanbieding van God se Woord te weergee. Wanneer daar na hierdie verskille gekyk word deur die lens van die verskillende kommunikasie tydperke, kan mens verstaan hoekom dit gebeur het. Die Eietydse kerke, wat ook Kontemporêre kerke genoem word, is gebou soos teaters of ateljee-stelle, waar die Hervorming kerk gebou is soos lesingsale met die kansel (houer van die geskrewe woord) as die fokuspunt. Die musiek in die eietydse kerke is ritmies, kompleks en vinnig, maar die boodskap is eenvoudig op die punt af (Miller 2004:60). Die prediker in ‘n eietydse kerk lewer ‘n boodskap vanaf buitelyne en gebruik teater tegnieke om kontak te maak met die hoorders. Die voorbereiding is gefokus op die oordrag van die boodskap en dramatiese momente word geskep om die hoorder te beïnvloed. Die geskrewe woord is die lanseer paneel waar stories, humor, kortverhale en aanhalings die uitsaaikultuur ondersteun. Die atmosfeer is gemaklik en die lug is vol energie. Die Sondag erediens is ‘n gebeurtenis en mense kom met verwagting om iets nuuts te ervaar (Miller 2004:60-61). Die verskuiwing vanaf die tekstkultuur na die uitsaaikultuur is vanaf ‘inhoud’ na ‘gebeurtenis’. Miller (2004:61-62) noem dit as volg:

- Die uitsaai epistemologie of kennisleer van onmiddellike ervaring vervang die tekstkultuur se rasonele analyses
- Die uitsaai se kollektiewe bewustheid vervang tekstkultuur se individuele outonومiese siening
- Die uitsaai se eksistensiële verstaan van God vervang tekstkultuur se abstrakte oriëntasie

- Die uitsaai se kans gedrewe siening van geskiedenis vervang tekskultuur se liniêre progressie
- Die uitsaai se gedramatiseerde voordrag vervang tekskultuur se gestruktureerde oratorskap
- Die uitsaai se ‘wees alles wat jy kan wees’ vervang tekskultuur se ‘doen die regte dinge’
- Die uitsaai se klem op ‘proses’ vervang die tekskultuur se klem op ‘uitkoms’.

Die uitsaai kultuur absorbeer jou onbewustelik binne-in die groter konteks. Deur verskillende programme en genres en deur die redigering van hierdie collage van beelde, word daar ‘n illusie geskep dat die persoon in sy volle wese teenwoordig is.

“Television’s multilayered reality communicates the entire form and essence of the subject, reflecting the profound shift in worldview. It bypasses rationality with an all-at-once message, the deconstruction and the arbitrary reconstruction of meaning” (Miller 2004:62).

Dit vra net ‘n mens se aandag en reaksie, geen analise, geen historiese perspektief en geen verbintenis met enige ander gebeurtenisse nie. In teenstelling met die geskrewe woorde van betekenis en liniêre gedagtegang, laat die uitsaai kultuur toe dat die inligting altyd ‘n oop einde skep met verskillende betekenis (Miller 2004:63).

Hierdie skuif vanaf die letterkultuur na die uitsaai kultuur is vir meer as dertig jaar aan die gang, maar vir baie mense veroorsaak dit voortdurende konflik. Dit word eerstehands in die konteks van die Paarl beleef, waaruit hierdie studie sy oorsprong vind. Die meeste mense is bekend met linkerbrein (rasionele) en regterbrein (nie-rasionele) denke (Howard 2006:57-58). Die letterkultuur het die linkerbrein gestimuleer, maar met die koms van die uitsaai kultuur het dit die linkerbrein oorweldig met beelde wat nie gemaak is om alles te verwerk nie. Die regterbrein wat geassosieer word met kreatiwiteit, spontaneïteit en patroon-

herkenning is baie beter instaat om die aanhoudende vloeï van beelde en klanke te verwerk (Howard 2006:58). Die toename en dominansie van die uitsaaikultuur het regterbrein vermoëns meer waardevol en nodig geag. Die onderdrukte emosies van 'n letterkultuur is deur die uitsaaikultuur ontmasker – vir baie is dit ongemaklik, maar vir ander is dit weer 'n welkome ervaring.

“Print makes reason king and stimulates reflective thinking. Broadcast elevates desire and emotion and stimulates reflexive thinking – the kind of thinking of emergency room workers or driving you car do” (Miller 2004:66).

Vir die wat grootgeword het in 'n wêreld van tradisionele godsdiens, sal die meer informele, vloeiende, uitdrukking van belewenis, teater aanbieding atmosfeer 'n bedreiging wees. Dit sal vir die letterkultuur voel soos manipulasie en selfs narsisme. Op 'n meer humoristiese manier kan mens sê dat die twee kulture soos Mars en Venus is. Die Hervormdes is van Mars en die Kontemporêre is van Venus (Miller 2004:65-66).

Die skeiding tussen publieke (openbare) en private lewe is ook deur die uitsaaikultuur ontmasker. Op die gebied van opvoeding lê die klem meer op gespesialiseerde temas en pragmatiese fokus. Voortvloeiend uit hierdie manier van opvoeding is die kombinasie van opvoeding en vermaak (*“edutainment”*) wat spesiaal daar gestel is vir die toenemende verkorte aandagspan van individue (Miller 2004:69).

Die kerk is ten volle betrokke en ingedompel binne-in hierdie uitsaaikultuur. Die veranderinge en vernuwing wat in kerke gesien en beleef word, of mens daarvan hou of nie, is 'n weerspieëling van die wêreld waarbinne geleef word. Met betrekking tot kerkwees, waarbinne die prediking plaasvind, word daar by 'n paar verskuiwings stilgestaan wat plaasgevind het vanaf die letterkultuur na die uitsaaikultuur.

2.3.1 Die waarheid word bekragtig deur ervaringe

Omdat mense se denke 'n spieëlbeeld raak van die dominante medium ('media'), is dit natuurlik om die bestaan van 'algemene waarheid' te ontken.

"In broadcast cultures, truth has to ring true for us. We have to be able to feel a visceral connection to it" (Miller 2004:70).

In 'n groot ouditorium/teater waar mense onbekend is vir die prediker en hulle wat om 'n mens sit, kan mens ontspan en meegevoer raak deur die musiek, die atmosfeer en die verwagtinge. Op 'n sekere tydstip in die aanbidding maak die prediker sy verskyning en kommunikeer sy verwagtinge. Die ruimte word gevul met 'n belofde bestemming en 'n verwagting. Op 'n sekere moment ervaar die kritieke massa 'n deurbraak wat op daardie oomblik as die 'waarheid' beleef word. Vra mens na die tyd wat gebeur het, sal hulle reageer met woorde soos:

'Ek is nie seker wat gebeur het nie, maar ek was blind en nou kan ek weer sien'. Hierdie ervaringe skep groot spanning by gelowiges en verskillende denominasies wat ingebed is in die letterkultuur. Dit maak nie saak wat mense se wêreldbeskouing is nie, dit is duidelik dat die uitsaakultuur as medium hulle sieninge en ervaringe van waarheid verander. Die uitwerking daarvan op die kultuur is enorm.

"A culture increasingly governed by the belief of the so-called 'moral relativism', which asserts that there is no absolute truth with a capital T. There is only my truth and your truth. Both are fine, even if they contradict" (Hipps 2009:65).

2.3.1.1 Geloof is oortuiging van sonde

Binne-in die uitsaakultuur kom geloof deur die ervaring van God se teenwoordigheid of deur 'n hartsverandering. TV en kontemporêre dienste funksioneer op hulle beste wanneer emosies, skuldgevoelens en geestelike honger aangewakker word. In hierdie kultuur is advertensie deel van die etos en baie predikers gebruik dit om suksesvol te wees.

Many of the most successful evangelists stick with the script: they keep the message simple, tie it to emotions, create a visual image of the benefits, create dissatisfaction with the way things are, use the power of music to set the mood, boil it all down to a single image or story, make it easy to follow through, paint the painful consequences of letting the opportunity slip away, protect everyone's anonymity, and finally ask for a response. Once the early responder breaks the ice, the evangelist leverages their experience to induce those still holding back.

(Miller 2004:70)

2.3.1.2 Die teenwoordigheid van God

Die uitsaaikultuur word gedryf deur ervaring. Die klem val op 'n persoonlike verhouding met Jesus Christus. God se hand word gesien in gebede wat beantwoord word, interaksies met mense en in die daaglikse omgang en krisisse van die lewe. Christene wat hulleself bevind in die uitsaaikultuur, kritiseer Christene wat hulle in die letterkultuur bevind deur hulle te teiken as te intellektueel en wetties. Die letterkultuur Christene kritiseer weer die uitsaaikultuur Christene deur vir hulle te beskuldig as mense wat net wil hê dat God moet presteer en vertoon. Dieselfde verwag hulle van die prediker en die musiek persone om elke Sondag mense te vermaak (Miller 2004:70-71).

2.3.1.3 Aanbiddingsgeleentheid: Program-gedrewe en musiekstyle

Eietydse kerke ontwerp hulle programme rondom temas en beplande uitkomst. Die programme word aangepas by die behoeftes van die gehoor. In teenstelling,

hou die Hervormingskerke by die klassieke temas van die kerkgeskiedenis en die heilige Woord. Met betrekking tot musiek is dit meer ritmies kompleks, maar die lirieke is eenvoudig en verstaanbaar. Die inhoud verwoord die emosies (Miller 2004:72).

2.3.1.4 Kerklike Argitektuur is promosie gedrewe

In hierdie kultuur word die geboue gebruik om aandag te trek en die nuuskieriges of soekendes ook te beïnvloed. Die gebou is ontwerp om warm, gasvry, indrukwekkend, en gemaklik te wees. Sodoende word die gebou optimaal gebruik om die uitsaakultuur te akkommodeer en sluit in groot TV skerms, dataprojektors, teater akoestiek, beligting, mengbanke, luidsprekers, monitorm, mikrofone ensovoorts. Die erediens raak 'n produksie en help om die aandag te fokus op die verhoog (Miller 2004:73-74). Die onderstaande foto wys hoe die argitektuur aansluit by die uitsaakultuur.

2.3.1.5 Pragmatiese skuiwe rondom Moraliteit

Die aanslag van die prediker, die vertolking van die teks in hedendaagse gebeure en taal deur 'n eietydse storie, die poging om nuwe gedrag te skep, is alles deel van die uitsaaikultuur se poging om aksie te stimuleer en te skep. Die klem is om nou of in die nabye toekoms hierdie gedragsverandering te bewerkstellig. Die prediker doen 'n dringende oproep op die hoorder om sy/haar lewe te verander en skets ook die aksie stappe om dit te doen (Miller 2004:74).

Die oralekultuur was lank teenwoordig voordat die letterkultuur oorgeneem het. Vir vierhonderd jaar was die Westerse wêreld vasgevang in die letterkultuur voordat die uitsaaikultuur begin toeneem het. In vergelyking is die tydsverloop tussen die advent van die uitsaaikultuur en die ontploffing van die digitalekultuur 'n knipoog vër. Onder die essensie van die digitalekultuur gaan die vermoë om te sintetiseer (saamvoeg) gesien word.

2.4 Die Digitale kultuur- Konvergensie Kerk

Die oralekultuur het in God se versteekte wonders geglo. Die aangrensende werklikheid van hemel en aarde lê benede hulle antieke taal. Die letterkultuur was vol vertroue om alles te weet deur rede – die hoekom en die waarom van die wêreld. Die uitsaaikultuur is geïnteresseerd in wat mense nog nie weet nie. In die nuwe tydperk wat vanaf 2010 strek, word daar opnuut verbintenis gesoek tussen Woord en Gees (Miller 2004:76).

“The work of the coming digital world – whose birth we are now witnessing – will be in synthesizing our past into our desired future, shaped and influenced by the integrated character of digital media”.

Die skuif na 'n naderende digitale gedifferensieerde kultuur is meer as net 'n skuif in tegnologie, gesindheid en verstaan. Dit is 'n sensoriese verandering met rewolusionêre implikasies. In hierdie digitale era, is verandering nie net die

enigste konstante nie, maar die organiserende beginsel en fondament waarop gebou word. Geen wonder dat mens al hoe meer gedisoriënteerd voel nie.

Tydsbegrip by oralekultuur is aanhoudend hede, letterkultuur maak die verlede vas, uitsaaikultuur is toekomsgerig. Een van die uitstaande kenmerke van die digitekultuur is dat iets wat eers in die toekoms moet gebeur, nou alreeds plaasvind (*'future perfect'*). Die gevolg is dat die digitale tegnologie mense se tydsbegrip en geskiedenis verander. Die manier hoe dit gebeur is om die toekoms bewustheid 'n realiteit te maak en die beste van die verlede ook deel daarvan te maak (Miller 2004:77).

In die digitale kultuur word individue toegelaat om met hulle fantasieë op reis te gaan. Hierdie reis kan enige bestemming bereik, met onbeperkte keuses (Miller 2004:77). Die hart van die digitale kultuur is die inter aktiwiteit en die integrasie van verskillende ervarings. Hierdie interaktiewe digitale media verbind meervoudige maniere van ervaring deur die kombinasie van tekste, klank, data en beelde op een platform en binne een taal. Digitale mediums verbind aanraking, gedagtes en uitdrukking; dit verbind een persoon met 'n ander en andere; moedig interaksie aan. Digitale media skep 'n gelyktydige multimedia, multi sensoriese ontmoeting wat ook bekend staan as virtuele realiteit. Die gevolg van hierdie virtuele realiteit is dat dit geen grense het nie. Dit is die mees betrokke, breedvoerige, eksplisiete en berekende medium van uitdrukking wat ooit ervaar is (Miller 2004:85). Daar vind 'n transendensie van gravitasie plaas weg van die tradisionele wêreldbeskouing. Die oorsaak is 'n sosiale en morele gewigloosheid wat ervaar word. Miller (2004:78) noem die effekte wat eersdaags ervaar gaan word.

- Digitaal se begeerte vir direkte, onmiddellike, hier-en-nou ervarings, vervang die uitsaaikultuur se passiwiteit.
- Digitaal se steun op netwerke en persoonlike verhoudings, vervang die uitsaaikultuur se begeerte na spesifieke massa gebeurtenisse.

- Digitaal se oop tegnologieë, organisasies en denke, vervang die uitsaaikultuur se etikettering en gepastheid.
- Digitaal se vermoë om die verlede te herfraseer, vervang die uitsaaikultuur se tendens of die verlede te verwerp.
- Digitaal se paradigma-gebaseerde benadering tot komplekse sake, vervang die uitsaaikultuur se politieke benadering.
- Digitale multi-media taal, vervang die uitsaaikultuur se visuele taal.
- Digitaal se integrering van linker-en regterbrein prosesse, vervang die uitsaaikultuur se regterbrein denke.

In die nabye toekoms gaan kinders wat primêr grootword in 'n digitalekultuur, die uitsaaikultuur se reëls en strukture en die oorblywende tekskultuur se denke, omvergooi. Die basis van 'kennis' en verstaan' is besig om te verskuif na 'n interaktiewe, globale, enige tyd, enige plek, multimedia ervaring met onbeperkte bronne om te ontdek en te toets (Miller 2004:79). Die gevolg is dat die mens se gedagtes en liggame weereens herbedraad gaan word om die verskillende sensoriese areas te ervaar.

“As we begin to understand how digital media integrate print, graphics, sound, and data into a new multisensory interactive experience, and as we experience the mediums speed and access to information and people, we begin to work with instantaneous responses on multiple and simultaneous interests” (Miller 2004:79).

Volgens Senge (1994) sal die digitale generasie die wêreld deur 'n stel van dinamiese modelle filtreer, om sodoende die algemene gedrag van komplekse sisteme te bepaal. Met die ontdekking en plot van die gedrag van hierdie sisteme kan dit gebruik word in situasies en verhoudings. Sodoende vind daar ontwikkeling en toename in 'sisteem denke' plaas.

Die toename in die digitale kultuur sal veroorsaak dat mens in kontak kom met honderde en duisende mense wat nooit fisies ontmoet sal word nie. Dit skep 'n paradoksale illusie van ware intimiteit. Hierdie fenomeen word genoem '*anonymous intimacy*', met ander woorde die gevoel van 'n verhouding maar wat

nie 'n verhouding is nie. Dit sal hoofsaaklik deur die internet geskied (Hipps 2009:113).

"... we have the illusion of closeness with someone while remaining totally anonymous".

Dit alles geskied sonder die etiese grense van die letterkultuur, die verhoudings en konneksies van die oralekultuur en die pragmatiese verhoudings van die uitsaaikultuur. Die effek wat dit gaan hê op hoe daar omgang gaan plaasvind tussen mense, positief of negatief, moet nog verreken word. Hipps (2009:107) noem dat die digitale kultuur mense afsluit en verdeel van die mense naaste aan hom/haar.

"The near become far, and the far are brought near. This is the paradox of the digital age... We desire connection and community in our increasingly nomadic existence – yet we wander around the globe, glancing off other digital nomads without even knowing or being known" (Hipps 2009:107).

Die meeste mense is nie eers bewus van hierdie fenomeen nie, want hulle dink die tegnologie bring hulle nader. Dit is egter 'n illusie want dit skep empatie oor 'n afstand (Gozzi 2004:127; vlg. Gladwell 2008:9-10).

Hierdie onbekende intimiteit het 'n vreemde uitwerking op mense. Dit voorsien net genoeg verbintenis om ware intimiteit na te jaag. In hierdie virtuele gemeenskap verg verhoudings min risiko en persoonlikheid. Om broos te wees is opsioneel. Hierdie gemeenskap wat verwerpingsvry is en waar emosionele betrokkenheid opsioneel is, is baie aantreklik en gemaklik. 'n Virtuele gemeenskap is oneindig meer virtueel as wat dit gemeenskaplik is. Dit is soos spookasem wat vinnig geabsorbeer word en die onmiddellike honger verminder, maar nie goed is as konstante voeding nie.

"While relative intimacy can be gained in virtual settings, the experiences of permanence and proximity have all but vanished" (Hipps 2009:114).

Toenemend soek mense nie meer na outentieke en egte gemeenskap nie. Ware gemeenskap sluit in hoë graad van intimiteit, permanensie en ruimtelikheid

(Branson 2003:22-27). Daar is egter 'n groot verskil om in 'kontak' met iemand te wees en om 'werklik verbind' te wees. Om mekaar in die oë te kyk, bou meer ware verbintenis waarvoor geen ander medium kan kompenseer nie. Persoonlike intieme verhoudings maak jou werk weer vreugdevol en doeltreffend.

Binne hierdie digitale kultuur sal die manier hoe opvoeding behartig word ook verander. Saam daarmee sal verskillende maniere van leerervaringe ook die lig sien. Dit geskied alles as gevolg van die interaktiewe virtuele speletjie arena waarbinne kinders hulleself gereeld bevind. Integrasie binne hierdie leerervaring vind natuurlik plaas en skep hoë vlakke van entoesiasme. Sodoende word daar meer bereik as wat aanvanklik verwag is (Miller 2004:83). Die internet is die onuitputbare bron wat hierdie leerervaringe dryf.

“Multimedia provides a layering of experience so that one can read a text, listen to a lecture, see pictures of referenced examples, test assumptions, conduct virtual experiments, work through complex calculations, interact with peers, read what the experts say, and so on” (Miller 2004:85).

Die voorspelling volgens Miller (2004:85) is dat onderwysers nie meer grade spesialiste gaan wees nie, maar algemene fasiliteerders wat 'n aantal grade tegelyk hanteer. In hierdie virtuele klaskamertjie, sal tegnologie dit moontlik maak om 'n skuif terug na verhoudingsonderwys te veroorsaak. Hierdie kontinuïteit sal groot doeltreffendheid tot gevolg hê met geleenthede vir mentors. Die uiteinde is 'n hoë vervulling van almal wat betrokke is.

In hierdie digitale kultuur gaan kerkwees uitgedaag word om op 'n reis te gaan waar dit nog geensins was of wil wees nie. Volgens Miller (2004:86) gaan die digitale kultuur die woord (inhoud) opnuut verbind met gees (bron) en gees en vlees gaan ontbind. Die woord sal opnuut verbind met sy essensie (oorspronklike bedoeling) maar die essensie en sekere aspekte sal ontbind. Hierdie virtuele rekonstruksie sal 'n soeke na betekenis, nuwe stemme en

wesenlike ontdekking van nuwe vorme en uitdrukkings tot gevolg hê. Hierdie virtuele rekonstruksie het interessante implikasies vir die woorde van Jesus.

2.4.1 Die Waarheid is versamelend en kontekstueel

Die digitale kultuur verskaf 'n verskeidenheid van waarhede en versamel dit tot een geheel. Dit voorsien elemente van die oralekultuur omdat die bron van informasie getoets word. Ook is daar elemente van die letterkultuur as gevolg van die deduktiewe proses van ontdekking, logiese strukture en die teks self (Miller 2004:87).

“It provides elements of oral culture by engaging and testing the source of information. It follows elements of print culture with its deductive process for discovery (search engines and file directories, for example, follow a logical structure) and through text”.

Die interaktiewe digitale omgewing verskaf 'n grondige basis vir waarheid omdat daar op 'n kwalitatiewe manier van verstaan na waarheid gesoek word.

2.4.2 Geloof is gelowige skeptisisme

Kinders wat in hierdie digitale kultuur grootword, sal al hoe meer sekere aspekte van die lewe bevraagteken. Die juffrou sal 'n storie vertel en ontdek dat die kind dit sal bevraagteken om sodoende iets meer van homself/haarself te ontdek. Digitale kinders leer dat baie van die waarhede en beloftes van generasies in die verlede, nie altyd waar of van pas is in die era waarbinne hulle nou leef nie. Vroeg in hierdie kinders se lewe leer hulle om gesag te bevraagteken en besluit self wat is die waarheid (vgl. Pagitt 2005:49). Hulle lojaliteit lê nie meer soseer by die groot instansies nie. Die taal wat sosioloë gebruik is *‘down topping’* (Miller 2004:88).

2.4.3 Die Liggaam van Christus

Volgens Miller (2004:88) is die 'hologram' die beste metafoor om die konvergensie kerk te beskryf. 'n Hologram is 'n geprojekteerde beeld wat ten volle drie dimensioneel en eg lyk. Die waarde van die hologram lê in die struktuur. Elke segment vertoon drie-dimensionaliteit. Die metafoor vind sy krag in die konteks van die digitale media omdat klank, beelde en data geïntegreer word in 'n gemeenskaplike medium deur 'n gemeenskaplike taal en 'n geïntegreerde sensoriese effek skep.

Die orale kultuur het die raamwerk van God se familie en die mistieke verbintnisse tussen gelowiges geskep. Die letterkultuur het die fokus verskuif na God se reddende genade, die gesag van die Bybel en die klem op die individuele gelowige. Die uitsaai-kultuur het die teenwoordigheid van die Heilige Gees laat ontwaak en 'n krag van versamelende lof-en-aanbidding teweeg gebring, tot 'n ervaring van God se teenwoordigheid. Die Konvergensie kerk gaan 'n aantal van hierdie karaktertrekke kombineer en aanpas in elke unieke gemeente. Die effek wat dit gaan hê volgens Miller (2004:89) is 'n verlengde geestelike familie, kennis van die Woord en lof wat uiterlik sigbaar gaan wees.

"... we will likely see a renewed emphasis on a broader expression of community, beyond congregation and beyond denomination. The inherent nature of a digital environment allows for a diverse and unified global expression of Christ's body – a fourth tangible expression of the Godhead" (Miller 2004:89).

Vir die eerste keer in die geskiedenis beweeg die mensdom in 'n omgewing waar daar ontwikkelende denke gaan plaasvind om versamelend en individueel op 'n globale skaal op te tree.

2.4.4 Aanbiddingsgeleentheid: Samekomste

Konvergensie kerke gaan vermoëns ontwikkel om samewerkende ervarings te skep. Dit kan vergelyk word met 'n *'jazz ensemble'* of 'n improviserende teater. Alles is interaktief en intergeneratief gedrewe (Pagitt 2005:49). Selfs nuwelinge word vinnig georiënteer tot deelname (Miller 2004:89).

"These interactive assemblies transcend the challenge of trying to choose the right style for the service – whether contemporary, traditional, youth, or blended. They will also transcend age barriers and be more inclusive of youth and elders".

Dit alles is die resultaat van die wegbeweeg van die verhoogoptrede as middelpunt na persoonlike interaksie en groepdinamika wat die nuwe verhoog of middelpunt word (Piek 1984:71). Hierdie nuwe middelpunt skep 'n nuwe tipe byeenkoms (Miller 2004:90).

"With this new center these gatherings might be 'unplugged' or multimedia to the max".

Hierdie interaktiewe samekomste gaan nie net tot Sondag beperk wees nie. Hierdie kerke kan ook grootskaalse multi-media teaterstrukture besit, met omnidirektiewe skerms wat 'n verskeidenheid van dienste oor die hele globale netwerk inkorporeer. Fasiliteerders vervang die leiers en neem die rol in om die versamelende ervarings te belyn. 'n Verskeidenheid van aktiwiteite sal plaasvind sonder 'n primêre fokus (Miller 2004:248; vgl. Thomson 1999). Dit het die potensiaal om te verleng na huise en kleingroepe.

2.4.5 Aanbiddingstyle: Spesifieke kontekstuele liedere

In die musiek van die Konvergensie Kerk gaan mense dit regkry om aspekte van die verlede goed te inkorporeer. Dit sluit in tradisies, rituele, leringe, simbole ensovoorts. Daar is ook 'n terugkeer na die Psalms om die plaaslike gemeente se ervarings te reflekteer. Baie gemeentes se musikante skryf hulle eie musiek wat hulle unieke situasies verwoord wat nie vir massaproduksie bedoel is nie (Miller 2004:90). Onder tieners word waargeneem dat kontemporêre gewilde

popliedjies minder gewild is as kreatiewe en uitdagende alternatiewe musiek. Musiek word gemaak in vriendekringe en hulle maak self hulle CD's. Die Internet en rekenaartegnologie maak die koste-aspek van musiekproduksie al hoe laer sodat nuwe musikante al hoe meer na die voorgrond sal tree.

2.4.6 Kerkargitektuur: Toeganklik, interaktief em aanpasbaar

In die Konvergensie Kerk kyk mense met totale verskillende perspektiewe as ooit tevore, na die kerkgebou. Die meeste kerkgeboue – behalwe vir die kleuterskool, administratiewe personeel – is ongebruik in die week. Die klem val net op dit wat Sondag gebeur. Dit dra by tot die afsonderlike en gefragmenteerde lewens waarbinne mense lewe. Vergelyk dit met 'n koffiewinkel waar mense kom en gaan en waar daar beweging deur die hele week plaasvind. Die klem verskuif na toeganklikheid, interaktiwiteit en aanpasbaarheid vir beide die gemeenskap en gemeentelêde.

“Buildings will provide an accessible, flexible home for both the community of faith and the local community. Instead of attempting to embody the gospel story as cathedrals did, future facilities will have the means to offer an interactive journey for those who want to discover the roots of faith or the history of the congregation” (Miller 2004:249).

Baie restaurante het 'n oop kombuis beginsel en laat die klant toe om te kyk hoe die kos voorberei word. Dit is alles deel van die eet ervaring. Die geheim lê om dit wat in die enjinkamer gebeur na die verhoog (kontemporêre kerk) toe te verplaas (vgl. McLure 1995).

Toekomstige fasiliteite sal ook uitdrukking gee aan die integrasie van geloofsgemeenskappe en handel. Die punt is nie hoe die verskillende aktiwiteite moet aanpas nie, maar hoe die fasiliteite geïntegreer word binne die lewe van 'n

gemeenskap. Die kerk moet ophou gemeente gedrewe dink, maar eerder dink aan hoe lyk die plek waarheen jy en jou kinders dit geniet om te gaan.

2.4.7 Skuif in Moraliteit: Terug na die oorspronklike van verstaan

Die opkomende digitale generasie is passievol oor twee teenstrydige aspekte naamlik:

- Die terugkeer na die oorspronklike
- Skep van oorspronklike, egte ervarings.

“These youth recognize the power of ritual re-enactment by virtue of computer simulation and virtual reality, and they are suspicious of using other people’s experiences as their foundation for acting” (Miller 2004:92; vgl. Wiersbe 2000:120-128).

Daar is ‘n soeke na die fundamentele ‘hoekom’ agter mense se oortuigings en geskiedenis. Gebroke mense wat deur mislukkings moes gaan is meer aantreklik vir hulle as die wat maak of alles in plek is (Wilson & Moore 2002:134). Hulle is meer geïnteresseerd in klein dade van welsyn as om net die storie te hoor van die barmhartige Samaritaan.

“Instead of preparing a compelling sermon about the good Samaritan, they are more likely to go out, help a stranger in need, and then share their experience. The digital environment strips away pretence and reconnects good intentions with true good work” (Miller 2004:93).

In hierdie nuwe digitale kultuur moet die kerk bevry word sodat elke gemeente sy unieke sterk punte kan ontwikkel. Die tyd is verby om verdun by alles betrokke te wees om sodoende elke bediening te behartig. Kerke en organisasies het nie die fondse om elke behoefte en begeerte van gemeentede te adresseer nie. Dit geld vir elke aspek van die kerk. Die digitale kultuur is die tyd vir integrasie en samewerking. Vir die eerste keer in die geskiedenis van Suid-Afrika en veral in

die konteks van die Ned.Geref. Kerk, is daar 'n geskiedenis van drie generasies wat grootgeword het onder die drie verskillende dominante kommunikasiemiddele. As navorser word dit gereflekteer in die ouers, kinders en self. Elkeen sien en ervaar die wêreld op verskillende maniere. Dit is geen wonder dat mens sukkel om met mekaar te kommunikeer nie. Wat vir die een relevante prediking is, is geensins van toepassing op die ander nie.

Daarom is dit so nodig om die tyd waarbinne mense tans leef te verstaan. In Suid-Afrika is besig om in die pylvak te beweeg van die uitsaaikultuur. By die wenstreep wag 'n nuwe rondte – die digitale kultuur. Die oorgang na die digitale kultuur gaan ander en nuwe kommunikasiemiddele vra. Die prediking sal deeglik bewus moet wees van hierdie nuwe tydgees en gaan 'n nuwe vorm van religieuse kommunikasie tot gevolg hê. Kritiese vrae rondom die prediking sal gevra moet word: Hoe bereik jy 'n generasie wat hoor met hulle oë en dink met hulle gevoelens? Meer nog, hoe vind relevante prediking plaas in 'n ontluikende digitale kultuur? Die vraag is nie altyd of die prediking kan aanpas by die naderende toekoms nie, maar meer spesifiek, kan die prediking aanpas by die oorhoofse sosiale en kommunikatiewe veranderinge? Predikers sal na die wêreld moet kyk op 'n hele nuwe manier.

3. Hermeneuties teologiese veranderinge

Volgens Deist (1994:363) het daar oor die afgelope dertig jaar belangrike skuiwe plaasgevind. Veral in die konteks van die Ned. Geref. Kerk waar die prediking sentraal staan het daar groot skuiwe plaasgevind. Deist (1994:363) skryf dat: “... 'n aansienlike deel van die teologiese bedryf uit die greep van die nuwe realisme en positivisme bevry het. Sodat die teologiese wetenskap sy meer beskeie plek tussen die ander wetenskappe kon inneem en sinvol aan die groter wetenskaplike gesprek kon deelneem”.

Deist (1994:362) vertel ook van die probleme:

“Bybel wetenskaplikes was skynbaar net nie in teologiese teorievorming geïnteresseerd nie. Gevolglik is daar geen aanpassing gemaak in die gangbare teologiese teorie self nie. Bybel wetenskaplikes het dus nie die teologiese konklusies van hulle eksegetiese werk voltrek nie”.

Hermeneutiek en homiletiek kan nooit los staan van die Bybel wetenskappe nie. Die Bybel wetenskappe voorsien die eksegetiese apparatuur vir die prediking. Die Bybel wetenskappe se voorgaande debatte het op verskillende vlakke belangrike implikasies vir die prediking, positief sowel as negatief. Suid-Afrikaanse homiliete het belangrike bydraes gelewer om die hermeneutiese en teologiese verskuiwings die afgelope veertig jaar te verdiskonteer. Vergelyk Pieterse (1979;1986,1993) se trilogie oor die prediking, Vos (1995, 1996,1996a) se RGN-bydraes en ook Müller (1991;1993) en Kellerman (1991;1993) se werke. In die VSA het praktiese teoloë soos Craddock (1981:1985); Long (1989;1989a;1994); Buttrick (1994;1994a); Eslinger (1987;1994 (ed)); Troeger (1990a; 1994); Van Seters (1991) en andere gewys op die groot hermeneutiese- en teologiese verskuiwings wat daar plaasgevind het in die beoefening van die homiletiek in hulle land.

4. Teks hermeneutiek. Hermeneutiese wisselwerking

Daar was 'n tyd in die homiletiek dat al die aandag gewy was aan die eksegetiese en weinig aandag gegee is aan hoe die hoorders die prediking sal beleef en interpreteer. In die hedendaagse homiletiek word daaraan aandag gegee dat daar 'n wisselwerking moet plaasvind tussen die teks en die hoorder. In die boek van Dingemans (1991), *'Als hoorder onder de hoorders'* word iets weergegee van die wisselwerking tussen teks en hoorder. In die konteks van die wisselwerking tussen teks en hoorder word die predikers ook as 'n hoorder gesien. Dieselfde word gevind in die werke van Long (1989:48) en Vos (1996:1-6). Pieterse (1985:12; 1988:73) beweeg weg van die monologiese preekvorm en

lê klem op die dialogiese kommunikasieproses wat moet plaasvind tussen teks en hoorder wat tot deelname in die prediking sal lei. Dit beteken nie dat die teks ondergeskik aan die hoorder gestel word nie, maar beklemtoon dat die een nie sonder die ander kan wees nie (nie 'of-of' nie, maar 'en-en').

5. Hermeneutiek

Om die begrip Hermeneutiek na behore te kan definieer, is geen geringe saak nie. Dingemans (1991) se boek *'Als hoorder onder de hoorders'*, het 'n veelseggende subtitel *'Een hermeneutische homiletiek'*, wat beteken dat die homiletiek benader moet word vanuit 'n hermeutiese invalshoek. Die einddoel van hierdie proses is om die hoorder in kontak met God te bring (Dingemans 1991:15-16).

Pieterse (1979:101-112; 2001:19) huldig die standpunt dat die hermeneutiese kommunikasie slegs kan slaag wanneer daar kennis, verstaan en begrip is van die hoorder se situasie. Kennis van die taal en kennis van die werklikheid asook kennis van die konkrete gemeente situasie kan nooit geïgnoreer word in die hermeutiese proses nie. Volgens Pieterse (2001:78) probeer die prediker om 'n dialoog aan die gang te kry tussen die teologiese inhoud van die teks en die hoorder van die preek in hulle lewensomstandighede. Om enigsins te slaag in hierdie proses moet die prediker slaag met die 'verstaan' van die hoofinhoud en boodskap van die teks, en dit dan met die oog op die preek te 'vertolk' in die konkrete situasie van die hoorder/gemeente. Volgens Pieterse (2001:78) word die wetenskaplike studie van hierdie verstaanswerk 'hermeneutiek' genoem. Pieterse gaan ook verder om stil te staan by die begrip 'vertolking' (Pieterse 2001:79). Dit gaan om 'n digter omskrywing van die begrip 'verstaan/interpretasie'. Op die voetspoor van Jonker (1998:15) noem Pieterse (2001:80) dit:

“Vertolking is meer as die moment van toepassing as die laaste moment in die hermeneutiese proses. Dit is ‘n kreatiewe respons op die verstaan”.

Hermeneutiek handel oor:

“... die verstaan van die Woord, die verstaanbaar maak daarvan binne die eie kultuur en die tot verstaan kom van die mens vir wie die heil bedoel is” (Vos 1996:12).

Hierdie verstaan is ook van kardinale belang in beide die homiletiek en die liturgiek.

“Hermeneutics deal with the process of understanding. This concept is not only significant for practical theology, but is also a key and a bridging word in homiletics. Understanding means achieving insight” (Vos 2005:298).

Stark (2007:105) sluit hierby aan as sy wys op Moltmann se hermeneutiese en homiletiese invalshoek wat nou aansluit by bogenoemde onderskeidings. Volgens Stark (2007:105) kan drie hermeneutiese stappe in Moltmann se homiletiek onderskei word:

“1 – Moltmann observes biblical perspectives; 2 – he discusses the possible meanings in confronting the biblical observations with today’s reality and 3 – he explores the consequences of this confrontation, as there are implications for faith and taking action” (Stark 2007:105; vgl. Steyn 2008:29).

Meer omvattend word die term ‘hermeneutiek’ deur Vos (1996:2-3) beskou as:

Die verstaan van die historiese konteks van die Bybelteks (die wêreld agter die teks), die sosiaal-kulturele konteks van die Bybelkonteks (die wêreld rondom die Bybelteks), die inter-, intra- en ekstra-tekstuele konteks van die Bybelteks, die verskillende metodes om die teks te verklaar, die uitlegger van die teks (sy godsdienstige, sosiaal-kulturele, politieke en ekonomiese opvatting), en die wêreld voor die teks (die hoorder en sy leefwêreld).

(Vos 1996:2-3)

Vos (1996:12) gaan verder:

“Onder hermeneutiek verstaan ek saam met Heitink die refleksie op die proses van die koms van God in sy Woord na die mens in sy situasie, waarin drie momente onderskei kan word: die verstaan (begryp), die verstaanbaar maak (verklaar) en die tot verstaan kom (toe-eien)” (vgl Heitink 1990:207).

Hermeneutiek handel dus:

“... oor die verstaan van die Woord, die verstaanbaar maak daarvan binne die eie kultuur en die tot verstaan kom van die mens vir wie die heil bedoel is” (Vos 1996:12).

Vos (1996:12) onderskei dus drie vlakke in die hermeneutiese proses. Aangesien die eerste vlak gaan oor die ontsyfering van die historiese betekenis van tekste in hulle konteks (Vos 1996:12), kommunikeer die teks nog nie noodwendig met die erediensganger hier en nou nie. Daarvoor is ’n tweede vlak hermeneutiek nodig. Dit gaan hier nog bloot om die ‘verklaring’ van tekste.

Die hermeneutiese proses op die tweede vlak oorbrug die hermeneutiese spanning tussen die hier en nou en die verlede: Die teks/boodskap word in eie kultuur en tyd op ’n algemene vlak verstaanbaar gemaak (Vos 1996:12). Hier gaan dit om die ‘verstaan’ van tekste.

Op die derde hermeneutiese vlak, kom die mens vir wie die heil bedoel is, tot verstaan en eien hy/sy hom/haar dit toe (Vos 1996:12). Die teks/boodskap word relevant vir die persoonlike bestaan van die mens en word persoonlik en lewensveranderend toegeëien. Hier ontmoet die homiletiek, liturgiek en hermeneutiek mekaar en dra dit by dat die Woord van God (en daarmee saam die heil van God aan die mens) hoorbaar, verstaanbaar en toepaslik gemaak word. Hier gaan dit dus om die ‘toepassing’ van tekste.

Uit bogenoemde word die grootse verantwoordelikheid besef waarbinne die teks en die hoorder verstaan moet word en gekommunikeer moet word. Tussen hede en verlede, herkenning en vervreemding, nabyheid en afstand moet die teks beleef en verstaan word. Dit vind alles deur taal plaas want al die mens se uitinge, kennis en wetenskap is 'n interpretasie van die werklikheid in taal (Dingemans 1991:74-83).

Dit gebeur in die liturgiese inkleding en aanbieding van die erediens, waarvan die preek natuurlik 'n wesenlike deel uitmaak. Die homileet het die voorreg en die verantwoordelikheid om die brug te slaan tussen die Woord van God (teks) en die leef- en verstaanswêreld van die erediensganger (konteks).

“In the creation of the sermon there are a number of hermeneutic processes that take place. First of all the homiletician must enter the world of the text. What makes this so time-consuming and difficult is the fact that biblical texts were written centuries ago, hence created in a different world. The homiletician has to try to bridge this difference” (Vos 2005:298).

Smit (2006:232) beskryf hierdie lewensveranderende ervaring soos volg:

Deur die eeue sou dié ervaring hom telkens herhaal... van bekendes... en onbekendes, naamloses, sommer net gewone mense, deur die eeue tot vandag nog, oor die hele wêreld heen: Hulle word diep geraak deur die lees van die Woord, kom tot geloof, word versterk in die geloof oor jare heen; hulle lewe word vernuwe, soms... radikaal, eenklaps en dramaties, maar dikwels ook... word hulle lewe net daaglik gedra, begeester, vertroos en versterk. (Smit 2006:232)

In aansluiting hierby sien Heitink (2007:240) die liturg as 'n homileet wat 'n 'relasionele hermeneutiek' (Steyn 2008:31) moet beoefen. Deur die 'oë van God' (die lens van die Woord) en binne die verhouding met God kyk hy/sy na

mense, en deur die 'oë van mense' (erediensgangers) kyk hy/sy verhoudingsmatig na God en die wêreld.

Preken vraagt een zodanig omgaan met de Schrift dat de inhoud van het woord en de ervaringswereld van de hoorder voortdurend op elkaar betrokken worden. Tijdens de voorbereiding van de preek kijkt de voorganger naar de tekst via de ogen van mensen van nu, hun leven, hun werk, hun zorgen, hun vragen én hy kijkt door de ogen van de tekst naar de mensen voor zich, vanuit de vraag welk woord de gemeente in haar geloof, haar aanvechtingen en haar wanhoop op deze zondag zou kunnen bemoedigen en inspireren”.

(Heitink 2007:240)

Met relasionele hermeneutiek word dan die verstaan van die erediensganger en die verstaan van die Woord in 'n dialogiese verhouding met God en met mekaar bedoel.

“Exegese en situasieanalyse gaan op deze wijze hand in hand” (Heitink 2007:240; vgl Steyn 2008:6-15).

Die persoonlike relasies met God en met mekaar vorm die raamwerk waarin die ontmoetings gebeure van die prediking/erediens plaasvind en waarin die gelowiges saam voor die aangesig van God en in sy teenwoordigheid lewe. Die Antropologie, Christologie en die Pneumatologie ontmoet mekaar ook in 'n relasionele hermeneutiek, wat onder andere ten opsigte van die prediking/erediens dan ook dialogies-kommunikatief is.

In 'n relasionele hermeneutiek kom die Drie-enige God as Persoon(e) en elkeen se rol en verhoudinge (ten opsigte van mekaar en die mens) ter sprake.

“God drie-enig skenk sy genade deur die vleesgeworde Woord, Jesus Christus, aan die mens en realiseer en bevestig dit deur sy Heilige Gees” (Steyn 2008:84).

God openbaar Homself as Persoon(e) in die Ou en Nuwe Testament aan die mens en kom tree met die mens in verhouding.

Ook in die homiletiek (en liturgiek) geld 'n hermeneutiek wat by die Persoon van God begin en eindig.

“Die ontmoetings gebeure in die erediens vind plaas deur die inisiatief en op grond van die genade van die drie-enige God wat uit liefde met mense (erediensgangers) in verhouding (en in gesprek) tree” (Steyn 2008:58).

So ontmoet en verryk die homiletiek, liturgiek en hermeneutiek mekaar en word die kommunikatief-dialogiese hermeneutiek 'n praktiese (relasionele) hermeneutiek wat deur alle gelowiges, met elkeen se unieke persoonlikheid en konteks beoefen word.

“Dit is die ervaring van die kerk van alle eeue en alle plekke. Deur die Bybel, deur Gods Woord, deur die lees daarvan, die hoor daarvan, die nadenke daaroor, die gesprekke daaroor met vriende en familie, deur die vertelling hoe dit ander se lewe getroos en besiel en versterk het, word mense aangeraak. Deur die Woord hoor ons God se Woord” (Smit 2006:232-233).

Om duidelikheid te kry oor die hermeneutiek sal mens aan die hand van die begrippe ‘verstaan’/’interpretasie’ gaan kyk na die werke van Gadamer en Ricoeur. In hierdie hoofstuk word op van die hermeneutiese bydraes en insigte van hierdie twee eksponente naamlik Gadamer en Ricoeur gefokus. Volgens Bernstein (1983:110) is Gadamer en Ricoeur filosowe wat 'n groot bydrae gelewer het ten opsigte van die kommunikasieteorie en kritiese teorie, wat belangrik is vir die studie van die vak praktiese teologie. Gadamer en Ricoeur het belangrike bydraes gelewer ten opsigte van die ‘verstaan’ van tekste met die oog op hulle toepassing in hedendaagse kontekste. Al twee verteenwoordig 'n dialogies-kommunikatiewe hermeneutiek. Binne die titel van hierdie proefskrif: ‘Relevante prediking in 'n veranderende wêreld van relativiteit: 'n Onderzoek na deelname aan die erediens en die houding teenoor kerk en prediking onder

gelowiges in die konteks van die Paarl', word hierdie twee eksponente in meer diepte bespreek.

Teenoor die tradisionele hermeneutiek van betekenis, soos veral deur Dilthey voorgestaan, verteenwoordig veral Gadamer en Ricoeur 'n hermeneutiek van die waarheid:

“Wanneer we de huidige situatie in de hermeneutiek overzien, blijkt er een diversiteit van opvattingen te bestaan over de vraag wat interpretatie kenmerkt. Naast de traditionele hermeneutiek van de betekenis (Dilthey) heeft zich een hermeneutiek van de waarheid (Gadamer, Ricoeur) ontwikkeld, die uitgaat van het gespreksmodel” (Mooij en Widdershoven 1992:11).

'n Erediens is juis 'n dialoog tussen God en mens en mens en medemens waarin die waarheid van God se heil aan mense meegedeel, gevier en bevestig word. Die groot vraag in hierdie proefskrif is: Wat is relevante prediking? Hoe moet 'n mens te werk gaan om die tekste van die Bybel te verstaan en te vertolk vir die hoorders in hulle spesifieke konteks?

Hierdie dialogiese hermeneutiek van die waarheid omraam die kader van die proefskrif as 'n dialogies-kommunikatiewe hermeneutiek. Daar word gebou op die insigte van Steyn (2008) ten opsigte van ondergenoemde eksponente. Daarom word daar spesifiek op die hermeneutiese insigte van die genoemde twee eksponente gefokus.

5.1 Hans-Georg Gadamer se siening van die hermeneutiek

Hans-Georg Gadamer (1900-2002) is primêr verantwoordelik vir die hedendaagse verstaan van hermeneutiek. Hy brei Heidegger se analise van verstaan verder uit in sy monumentale werk *'Truth and Method'* met 'n filosofiese hermeneutiek (Schmidt 2006:8). Gadamer baan in die voetspoor van mense

soos Dilthey, Husserl en Heidegger 'n pad vir die eiesoortige wetenskaplike aanpak in die geesteswetenskappe (Pieterse 1993:79).

Gadamer ontwikkel 'n fenomenologiese en filosofiese hermeneutiek wat krities staan teenoor die positivistiese natuurwetenskaplike metodologie en wat erns maak met beide die tradisie én die geskiedenis. Gadamer stel dit so:

The modern concept of science has been formed by the development of natural science in the seventeenth century... The methods of the natural sciences do not encompass everything that is worth knowing, not least that which is most worth knowing, namely the final purposes that all control of nature and human beings must serve. In the human sciences and philosophy it is knowledge of another kind and order that one expects. And so it is to the point to speak for once, instead of what is common in the use of scientific methods of all science, of that which is unique and makes the human sciences so significant and worthy of questioning for us.

(Gadamer 1994:25-26)

Teenoor die Verligting se absolute geloof in mens se eie oordeel, sien Gadamer (1979:247) tradisionele gesag as 'n potensiële bron van waarheid of vooroordeel. *"The distinction the Enlightenment draws between faith in authority and the use of one's own reason is, in itself, legitimate. If the prestige of authority takes the place of one's own judgment, then authority is in fact a source of prejudices. But this does not exclude the possibility that it can also be a source of truth, and this is what the Enlightenment failed to see when it denigrated all authority"* (Gadamer 1979:247).

Volgens Gadamer moet 'n mens in die hermeneutiek onderskei tussen drie momente in die verstaansproses. Dit is die:

- *'Subtilitas intelligendi'*, wat in Latyn 'begryp' beteken

- ‘*Subtilitas explicandi*’, wat in Latyn ‘verklaar’ beteken
- ‘*Subtilitas applicandi*’, wat in Latyn ‘toepassing’ beteken.

(vgl. Gadamer 1975:290-291). Die drie momente saam verklaar die begrip ‘verstaan’, waaroor die hermeneutiek eintlik gaan.

Gadamer se hermeneutiek het ‘n belangrike wending gebring ten opsigte van die betekenis van die teks. Sedert die Verligting (Duits=‘*Aufklärung*’; Engels=‘*Enlightenment*’) het die idee posgevat dat die mens se verstand, die rasonale, die oorheersende faktor van die verstaan deur die mens is. Daaruit het daar ook ‘n wetenskapsfilosofie ontstaan wat bekend staan as die ‘positivisme’. Hiervolgens is die waarheid ‘n objektiewe werklikheid. Die waarheid is êrens buite die mens en moet daar deur logiese rasonale denke in lyn gekom word met die objektiewe waarheid van die werklikheid, wat weer met die rasonale denke ontleed en vasgestel kan word (Pieterse 2001:81). Dit beteken dat daar net een objektiewe waarheid is oor elke saak. Die logiese wat hieruit spruit is dat daar net een betekenis is aan ‘n sekere Bybelteks. Gadamer het met sy boek ‘*Wahrheit und Methode*’ in 1960 al, die hele idee van een betekenis op sy kop gekeer. Die oorspronklike titel sou verwys het na die grondbeginsels van ‘n filosofiese hermeneutiek (‘*Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*’ – ‘*Fundamentals of a Philosophical Hermeneutics*’), maar die oorspronklike uitgewer het die begrip ‘*hermeneutiek*’ as te onbekend en vreemd beskou en daarom die boek onder die subtitel gepubliseer. Dit is aan hierdie ‘*magnus opus*’ van Gadamer te danke dat filosofiese hermeneutiek ‘n belangrike plek in die hedendaagse algemene filosofie en hermeneutiek inneem (Schmidt 2006:95).

Die bedoeling van ‘*Wahrheit und Methode*’ was om ‘n filosofiese regverdiging te verskaf vir die waarheidsbelewenis wat die terrein van die natuurwetenskaplike metodiek transendeer. Sodanige waarheidsbelewenisse vind plaas in kuns, filosofie en in die geesteswetenskappe, waarvan teologie wesenlik deel is (Schmidt 2006:95). ‘*Truth and Method*’ word in drie dele uiteengesit en handel

oor die waarheidsbelewenis in kuns, die uitbreiding van die waarheidsvraagstuk in die verstaan van die geesteswetenskappe (menslike wetenskappe) en die ontologiese verskuiwing van hermeneutiek wat deur taal teweeggebring word (Gadamer 1979:v-viii; vgl. Schmidt 2006:95).

In *‘Wahrheit und Methode’* worstel Gadamer met die teenstellende spanning tussen vervreemende distansiëring en die belewenis daarvan om te behoort (Ricoeur 1981:60; Steyn 2008:148). Ricoeur (1981) wys daarop dat die verstaan of interpretasie van ‘n teks uit die verlede te make het met die konteks waarin die leser hom/haar bevind. Dit het die implikasie dat betekenis juis as veranderlike gesien word:

“The debate between alienating distinction and the experience of belonging is pursued by Gadamer through the three spheres into which the hermeneutical experience is divided: the aesthetic sphere, the historical sphere and the sphere of language” (Ricoeur 1981:60).

Elke veranderende konteks van die leser het ‘n invloed op die verstaan van die teks en dus ook die betekenis wat die leser aan die teks heg. Dit het tot gevolg dat die teks aan die einde ‘n oneindige aantal betekenisse het. Elke hoorder wat gereeld na preke luister sal hiermee kan identifiseer. Verskillende predikers lê in verskillende tye klem op verskillende perspektiewe van ‘n spesifieke teks en sodoende praat die teks op ‘n nuwe wyse met die hoorder.

Volgens Gadamer geskied die verstaan van tekste uit die verlede wanneer die leser van vandag in hierdie historiese konteks ‘n teks lees wat uit ‘n ander historiese konteks ontstaan het. Dit het tot gevolg dat daar ‘n ‘tydgaping’ ontstaan tussen leser en teks en het tot gevolg dat daar ‘n ‘vreemdheid’ van die teks intree in die leser se eie tyd.

“Die leser (die subjek in die verstaanproses) en die teks (die objek in die proses) maak saam deel uit van die verstaanproses wat soos ‘n sirkel tussen die

historiese kontekste geskied – die sogenaamde hermeneutiese sirkel” (Pieterse 2001:81).

Volgens Gadamer (1979:235-236) bou hy sy verstaan van die hermeneutiese sirkel op Heidegger se sirkulêre struktuur van verstaan. Heidegger sien nie net die moontlikheid van ’n bose kringloop (*‘vicious circle’*) of ’n neutrale sirkel in hermeneutiek raak nie, maar ook die verskuilde (potensiële) primordiale moontlikheid van verstaan:

“In the circle is hidden a positive possibility of the most primordial kind of knowing... The point of Heidegger’s hermeneutical thinking is not so much to prove that there is a circle as to show that this circle possesses an ontologically positive significance” (Gadamer 1979:236).

Hierdie sirkel bestaan tussen die historiese kontekste van die teks en die leser. Daarom kan die betekenis moontlikhede nooit gesluit word nie, want die betekenis is nooit ’n vaste objek nie, maar ’n proses waarin dit in elke historiese konteks van die lesers betrokke is. Elke historiese konteks vorm sy eie verstaanhorison. Betekenis en die begrip van die betekenis deur die leser, verbind teks en leser met hulle eie historiese verstaanhorisonne sodat die horisonne effens oor mekaar skuif en verstaan moontlik word (Pieterse 2001:81).

Schmidt (2006:114; vgl Steyn:2008:149-150) identifiseer vyf onderstaande kerngedagtes by Gadamer aan die hand van Gadamer se filosofiese hermeneutiek:

- 1. Understanding is a dialogue of question and answer, the purpose of which is to establish agreement about the subject matter under discussion*

2. *Because of the hermeneutic circle and the effect of history in understanding, the epistemological task of philosophical hermeneutics, is to identify prejudices by which we understand*
 3. *The authority of tradition is a justified source for legitimate prejudices. Therefore, a text may have something truthful to say to us*
 4. *Interpretive understanding requires that the interpreter apply the text to her situation in order to understand what the text has to say*
 5. *The event of understanding occurs in the fusion of the interpreter's and text's horizons, which are mistakenly thought to exist independently.*
- Schmidt 2006:114)

In die hier en die nou is mens deel van die historiese proses van verstaan (van 'n spesifieke teks). 'n Volgende geslag vorm weer 'n nuwe verstaanshorison en dit beteken dat verstaan vir hulle anders sal wees as vir ons. Dit beklemtoon die belang van generasieteorieë soos reeds vroeër aangetoon. Soos die skakel van 'n ketting vorm 'n mens se interpretasie van vandag deel van die historiese proses van verstaan. Elke gelowige staan in 'n tradisie van verstaan van die teks van die Bybel. Hierdie tradisie slyp mens se begrippe, sieninge en wyse van verstaan en help mens om 'n brug te slaan oor die gaping tussen die teks se horison en dié van elkeen se verstaanshorison.

Gadamer se siening hieroor, lei tot die kern van sy refleksie ten opsigte van die geesteswetenskappe en dit staan in Duits bekend as '*Wirkungsgeschichte*' of '*wirkungsgeschichtliches Bewusstsein*'.

"The proper 'ontological' interpretation of the sequence – prejudice, authority, tradition – is crystallised, as it were, in the category of 'Wirkungsgeschichte' or 'wirkungsgeschichtliches Bewusstsein' which marks the summit of Gadamer's reflection on the human sciences" (Ricoeur 1981:73).

Ricoeur (1981:61&73) vertaal dit as:

“... *the consciousness of the history of effects* “ of
“... *consciousness exposed to the effects of history*” of
“... *consciousness of historical efficacy*”.

In die lig van bogenoemde is dit daarom soveel belangriker om die konteks waaruit die teks gelees word te verstaan en bewus te wees van sekere ‘vooroordele’. Volgens Gadamer (1960:255-279) ontmoet elke interpreteerder die teks vanuit sy/haar eie vooroordele. Juis in die konfrontasie tussen die vooroordele (die wyse waarop dinge gesien en die hoek vanwaar gekyk word na die wêreld) en die vreemdheid van die teks se sieninge, geskied die ware hermeneutiese verstaan (Gadamer 1960:279). Dit is volgens Gadamer (1979:239; vgl. Steyn 2008:153) nie vooroordeel wat verstaan strem nie, maar wel verskuilde (ontkende en onbekende) vooroordele wat verstaan en begrip belemmer. In Gadamer (1975:254) se eie woorde:

“Es sind die undurchschauten Vorurteile, deren Herrschaft uns gegen die in der Überlieferung sprechende Sache taub macht”.

‘Onbewustelike’ vooroordele is dus ‘n struikelblok in die verstaan van tradisie en historiese tekste. Hier bou Gadamer voort op die voetspoor van Heidegger wat fenomenologies die verstaan van dinge vanuit hulleself aflei.

“Das ist es, was Heidegger meint, wenn er fordert, in der Ausarbeitung von Vorhabe, Vorsicht und Vorgriff aus den Sachen selbst her das wissenschaftliche Thema zu ‘sichern’” (Gadamer 1975:254).

Vooroordeel is ‘n belangrike begrip in die versmelting van verstaanshorisonne. Vooroordeel geld as die horison van die hede. Indien ek myself dan in ‘n ander se gesigspunt plaas, konfronteer ek myself met my eie vooroordeel (my huidige horison). En in hierdie dialektiese spanning tussen myself en ‘n ander, en tussen die historiese teks en die gesigspunt van die leser (hoorder), word vooroordeel werkzaam in die geskiedenis (Steyn 2008:154).

Ricoeur (1981:75-76) verwoord dit so:

The unsurpassable concept of the fusion of horizons endows the theory of prejudice with its most peculiar characteristic: prejudice is the horizon of the present, the finitude of what is near in its openness toward the remote. This relation between the self and the other gives the concept of prejudice its final dialectical touch: only insofar as I place myself in the other's point of view do I confront myself with my present horizon, my prejudices. It is only in the tension between the other and the self, between the text of the past and the point of view of the reader, that prejudice becomes operative and constitutive of historicity.

Ricoeur (1981:75-76)

Gadamer glo egter dat hierdie vooroordele absoluut essensieel is vir interpretasie en dat dit juis die vooroordele is wat ware verstaan moontlik maak.

"The disinterested reader is supposedly free of the constraining prejudices of history. But those prejudices are the very things that Gadamer believes the interpreters of texts and history cannot nor need to be free of as they begin the work of interpretation" (Lundin 1985:24).

Soveel te meer moet die sosiale, politieke, ekonomiese en godsdienstige kontekste baie goed verstaan word. Gedrenk in die huidige eietydse tydgees kan die teks benader word en kan daar deur die teks se anderse sieninge lig oor die mens se eie situasie opgaan. Die teks kritiseer dus die eietydse idees en kan 'n bepaalde invloed op die mens uitoefen - hopelik ten goede.

Gadamer is van mening dat alle verstaan en interpretasie op sigself al toepassing, '*applicatio*' is. Hermeneutiek, in die sin van om 'n teks uit die verlede te verstaan, is toepassings hermeutiek. Steyn (2008:150) interpreteer Gadamer as volg:

Volgens Gadamer (1979:333) 'vra' 'n historiese teks 'n vraag aan die persoon wat dit probeer interpreteer. Om hierdie teks dan te kan verstaan vra dat die persoon hierdie vraag sal verstaan en dit wat agter die teks lê as die antwoord op die vraag sal interpreteer. Dit beteken verder dat die interpreteerder die teks sal 'bevraagteken' en dalk met meer as een moontlike antwoord gekonfronteer sal word. Die antwoord (interpretasie) is egter altyd in relasie met die vraag wat gevra word.

(Steyn 2008:150)

Vir Gadamer (1975:351-357) maak die vraag-antwoord struktuur van 'n gesprek daarom logies sin in die kader van die geesteswetenskappe – '*Die Logik von Frage und Antwort*' (Gadamer 1975:351-352).

Die juridiese en die teologiese interpretasies van vorige uitsprake getuig van die interesse as rede waarom 'n teks geïnterpreteer word (Pieterse 2001:82). So 'n rede byvoorbeeld is die prediking. 'n Teks word geïnterpreteer met die oog om 'n relevante preek Sondag te lewer. Daarom is toepassing of toe-eiening van die begin af belangrik. Die teks word ook uit hierdie oogpunt geïnterpreteer om sodoende 'n aanspraak op mense se lewens te maak. Volgens Gadamer (1975:311) is die betekenis van die teks, gerig op toepassing. Gadamer (1975:314) verwys na Rudolph Bultmann wat aanmekaar die vraag vra: Wat sê hierdie teks oor God? Met ander woorde dat alle tekste uit die verlede dus per implikasie gerig is op toepassing in die hede. Sodoende moet die toepassing gelowiges beweeg tot aksie en handeling. As die boodskap verstaan word, moet dit ook geleef word. Toepassing, '*applicatio*', het 'n etiese dimensie. Gadamer lei dit af uit Aristoteles se begrip '*phronesis*' (vgl. Pieterse 1993:84).

Die kritiek op Gadamer se siening van die hermeneutiek was veral gerig op die feit dat hy dit wat uit die tradisie (die teks en die wêreld) kom as gesagvol

aanvaar (Pieterse 2001:83). Volgens Habermas (1973:264 e.v.) moet 'n mens ook ideologies krities met die teks omgaan. Ook Naudé (1987:331) stem saam deur dit duidelik te stel dat Gadamer se paradigma prinsipiëel geslote bly vir die ideologiese kritiese funksie. Volgens Vos (1996:20) hou Gadamer nie genoeg rekening met die egte ervaringe nie, en ook nie met die verdronge ervaringe nie, soos byvoorbeeld Nazi-Duitsland waarvan hy deel was. Daar kan ideologieë en magsgebruik verskuil lê wat nie vandag kan aanvaar word nie.

Schmidt (2006:8-9) verwys in sy boek '*Understanding Hermeneutics*' veral na vier strominge wat kritiek teen Gadamer inbring, met die volgende eksponente: ED Hirsch Junior, Jürgen Habermas, Paul Ricoeur en Jacques Derrida (vgl. Steyn 2008:224). Volgens Steyn (2008:224-225), verteenwoordig ED Hirsch die tradisionele posisie van literêre interpretasie en filologie (taalwetenskap) wat vanuit Schleiermacher se hermeneutiek ontwikkel het. Hiervolgens word die betekenis van 'n teks deur die bedoeling van die skrywer bepaal. Die universele individuele beginsel is dat die outeur se bedoeling die teks se betekenis bepaal en die universele sosiale beginsel is dat die genre tipe waarin die teks gegiet is, die betekenis van die uitspraak bepaal. Verder verskil die bedoelde betekenis (deur die outeur) van die betekenis wat 'n interpreteerder daaraan sou heg en kan hierdie gewilde (bedoelde) betekenis ontdek en verifieer word deur argumente van waarskynlikheid met die oorspronklike outeur se bedoeling en situasie in gedagte (Schmidt 2006:133-134; vgl. Steyn 2008:224-225).

Hirsch lewer kritiek teenoor Gadamer veral ten opsigte van vooroordele. Hy staan daarby dat die geldigheid van interpretasie wel deur die navolg van tradisionele filologiese (taalkundige) hermeneutiek bereik kan word. Hy verskil egter met Gadamer se siening dat verstaan noodwendig vooroordele impliseer en dat 'n mens nie kan ontsnap vanuit die hermeneutiese sirkel nie. Die kriteria wat hy aanwend vir betekenis is die bedoeling van die outeur (vgl. Steyn 2008:225).

Volgens Steyn (2008:225) tref Hirsch 'n onderskeid tussen '*meaning*' en '*significance*' wat Gadamer syns insiens nie verreken nie. Die betekenis van 'n teks moet dus onderskei word van die bedoeling van die outeur, terwyl Gadamer die twee sake laat saamsmelt (Schmidt 2006:8-9). Die implikasie hiervan is dat Hirsch klem lê op die oorspronklike bedoeling van die skrywer (spreker) asook op die filologiese samestelling van die teks, en minder op die subjektiewe wisselwerking tussen die teks en die leser soos Gadamer.

Jacques Derrida se kortstondige debat met Gadamer verteenwoordig die algemene kritiek van die dekonstruksionalisme dat Gadamer se filosofiese hermeneutiek nog steeds vasgevang is in metafisika en dus nie radikaal genoeg is nie (Schmidt 2006:133-134). Vanuit Derrida se oogpunt is Gadamer steeds vasgevang in die taal en die teorie van die metafisika, aangesien hy daarop staan dat die korrekte interpretasie van 'n teks beleef word in die hermeneutiese waarheidsmoment. Derrida hou vol dat taal slegs na taal verwys, en nie na 'n transendente betekenis daaragter nie (Schmidt 2006:8-9; vgl Steyn 2008:225).

Die fundamentele botsing tussen Gadamer en Derrida handel dus oor die aard van taal. Volgens Derrida bevat taal (en daarom ook tekste) 'n oneindige moontlikheid van betekenis wat impliseer dat die verstaan van 'n teks absoluut relatief is en dat dekonstruksie toegepas moet word, selfs teen die gedeelte se intrinsieke aard in, terwyl Gadamer handhaaf dat taal wel 'n geldige blik op die wêreld oopsluit. Die teks besit wel geldige, normatiewe aansprake oor hoe dit verstaan moet word (Schmidt 2006:169). Sy waarheidsaanspraak bots dus met die relativisme van die dekonstruksionalisme (Steyn 2008:226).

Aangesien Habermas se kritiese hermeneutiek 'n ander uitgangspunt het as die tradisionele hermeneutiek van Gadamer, bevraagteken dit heelwat van Gadamer se uitgangspunte. Habermas oordeel dat Gadamer die waarde en krag van die rede (rasionele denke) onderskat. Rede kan juis die oorsprong van oorgeërfde vooroordele ontdek, wat dit dan deursigtig sal maak. Die interpreteerder kan dan

die geldigheid daarvan beoordeel en kritiseer. So verbreek rede potensieel die hermeneutiese sirkel en is (rasionele) kritiek op ideologieë moontlik. Gadamer erken egter volgens Habermas nie hierdie moontlikheid nie en maak hermeneutiek so kwesbaar. Oorgeërfde ideologieë (vanweë Gadamer se tradisies) kan dus nie vermy word nie (Steyn 2008:226; vgl. Schmidt 2006:8-9).

Habermas se siening van 'selfrefleksie' help mens om sy kritiek op Gadamer se idee van misverstand wat deur 'n vooraf konsensus onderlê word, te verstaan. Selfrefleksie korreleer met die derde belang van Habermas, die belang van emansipasie.

Hence self-reflection cannot be founded on a prior 'consensus', for what is prior is precisely a broken communication. One cannot speak with Gadamer on the common accord which carries understanding without assuming a convergence of traditions that does not exist, without hypostatizing a past which is also the place of false consciousness, without ontologising a language which has always only been a distorted 'communicative competence'.

(Ricoeur 1981:86-87)

Ricoeur (1981:64) vra twee kritiese vrae. Die eerste vraag aan Gadamer met sy tradisionele hermeneutiek en die tweede vraag aan Habermas met sy ideologiese samelewingskritiek. Die vraagstuk wat spesifiek aan die deur van Gadamer gerig word, is:

"Can hermeneutic philosophy account for the legitimate demand of the critique of ideology, and if so, at what price? Must it sacrifice its claim to universality and undertake a profound reformulation of its programme and its project?" (Ricoeur 1981:64).

Met hierdie vraag daag Ricoeur, Gadamer en die tradisionele hermeneutiek uit om die plek en moontlikheid van kritiek binne hermeneutiek uit te klaar, wat noodsaaklik is indien hermeneutiek universeel wil wees (Ricoeur 1981:88).

Ricoeur oordeel dat Gadamer gedeeltelik korrek is en gedeeltelik nie. Ricoeur sluit baie nou by Gadamer aan, maar sien tog die waarde van Habermas se kritiek ten opsigte van Gadamer se filosofiese hermeneutiek in. Gadamer sal in Ricoeur se opinie metodologiese verklaring in sy hermeneutiek moet insluit om sodoende relativisme te voorkom. Slegs die dialektiek van verklaar én verstaan kan die vereistes vir geldige verstaan bevredig (Steyn 2008:229; vgl Schmidt 2006:8-9).

5.2 Paul Ricoeur se siening van die hermeneutiek

Ricoeur sluit by Gadamer aan, maar bou sy opvattinge verder uit en kom met nuwe insigte. Ricoeur werk ook met drie hermeneutiese momente, en verwys ook na Gadamer en noem dit:

- “‘*Understanding*’
- ‘*Explanation*’
- ‘*Application*’/’*appropriation*’”

(vgl. Pieterse 2001:79).

Ricoeur neem hierdie drie momente en ontwikkel dit tot ‘n metode van navorsing (Ricoeur 1976:91-94; vgl. Pieterse 1992:22-29). Die totale proses van die drie momente noem hy ‘*interpretation*’, dit is hermeneutiek.

Volgens Paul Ricoeur het die filosofiese hermeneutiek (van onder andere Gadamer) ‘n doodloopstraat bereik omdat dit nie ‘n genoegsame kritiese prosedure (metodologie) insluit nie. Ricoeur kom uit ‘n bepaalde hoek van sy filosofiese soeke na die menslike vryheid en die aard van menswees. Om ‘n vrye en egte mens te kan wees in die wêreld waarbinne die mens leef van kwaad en gebrokenheid moet mens gaan kers opsteek by die oertyd se filosofiese insigte van menslike ervaringe (Pieterse 2001:83). Dit lê opgesluit in simbole, mites, verhale en metafore wat handel oor die kwaad en die stryd daarteen. Uit hierdie konteks probeer Ricoeur rekonstrueer hoe die elementêre insigte in hierdie

verhale teks geword het. Om dit vas te stel moet 'n mens by taal en taalteorie begin (Pieterse 2001:83).

Diskoers is iets wat gebeur wanneer iemand praat. Volgens (Steyn 2008:208-209) vertoon diskoers (verbaal of skriftelik) 'n basiese (primitiewe) vorm van distansiëring wat weergegee kan word in die dialektiek van gebeure en betekenis. Diskoers is enersyds 'n gebeurtenis – 'n gebeure. Taal is tydloos maar diskoers is iets wat nou plaasvind. Verder het diskoers, anders as algemene taal, verwysende waarde (*'self-referential'*) in die sin dat dit persoonlik is:

"The eventful character is now linked to the person who speaks; the event consists in the fact that someone speaks, someone expresses himself in taking up speech" (Ricoeur 1981:133).

Ricoeur maak 'n verskil tussen gesproke en geskrewe taal. Taalgebruik is 'n gebeure wat in die hede geskied. Die prediker lewer 'n preek en tydens die preek (taal kommunikasie) verwys hy/sy na die werklikheid rondom. Hierdie werklikheid word oopgemaak deur ervaringe van die verlede, tradisie, geloof, kultuur, werklikheidsverstaan, sosiale, politieke, en ekonomiese omstandighede ensovoorts. Die werklikheid beïnvloed die inhoud en wyse van die taal wat gebruik word en die taal verwys ook na so 'n buite talige werklikheid. In die preek wat gelewer word impliseer hy ook 'n gespreksgenoot en sodoende vind daar 'n verbale uitdrukking van 'n bedoeling plaas (Ricoeur 1976:12-15). Skrif is 'n ander vorm van gesproke taal. Taaluiting ondergaan dus veranderinge. Korrekte verstaan van 'n teks benodig 'n dialektiek van verstaan én verklaar, aldus Ricoeur (Schmidt 2006:151).

"The search for a complementarity between these two attitudes, which Romantic hermeneutics tend to dissociate, will thus express on the epistemological plane the hermeneutical reorientation demanded by the notion of the text" (Ricoeur 1981:43).

Eers geskied daar 'n oorgang van 'n aanvanklike bedoeling van die spreker, wat haar bedoeling aan die hand van die werklikheidservaring en die taalsisteem, in gesproke taal uitdruk. Deur die taalsisteem word die inhoud, in modaliteit, dit wil sê 'n bevel, versoek, of iets van die aard, en in effek, gekodeer. Die taalgebruik is tot iemand gerig met die veronderstelling dat daar inter subjektiewe kommunikasie tussen twee mense plaasvind. Die gespreksgenoot rekonstrueer nie die bedoeling van die spreker nie, maar dekodeer die verbale betekenis Ricoeur (1976:16-19). Onderlinge begrip ontstaan vanweë die sinsverband en die konteks of gespreksituasie wat vir albei gedurende die spreekakte toeganklik is (Pieterse 2001:84).

Die opskryf van gesproke taal is die volgende verandering en dus 'n tweede fase in 'n taaluiting (Ricoeur 1976:25-36). Deur gesproke taal op te skryf en in 'n teks te plaas, word die taaluiting van sy konteks losgemaak. Slegs die inhoud bly van die taaluiting die beste bewaar. Daar kom dus 'n afstand tussen die gesproke taaluiting en die teks daarvan in skrif 'n distansiëring. Die afstand is juis nodig om betekenis aan die teks te kan heg deur 'n leser in 'n nuwe konteks. Die teks raak los van die intensie van die skrywer en die konteks van die ontstaan.

Ricoeur (1984:76-77) maak 'n deeglike analise van die verandering of oorgang van gesproke taal na geskrewe taal en die oorgang na die interpretasie van die teks. Volgens Ricoeur het die menslike werklikheid narratiewe trekke. Dit is daarom 'n werklikheid wat deur handeling gekenmerk word wat weer narratiewe stof bied en wat weer oorvertel word.

Elke teks word vooraf gegaan deur 'prefigurasië'. Wanneer mens met 'n verhaal in 'n teks te doen kry, is die ontstaan daarvan te wyte aan die werklikheid waarin handeling geskied wat vertelstof bied. Hierdie werklikheid het 'n vertelstruktuur met simboolwaarde. Hierdie omringende wêreld bied die materiaal vir die narratief (Pieterse 2001:85). Dit vorm die 'prefigurasië' van die verhaal.

Hierdie wêreld van handeling skep dus die materiaal vir die vorming van 'n teks wat hy 'konfigurasië' noem. 'n Teks word dus geskep deur 'n 'konfigurasië' wat deur 'n outeur saamgestel word (Pieterse 2001:85). Dit is 'n verhaal met 'n storielyn waar die gebeurtenisse mekaar opvolg, maar ook vanweë die storielyn 'n eie wyse het waarmee met tyd omgegaan word – teruggrype, vooruitgrype, ensovoorts.

Wanneer 'n leser die verhaal lees, geskied daar 'refigurasië'. Die leser voer 'n lees-handeling uit en vorm sy eie verhaal deur die lees van die teks. Die verhaal wat uit 'n werklikheid van handeling in die verlede kom, keer terug na die werklikheid van die handeling – die werklikheid van die leser. Die leser kan die verhaal uit die teks as 'n appèl ervaar, kan deur die teks tot vernuwing kom, kan tot handeling aangespoor word en kan weer 'n nuwe verhaal uit die vorige maak (Pieterse 2001:85).

Ricoeur (1981:184-193) is van oordeel dat lees gerig is op toepassing, toe-eiening, '*applicatio*'. Dit beteken dat die leser die teks lees met die moontlikheid om dit in sy eie situasie toe te pas. Die '*applicatio*' van die teks is die voorwaarde vir die vind van betekenis in die teks. Sonder hierdie "*application*" op die leser se eie situasie het die teks geen betekenis nie. Om die teks toe te pas in jou eie omstandighede beteken nie dat dit '*aangepas*' word by jou nie. Inteendeel, toepassing beteken dat die leser hom/haar moet oopstel vir die wêreld wat die teks aanbied. Ricoeur (1981:191) praat van '*letting go*'. In hierdie konteks word twee wêreld met mekaar gekonfronteer naamlik die van die teks en die van die leser. Tekste is bronne van baie betekenis, want tekste kan ook meervoudige betekenis hê. Elke keer werp 'n teks iets anders vir die lesers uit die verskillende kontekste waaruit hulle spruit. Verstaan geskied wanneer die leser van die ander, vreemde, 'self' van die teks ontvang uit die wêreld van die teks wat tot hom/haar aangereik word (Pieterse 2001:85).

Volgens Steyn (2008:215) is toe-eiening dialekties gekoppel aan die distansiërende aard van 'n geskrewe teks sowel as aan die objektifiserende aard van die werk. 'n Leser eien homself 'n voorgestelde wêreld toe. Hierdie voorgestelde wêreld lê nie verskuil agter die teks (die skrywer se bedoeling) nie, maar voor die teks in dit wat die werk ontbloot. Om te verstaan is dus selfverstaan – om jouself voor die (wêreld van die) teks te verstaan (Ricoeur 1981:143). Die leser word dus self deur die 'saak van die teks' (*matter of the text*) beïnvloed. Dit is juis die 'saak van die teks' wat dit moontlik maak om die spanning tussen afstand en nabyheid te oorkom en oor afstand (tyd en historisiteit) heen te kan kommunikeer.

“What enables us to communicate at a distance is thus the matter of the text, which belongs neither to its author nor to its reader” (Ricoeur 1981:62).

In toepassing op die erediens gebeure, verwoord Pieterse (2007:5) hierdie selfverstaan so:

“Die teks maak nuwe lewensmoontlikhede oop, 'n nuwe visie, 'n nuwe verstaan. Dit beteken dat die prediker aangespreek word en daar vir hom/haar 'n nuwe insig en uitsig kom. Die prediker wat deur die teks se boodskap verander is, word getuie van die Woord in die preek” (vgl Steyn 2008:216).

Ricoeur (1981:144) gaan so ver deur die implikasie hiervan as absoluut paradoksaal te sien:

“As reader, I find myself only by losing myself”.

Bogenoemde is iets waarmee die navorser persoonlik worstel in die hermeneutiek. Gevolglik (om nie in absolute subjektivisme te verval nie) vra toe-eiening (*appropriation*) 'n interne kritiek. Hier beweeg Ricoeur nader aan Habermas met sy Ideologie-kritiek, hoewel op heeltemal 'n ander vlak. Ricoeur (1981:144) sien kritiek van ideologie as 'n noodsaaklike omweg waardeur selfverstaan moet gaan, om deur die 'saak van die teks' (*matter of the text*) en nie deur die vooroordele (*prejudices*) van die leser op sleeptou geneem te word nie.

“Thus we must place at the very heart of self-understanding that dialectic of objectification and understanding which we first perceived at the level of the text, its structures, its sense and its reference. At all these levels of analysis, distanciation is the condition of understanding” (Ricoeur 1981:144).

Ricoeur maak dus die belangrike observasie dat dit in hermeneutiek nie allereers oor die teks gaan nie, maar om die dialektiek tussen praat en skryf wat enige en alle tekste onderlê. Die dialektiek van distansiëring is alreeds aanwesig by die basiese diskoers en hierdie diskoers kan as ‘n gestruktureerde werk uiteengesit word. Op die ou end gaan dit nie oor die teks as sodanig (of die basiese onderliggende diskoers nie) maar om die wêreld voor die teks, ‘n wêreld wat oopgesluit word deur die teks – ‘n wêreld wat ook subjektiewe selfverstaan bevorder, binne die grense van die saak van die teks of diskoers (Steyn 2008:216).

Toe-eiening impliseer Ricoeur se sistematiese poging om die rol van die subjek in hermeneutiese interpretasie te omskryf.

“...it represents a systematic attempt to formulate a concept of the subject which would concur with the theory of interpretation. The theory demands not only the initial suspension of the referential relation, but also the initial relinquishment of subjectivity: both subject and object must be submitted to a process of metamorphosis” (Thompson 1981:20-21; Steyn 2008:222).

Om toe-eiening (*‘appropriation’*) te illustreer, sluit Ricoeur by Gadamer se analise van die fenomeen van ‘n opvoering (*‘play’*) aan.

Gadamer shows that play is not so much the activity of the subject as an activity upon the subject, an activity in which the subject ‘is played’. Similarly Ricoeur suggests that, in the theory of interpretation, the subject – whether author or reader – is a ‘playful figure’ of the text. The initial relinquishment of

subjectivity is thus the precondition for the ultimate expansion of consciousness under the objective guidance of the text.

(Thompson 1981:20-21)

Toepassing is die toe-eiening en ontvang van hierdie nuwe 'self', of eiendomlikheid van die teks, wat jou 'n ander siening van jou situasie gee, wat jou tot handeling beweeg, of jou 'n nuwe verhaal in jou konteks vanuit die verhaal van die konteks van die teks laat maak. Hierdie toepassing in jou eie lewe van die teks se aanbieding geskied nie omdat jou gees en die gees van die teks op dieselfde golflengte is nie, maar is die gevolg van 'konfronterende dialoog'. Toe-eiening van die teks se boodskap is 'n eksistensiële daad. Dit is die aktualiserings, deur 'n konfrontasie met die teks heen, van die teks se betekenis in jou eie omstandighede en konteks (Pieterse 2001:85-86).

Steyn (2008:245-247) identifiseer vier punte van kritiek op Ricoeur se hermeneutiek wat vir hierdie studie relevant is. Die eerste punt van kritiek op Ricoeur handel oor 'n verskynsel dat sy denke nie staties gebly het nie, maar 'n verskuiwing ondergaan het. Hierdie verskuiwing raak twee sake naamlik Ricoeur se metodiek asook die fokus van ondersoek (Steyn 2008:245).

Ricoeur skuif in metodologie van fenomenologies na meer hermeneuties. *"Ricoeur's method is now explicitly hermeneutical, marking a shift away from the phenomenological emphasis of his earlier work. Phenomenology may remain the unsurpassable presupposition of hermeneutics, but it is above all hermeneutics whose presuppositions must be examined"* (Thompson 1981:25). Gepaardgaande hiermee is ook 'n verskuiwing van die aanvanklike objek van ondersoek aldus Thompson (1981:25):

"The immediate focus is no longer the intentional objects of subjective processes, or even the symbolic expressions of personal experiences, but rather the whole domain of written discourse, of texts and analogues of texts".

Die tweede punt van kritiek verwys na Ricoeur se verstaan en gebruik van tradisie (Steyn 2008:246). Ricoeur plaas verskillende tradisies volgens Bleicher (1980) te maklik op dieselfde vlak, sonder om die verskille en die implikasies daarvan te verreken.

The main points that spring to mind are, first, the apparent failure to take note of the difference between a particular tradition such as the Enlightenment and tradition as that developing entity from within which even the consideration of a particular tradition has to proceed. The important difference in the context of the hermeneutic debate is that the latter cannot be questioned as such, since it provides the basis for even the formulation of the first criticism directed at it; traditions in the former sense have, however, been criticized by Gadamer himself – viz. the Enlightenment and Romanticism. It follows that the fact that critical hermeneutic derives its inspiration from a particular tradition cannot be used as an argument against its claim to be able to break through the universality of the hermeneutic problem.

(Bleicher 1980:235)

‘n Derde kritiek wat teen Ricoeur ingebring word is dat Ricoeur se hermeneutiek beperk word deur ‘n gebondenheid aan die verlede (Steyn 2008:247).

“Ricoeur restricts critical hermeneutics to a remembrance of the past; ‘in theological terms: eschatology is nothing without the recitative of past acts of deliverance” (Bleicher 1980:235).

Hermeneutiek verwys wel na die verlede, maar is ook toekomsgerig, ‘n belangrike balans. Volgens Bleicher (1980:235) slaag Ricoeur nie voldoende hierin om hierdie balans te vind nie.

“... it does not capture adequately recent developments even within the Frankfurt School; critical hermeneutics is today characterized by its attempt to develop an explanatory framework, such as the universal pragmatics Habermas is hoping to

formulate, that is radically future-oriented in its anticipation of something new and better” (Bleicher 1980:235).

Die vierde punt van kritiek teenoor Ricoeur, aldus Vos (1995:47; vgl. Steyn 2008:247) is dat hy so eensydig fokus op die wêreld voor die teks, en dus die wêreld agter die teks en die wêreld van die teks afskeep. In ’n prediking is al drie egter van belang:

Ricoeur het, in teenstelling met die historisme van die negentiende-eeuse Bybelse en literêre kritiek, waarin die sosio-kulturele agtergrond van die teks beklemtoon is, geoordeel dat die aandag moet val op die wêreld voor die teks waar die ontmoeting tussen leser en teks plaasvind. Op dié punt is Ricoeur bietjie eensydig. In die preek is die wêreld agter die teks, die wêreld van die teks en die wêreld voor die teks almal van belang vir die kommunikasie van die teks aan die hoorder.

(Vos 1995:47)

5.3 Teologiese refleksie op Gadamer en Ricoeur

Indien ’n mens vanuit ’n homiletiese oogpunt nadink oor die verstaansproses van die Bybelse teks vir relevante prediking in ’n veranderende wêreld van relatiwiteit, dan moet mens Jonker (1998:32) toegee dat die ‘aansluitingspunt’ by Gadamer en Ricoeur se hermeneutiek om by die eindpunt van die hermeneutiese proses uit te kom (relevante prediking), die idêe van die ‘*applicatio*’, die toepassing by Gadamer en Ricoeur is (Pieterse 2001:86). Gadamer en Ricoeur verstaan dit effens anders, maar elkeen op sy eie manier, verstaan dit so dat die ‘*applicatio*’ slegs moontlik is as die leser van die teks ingestel is om die boodskap van die teks eksistensiel te verstaan, en die toepassing dus lewensveranderend op jou

lewe te laat inwerk. Dit skep 'n ruimte vir die homiletiek om oor vertolking in die konteks van die prediking sistematies na te dink as 'n verdere fase in die soeke na die betekenis van die teks wat gewoonlik deur die eksegetiese vasgestel word. Dit beteken homileties óók dat die hermeneutiese proses, of anders gesê, die interpretasieproses, van 'n Bybelse teks in die eksistensiële situasie van die prediker en die gemeente se situasie begin (Pieterse 1988:79-82).

5.4 Hermeneutiek en Empirie

Empiriese metodologie is die wetenskaplike metode wat die beste pas vir navorsing in Praktiese Teologie. Volgens Heitink (1999:221) is die woord 'empirie' (*'empiricism'*) afkomstig van die Griekse woord *'emperia'*, wat ervaring beteken. Heyns en Pieterse (1990:76-77) verduidelik dat in die ervaringsproses daar drie deel prosesse is naamlik:

- Waarneming (inwerking van die omgewing op die mens)
- Probeer (inwerking van die mens op die omgewing)
- Evaluering (mens probeer vasstel of omgewing verander het as gevolg van sy optrede).

Hierdie benadering tot die term empirie lê in lyn met die handelingsteorie en dialogiese kommunikasieteorie. In die Praktiese Teologie is die empiriese ondersoek onlosmaaklik deel van die teologiese teorieë (Heyns & Pieterse 1990:75-76).

Om die bydraes van Gadamer en Ricoeur (die interaksie tussen teks en konteks), tot hulle reg te laat kom het Pieterse (1979) 'n empiriese benadering tot die praktiese teologie ontwikkel. Deur hierdie benadering kom die konteks van die hoorder/gemeente binne die hermeneutiek tot sy reg.

Kritiek op Pieterse se empiriese ondersoeke is dat hy die klem op die empiriese laat val en dat die hermeneutiese nie tot sy reg kom nie (Louw 1993:206-209). In latere werke het Pieterse (1993:86-89) ook die hermeneutiek van Ricoeur

bygewerk en het hy ook die hermeneutiese perspektief op die empiriese laat skyn. In sy boek 'Praktiese teologie as kommunikatiewe handelingsteorie' plaas Pieterse (1993:71-88) egter die empiriese binne die raamwerk van die hermeneutiek. Sy poging om deur empiriese navorsing te bepaal wat die perspektief van die hoorder is, was aandadig daaraan om die klem in die hedendaagse hermeneutiek juis na die hoorder te verskuif.

6. 'n Homiletiese model

6.1 Inleiding

Volgens Vos (1996:6) word 'n homiletiese teorie op 'n wetenskap teoretiese, teologiese of fundamentele en praktykvlak aangetref. Insig in die funksies van die homiletiese teorie help om die evangelie so effektief as menslik moontlik deur die preek in diens van God se koninkryk te laat kommunikeer. 'n Definisie van homiletiek sou so kon lui:

“Die studie van kommunikatiewe handeling in diens van die evangelie binne die konteks van die moderne samelewing” (Pieterse 1993:2; Heitink 1993:154).

Dit geskied binne die liturgiese raamwerk van die erediens.

In die prediking kan niks weggesteek word nie. In die prediking kom die prediker se swakhede en kragpunte aan die lig. Die hoorder kom gou agter as die prediker nie die kultuur waarbinne geleef word, verstaan nie.

“Sy hermeneutiese en eksegetiese kundigheid, sy vermoë om 'n Bybelteks aan die teks van die lewe te verbind, sy dogmatiese onderbou, sy vaardigheid met die taalakkoorde, sy kommunikatiewe krag en retoriese sterkte, sy meelewing en die verstaan van die mens in sy leefwêreld, dit alles kom in die preek na vore” (Vos 1996:61).

Dit bring mee dat relevante prediking sleg kan geskied as die prediker rekenskap kan gee van sy homiletiese teorie. Insig in die teorie help om die evangelie deur die prediking so relevant as moontlik te maak, in diens van God se Koninkryk. Volgens Vos (1996:61) leef die homiletiek in drie vertrekke. Die vertrekke bestaan uit 'n:

- Hermeneutiese Kommunikatiewe ruimte
- Teologiese of Fundamentele ruimte
- Praktyk teoretiese ruimte.

In die Hermeneutiese kommunikatiewe benadering word die interpretatiewe en kommunikatiewe aard van die homiletiek uitgespel. Onder 'n Teologiese en Fundamentele teorie word die teologiese basis wat die praktyk ten grondslag lê, verstaan. 'n Teologiese fundamentele teorie word deur die teologiese tradisie en Bybelse interpretasie van die geloofsgemeenskap gevoed. Hier gaan dit oor die Bybel as norm en bron van die preek. Vervolgens moet die 'Bybelse grondstof' waaruit so 'n teorie ontgin word, aandag kry. Die konkretisering van die Bybelse grondstof vir die mens se alledaagse bestaan moet ook aangetoon word. Die funksies van die 'belydenis' in die preek behoort ook 'n fokus in 'n teologiese teorie te wees. Naas die Bybel is die 'teks van die lewe' en die 'tradisie' waaruit dit voortspruit, bronne vir die preek. Die praktiese teologie kan nie voldoende funksioneer as daar net by teoretiese konstruksies gehou word nie. Alledaagse kontekste van aksie en kommunikasie mag nooit vermy word nie (Van Niekerk 1994:86). Praktykteorieë is onontbeerlik vir die homiletiek, want dit word ontwerp vir elke kommunikatiewe handeling soos preek voorbereiding, kommunikasie tydens die preek, retoriese aspekte, deelname van die hoorder en die onderskeie liturgiese momente in die erediens (Vos 1996:61-62). Volgens Pieterse (1993:52) moet die teoretiese konsepte en die empiriese bevindinge van 'n homiletiese ondersoek geïntegreer word sodat verstelde konsepte daaruit geformuleer kan word. Dit sal lei tot 'n relevante praktykteorie (relevante prediking in 'n veranderende wêreld) om die preekpraktyk te rig en te stuur (Vos 1996:62).

In die homiletiek word daar ook 'n vierde ruimte bygevoeg naamlik die Narratiewe Kommunikatiewe ruimte. Die Narratiewe terapeutiese model in die Pastoraat wat as belangrik beskou was moes plek maak vir 'n hermeneutiese model (Demasure 2004:503-518). Dit het gelei tot die vraag na betekenis: die ervaring van betekenis, die gee van betekenis, die vind van betekenis en om betekenisvol op te tree (Demasure 2004:191).

Betekenis en doel vind sy uitdrukking in stories (Demasure & Müller 2006:410). Daardeur het die narratiewe benadering al hoe meer prominent geword.

Vir die doel van hierdie proefskrif word slegs die Hermeneuties Kommunikatiewe preekteorie ondersoek en gebruik.

6.2. Hermeneuties Kommunikatiewe preekteorie

In 'n Hermeneuties Kommunikatiewe preekteorie gaan dit om die beweging tussen die teks en die hoorder. Sodoende moet die begrip 'hermeneutiek' wyd geïnterpreteer word. Hermeneutiek het te doen met die teks in al sy verbande, die prediker as vertolker van die teks, asook die hoorder en sy konteks. In hierdie hele proses speel die geloofstradisie ook 'n baie belangrike rol. Dit beteken dat die bestaan van bepaalde teologiese, kerklike en godsdienstige tradisies in ag geneem moet word (Vos 1996:6).

Die homiletiek het nie net 'n hermeneutiese kant nie, maar ook 'n kommunikatiewe kant. Die hermeneutiese en die kommunikatiewe kant mag nooit van mekaar geskei word nie. Daar kan wel onderskeiding wees, maar nooit mag die hermeneutiese en kommunikatiewe invalshoeke in die praktiese teologie twee aparte entiteite wees nie. Met die oog hierop word daar gefokus op die hermeneutiese kommunikatiewe funksie van religieuse rituele en simbole waaronder die prediking ingesluit word. Dit het tot gevolg dat daar sekere

kommunikasieteorieë en kommunikasie gebeurte ontstaan. Sodoende lei dit tot sekere teologiese begrippe waaronder ‘verbond’, ‘wet’, ‘koninkryk’ en Christologiese en Pneumatologiese begrondinge gevind word (Vos 1996:7).

In die prediking is die Christologie en die Pneumatologie in wese kommunikatief. Daar word aangesluit by Pieterse (1993:135) wat sê dat die werk van die Gees is die verbreiding van die Evangelie na die hemelvaart van Jesus Christus. Dit werp lig op die verband tussen God se werk en die mens in die oordra en uitdra van die Evangelie.

Volgens Pieterse (1993:134) is vier basisteoretiese velde van belang om die effektiewe oordrag en verstaan van die Evangelieboodskap (in die prediking/erediens) en ‘n lewe voor die aangesig van God aan te spreek. Hierdie basisteorieë handel oor die werk van die Heilige Gees (Pneumatologie), die kommunikasie van die Evangelie (kommunikasieteorieë), kerkwees (ekklesiologie) asook die mens en siening van die mens (antropologie).

6.2.1 Die Pneumatologies-Christologiese begronding van kommunikatiewe handeling

In sy beroemdgeworde voordrag het Van Ruler (1969:175-190) oor die ‘*Strukturverskillen tussen het christologiese en het pneumatologiese gezichtspunt*’, boeiende perspektiewe gegee wat deur die homiletiek ontgin kan word. Die homiletiek behoort van die Christologiese en Pneumatologiese strukturverskille van Van Ruler kennis te neem. Die verskille is noodsaaklik om reg aan die Christologie en Pneumatologie te laat geskied (Vos 1996:104).

In die prediking is die heil van God sentraal. Heil is volgens Vos (1996:104):

... verlossing, redding (is). Redding uit die verlorenheid, redding van die mens en die wêreld. Die mens word nie van sy liggaam

verlos nie, ook nie van die wêreld nie. Maar die hele mens, die tydelike aardse lewe word verlos. Heil wil sê dat ons sonde ons vergewe word, dat die skuld ons nie toegereken word nie, dat daar met die straf weggedoen is. Die vergewing van sonde rus in die versoening van die skuld.

(Vos 1996:104; vgl. Van Ruler 1969:69; 1970:60)

In die bemiddeling van die heil gebruik die Heilige Gees die Skrifgeworde Woord wat verkondig word om die verhaal van God se heilsbemoenings te vertel. In die gereformeerde tradisie waarin die navorser homself ook bevind as prediker van die Woord, is die Woord 'n heilsmiddel (Berkhof 1973:374; Heyns 1978:329; Jonker 1981:54). Die prediking moet relevant wees, moet effektief wees, want dit skenk die heil. God kom in Christus deur die prediking op die mens af. Nie net aspekte van die heil moet gepredik word nie, maar die volle heil. Deur die prediking word die mens voor die totale heil van God in Christus gestel (Van Ruler 1970:72).

In die konteks van bogenoemde en veral na die vraag wat is relevante prediking in 'n veranderende wêreld van relativiteit moet die prediker die volle raad van God verkondig. Hy mag nie met sy liefhebberye besig wees nie (Vos 1996:105). Die ontmoetingsgebeure in die erediens vind plaas deur die inisiatief en op grond van die genade van die drie-enige God wat uit liefde met mense (erediensgangers) in verhouding (en gesprek) tree. In aansluiting by Schmit (2003) omskryf De Klerk (2007:185) hierdie wonder in amper sakramentele taal: *“Preaching implies God’s very own audible address to all who hear it, just as surely as if Christ Himself had spoken it. In this respect, aspects of eternity touch those of infinity, hope provides answers to despair, and feelings of futility are directed towards a definite purpose. The Holy Spirit actually intercedes and takes in a position between our sinful deeds and the redemptive work of Christ”* (vgl. Schmit 2003:363).

In die prediking tree God met die mens en die mens met God in 'n tweegesprek (dialoog). En in die prediking word die heil van die Evangelie van Jesus Christus bemiddel, gevier en bevestig. Die Heilige Gees bou hierdie ontmoeting uit tot 'n totale lewe voor die aangesig van God. Vos en Pieterse (1997:16) verwoord hierdie dialogiese kommunikasie so:

“Daar is God in Christus volgens sy belofte deur die Gees op 'n besondere manier teenwoordig as lewende Heer, wat sy gemeente sprekend ontmoet. Die gemeente kan daarop antwoord – daar vind 'n gesprek plaas” (vgl. Steyn 2008:57).

Hoewel die preek wel iets doen vir die hoorder, doen dit nie alles nie, want die heil wat deur die prediking geskenk word, moet aangeneem word (Van Ruler 1970:73). Daar is 'n groot verskil tussen ontvang en aanvaar. Nog groter is die verskil tussen voorreg en verantwoordelikheid. Die heil is 'n geskenk, voorreg, maar ook 'n aanvaarding, deel maak en verantwoordelikheid. Daarom is die vraag nie alleen wat doen die preek vir my nie?, maar ook: wat doen ek met die preek? 'n Mens kan dit ook anders stel: wat doen ek met die heil wat die Gees my skenk? Die Gees rand nie aan nie, maar oorreed tot die heil. Hy gee die geloof om die getuienis van die heil te glo (Vos 1996:105).

Pieterse (1993:135) noem dat die werking van die Heilige Gees in wese kommunikatief is.

“Die werk van die Gees is, in die verbreiding van die Evangelie na die hemelvaart van Jesus Christus, ook wesenlik kommunikatief”.

Hierdie stelling werp lig op die verband tussen God se werk en die mens se werk in die oordra en uitdra van die Evangelie. Twee grondlyne verhelder die verhouding tussen Jesus Christus en die Heilige Gees ten opsigte van die kommunikasie van die Evangelie:

“Die eerste verhoudingslyn het te make met die Gees as gawe aan Christus, en die tweede met die Gees as gawe van Christus” (Pieterse 1993:136; vgl. Steyn 2008:59).

Die menswording van Jesus is ook 'n Pneumatologiese gebeure waar die Heilige Gees by die verwekking van Jesus Christus betrokke was. Verder was die Heilige Gees blywend by Jesus teenwoordig in Jesus se lewe as Messias; in sy sterwe en in sy opstanding. Daarna word die Heilige Gees die Eerstelinggawe van Christus (God) aan mense (die kerk). As Parakleet kommunikeer die Heilige Gees die heil van God aan (en deur) mense (Pieterse 1993:136-137; vgl Steyn 2008:59).

Dit gaan dus om 'n teonome wederkerigheid waarvoor die Heilige Gees 'n ruimte skep. Volgens Pieterse (1993:139) gebruik die Gees mense:

“... om die Evangelie te kommunikeer... deur hulle vermoëns, persoonlikhede, redelikheid, kommunikasievaardighede en handelingskompetensie in vryheid en selfstandigheid... in die geloof dat die Gees hulle werk in diens neem” (vgl Steyn 2008:59).

Die gemeente word dus die kommunikatiewe ruimte. Binne hierdie ruimte is waarin (en waardeur) die Heilige Gees die boodskap van heil oordra (Steyn 2008:59).

“En deur sy werk heen sit Hy ons aan die werk” (Pieterse 1993:141).

Die heilshandeling van God is egter nie net gerig op die gemeente asof die kerk die begin en einde van God se liefde vir die mens is nie (Steyn 2008:59). Dit gaan tog oor die koninkryk van God. In die prediking word die gemeente toegerus en aangespoor en deur die Heilige Gees gebruik om God se heil aan die wêreld te kommunikeer, hoewel die Heilige Gees dit steeds op ander wyses ook doen (Pieterse 1993:142).

Heitink (2007:41) verwys in dié verband na Moltmann se ‘Kragveld van die Gees’ en van Ruler se ‘teonome resiprositeit’ (Steyn 2008:59).

“Daarachter zit de overtuiging dat het heilshandelen van God zich door zijn Geest voltrekt via mensen. Het is Gods werk, maar er is daarin sprake van wederkerigheid. A.A. van Ruler gebruikt hiervoor de term ‘teonome reciprociteit’:

De Geest handelt namelijk nooit alleen, maar steeds met inschakeling van de mens, als mens” (Heitink 2007:41).

Volgens Steyn (2008:60) lê Nel (2001:15) ook klem op die ‘Pneumatologiese resiprositeit’. Verder dui hy die ooreenkoms tussen Christologiese plaasvervanging en Pneumatologiese resiprositeit aan. Die liturg en erediensganger word met hulle volle menswees en persoonlikheid volledig ingeskakel en in diens van die Evangelie gebruik sonder om marionette of slegs objektiewe kanale te wees waardeur God se waarheid vloei.

“God skakel die mens aktief in by die verkondiging van die Evangelie. Trouens, Hy maak ons deel van sy liefdesboodskap en heilstoesegging hier op aarde” (Steyn 2004:38).

In die preek vorm die Christologie die agtergrond van die Pneumatologie. Daarom het die Christologie in die opsig ’n heilsvorrang. Dit is die grondslag van die bron en die heil van die preek. Sonder Jesus Christus en Sy heilswerk is daar geen uitstorting en inwoning van die Gees nie. En as die Gees nie uitgestort is en by mense kom inwoon het nie, is alle preke tevergeefs (Vos 1996:106; vgl. Steyn 2008:59; De Roest 2005:73-79).

Hoewel vleeswording en die uitstorting van mekaar verskil, is albei noodsaaklik vir die realisering van die heil. Dit gaan in die preek om die realisering en die effektuering. Die preek kan dit laat gebeur omdat die preek as mededeling van geloof nie in die eerste plek nie ’n menslike werktuig is nie, maar veel meer ’n werktuig van die Gees is (Hermelink 1995:55).

Deur die toedoen van die Gees word die neerslag van die heil in die preek ervaar. Die Gees skep die heil soos water uit ’n put wat Christus kom boor het. Sonder die Gees bly Christus aan die kruis. Die Heilige Gees rol die klippe van die graf weg sodat die lewende Christus kan opstaan en sodat Hy verkondig kan word (Vos 1996:107).

6.2.2 Kommunikasieteorieë

Die mens is 'n sosiale wese wat nie sonder taal kan bestaan nie. Sonder tekens en klanke van ander kan hy homself nie vind nie. Sonder 'n reëlsisteem kan hy die tekens en klanke nie begryp of verstaan nie. Hierdie waarnemings uit die linguistiek, die empiriese wetenskap en die sosiale psigologie toon aan die belangrikheid van kommunikasie (Mieth 1992:154).

Die mediawetenskappe lê ook klem op die proses van kommunikasie. Alles gaan om die oordra van inligting, die oorreding van die leser/kyker, om sodoende dit te aanvaar.

Al staan die kommunikasiegebeure sentraal in die menslike bestaan, is dit nie so maklik om die omvang en die betekenis van die begrip te omskryf nie (Dance en Larson 1976:226).

In die kultuur van vandag gaan dit oor duisende woorde en prentjies wat elke dag bewustelik en onbewustelik met jou kommunikeer. Tans lewe mense in die inligtingstegnologie waar hulle gebombardeer word met teenstrydige stellings. Die gemiddelde Amerikaner/Brit kyk gemiddeld tussen 9 tot 15 jaar TV in 'n leeftyd. Die massa-media skep die wêreld ("*mediascape*") waarbinne geleef word. Meyers (1989:159-160) skryf:

"... the single most significant shared reality of our entire society. In television we live and move and have our being".

Die vraag is ook hoe relevante prediking lyk in 'n generasie wat hoor met hulle oë, dink en keuses maak met hulle gevoelens. As gevolg hiervan het die kommunikasie wetenskappe 'n enorme invloed op die teologie gehad (Henau 1986:87). Hierdie invloed het veral op die Praktiese Teologie, en dan veral die Homiletiek, neerslag gevind.

“In die praktiese teologie is die begrip kommunikasie ’n sleutelwoord” (Vos 1996:154).

Die prediking is formeel gesien as ’n ‘opdrag tot kommunikasie’ (Lange 1987:49).

In die prediking gaan dit om die kommunikasie van die evangelie. In ’n monologiese preekverstaan het die klem uitsluitlik op die prediker en die boodskap geval. Kennis van die verloop van die kommunikasieproses het tot die insig gelei dat sodanige verstaan die ontvanger, die hoorder van die boodskap ignoreer. Dit het ’n eensydige en monologiese model tot gevolg.

In kommunikasiebenaderinge word verskillende aspekte van kommunikasie benadruk soos uiteengesit deur Jansen en Steinberg (1991) getiteld: *‘Theoretical approaches to communication’*.

- Teoretiese benaderinge wat die struktuur van die kommunikasie beklemtoon (byvoorbeeld die kommunikator, die medium en die ontvanger)
- Proses benadering (byvoorbeeld die algemene sisteemteorie)
- Dinamiek benadering (byvoorbeeld simboliese interaksionisme en fenomenologie).

Fiske (1983:1-5) verdeel kommunikasie in twee skole naamlik:

- Kommunikasie as ’n oordrag van boodskap (die bestudering van die proses van die senders, ontvangers en die proses van enkodering en dekodeering)
- Kommunikasie as die produsering en oordrag van betekenis (boodskappe en tekste se interaksie met mense word nagegaan en die wyse waarop betekenis tot stand kom. Sluit in die bestudering van konteks, kultuur en kunste).

In die kommunikasie van die evangelie word ’n boodskap wat sekere waardes verteenwoordig, oorgedra. Hierdie oordrag vind plaas deur die interaksie tussen

mense. Dit lei daartoe dat die sosiale en kulturele konteks waarbinne die kommunikasie plaasvind, van groot belang is (Vos 1996:155).

Daar word aangesluit by die elementêre drievoudige kommunikasieteorie van Van Schoor soos deur Pieterse (1993:144; vgl Steyn 2008:60) aangehaal:

“Van Schoor noem hierdie basiese intermenslike kommunikasieteorie ‘n kommunikasie-drieluik, wat bestaan uit ‘n mededeler (sender), boodskap en ‘n vertolker of ontvanger”.

Dit kan egter nog verder verfyn word tot ‘n vyfledige kommunikasiemodel soos wat Vos (1995:1 & 1996:1) dit doen:

“Daarom moet daar aan die prediker, die kommunikasieproses, die boodskap, die hoorder en sy konteks aandag gegee word”.

In ‘Die Blye Tyding’ van Vos (1995) word uitvoerig op elkeen van hierdie aspekte ingegaan.

Dit is egter onprakties om in een studie in diepte op al die aspekte asook die hele dinamiese interaksie en wisselwerking tussen die vyf dele te fokus. Die hermeneutiese vraagstuk van die effektiewe oordrag en verstaan van die heilsboodskap moet egter in hierdie wyer konteks verstaan word (Steyn 2008:61).

“Die preek beland van tyd tot tyd in die spervuur. Dié feit dat die preek in die spervuur is, kry slegs betekenis indien die verskillende spelers en faktore in die krisis onderskei word” (Vos 1995:1; vgl Vos 1996:1).

Die modelle wat kortliks in die proefskrif verreken word, is onder andere die psigologiese benadering, die interaksionistiese benadering, die transaksionele benadering, die eksistensiële en hermeneutiese benadering, die simboliese interaksionele, die liniêre, die dialogiese kommunikasie en die sirkulêre of kommunikatiewe (Pieterse 1993:150-157; Vos 1996:168-179; Steyn 2008:61).

6.2.2.1 Die Psigologiese benadering

Die 'psigologiese benadering' plaas klem op die veranderlikes wat 'n rol speel in die ontvanger se interpretasie van die heilsboodskap (Pieterse 1993:150). 'n Groot deel van die fokus van hierdie proefskrif lê juis op 'n psigologiese vlak met die toespitsing op die spesifieke veranderlike/s ten opsigte van die kultuur waarbinne die gemeentes/gelowiges/hoorders hulle bevind.

6.2.2.2 Die Interaksionistiese benadering

Die 'interaksionistiese benadering' fokus op die dinamiese interaksie tussen die sender en die ontvanger via 'n dialoog (Pieterse 1993:150). Die klem lê dus op die dialogiese aard van kommunikasie – ook in die prediking/erediens. Die kommunikasieproses verskuif vanaf 'n meganistiese stimulus/respons model na 'n dialoog waar die deelnemers nie die stimulu en respons bied nie, maar aktief deelneem aan die proses deur die uitbouing en uitbeelding van die self en die deel van betekenis en begrip deur die sosiale interaksie (Slabbert 1992:60).

6.2.2.3 'n Transaksionele benadering

Die interaksionistiese dialogiese benadering word deur die 'transaksionele benadering' (Lemmer 1990:126-131) uitgebrei en aangevul deur die klem op die gedeelde betekenisgewing deur al die aktiewe deelnemers te plaas (Pieterse 1993:150). In hierdie benadering word die deling van betekenis beklemtoon as iets waaraan die deelnemers kan deelhê. In hierdie perspektief word die konteks, die proses en die funksie van die kommunikasie benadruk. Die aksent val op die holistiese aard van die transaksie in dié benadering (Slabbert 1992:45).

“Dit moet egter in gedagte gehou word dat daar nie net dinamiese interaksie tussen die liturg en die erediensgangers plaasvind nie, maar ook tussen die erediensgangers en die teks van die Bybel” (Slabbert 1992:45 & Steyn 2008:61). Die verhouding tussen prediker-hoorder en teks-hoorder sal altyd verreken moet word.

“In die preek gaan dit nie net om ’n relasie tussen die prediker en die hoorder nie, maar ook om ’n verhouding tussen die teks en die hoorder. Die prediker moet die teks verklaar sodat die hoorder tot verstaan en geloof kan kom” (Vos 1996:30). Dit maak die hermeneutiese interaksie in die erediensgebeure natuurlik nog meer gekompliseerd.

Aan die ander kant waarsku Vos (1996:50) dat daar in die homiletiek teen ’n eensydige aksent op ’n hermeneutiese proses wat net op die teks fokus, gewaak moet word (vgl Steyn 2008:62). Dit kan:

“... maklik gebeur dat die konkrete adres, die hoorder, van die preek uit die oog verloor word. Die hermeneutiese en kommunikatiewe betrokkenheid op mekaar moet in die homiletiek altyd in ag geneem word” (Vos 1996:50).

Gedeelde betekenis en ’n dialogiese proses speel ’n kardinale rol in die eksistensiële en hermeneutiese benadering (Pieterse 1993:151). Die eksistensiële benadering plaas klem op die gedeelde betekenis wat toegeken word ten opsigte van die sin en die kwaliteit van die mens se bestaan, en die hermeneutiese benadering beklemtoon die interpretasie wat mense aan kommunikasieboodskappe heg (Pieterse 1993:152; vgl Steyn 2008:62).

Die prediking staan nooit los van die normale sosiale omgang van mense nie. Relevante prediking kan nooit daarvan losgemaak word nie.

“Dit geskied in ’n sosiale konteks waar erediensgangers dialogies met God, met mekaar, en met die teks omgaan. Prediking en ’n erediens is tog nie ’n geïsoleerde monologiese gebeure nie” (Steyn 2008:62).

“Preaching is never a solitary event. A sermon is not a monologue. It is prepared by one who is a member of a particular community for that particular community at a particular time” (Hogan 2005:103).

Daarom die klem op ‘n dialogiese, eksistensiële en hermeneutiese benadering waarvoor gekies word in hierdie studie ten opsigte van relevante prediking. Hieruit kan die eksistensiële en hermeneutiese benaderings en die (simboliese) interaksionisme ‘n spesifieke bydrae lewer tot die studieveld (Slabbert 1992:76). Pieterse (1993:152) verwys verder na ontwikkelinge in hierdie verband:

“Die psigologiese, interaksionistiese en transaksionele benaderinge het die weg gebaan vir die ontwikkeling van die simboliese interaksionistiese teorie”. Vervolgens word vier beginsels uit die simboliese interaksionisme en ses uitgangspunte uit die eksistensiële en hermeneutiese benaderings uitgelig” (Pieterse 1993:152-155; vgl Steyn 2008:63-64).

6.2.2.4 Eksistensiële en hermeneutiese benadering

‘n Eksistensiële en hermeneutiese benadering is soos volg:

- Die mens (erediensganger/hoorder) is in ‘n voortdurende soektog na sin en betekenis in die lewe, na ‘n outentieke bestaan én selfverwesenliking
- In hierdie soektog ontdek die mens sy nietigheid (verganklikheid) en bevind homself in ‘n eksistensiële krisis, wat opgelos word deur die versoening van die ewige God in geloof te aanvaar
- In hierdie soektog, krisis en vinding van sin speel kommunikasie en interpretasie ‘n kardinale rol. Erediensgangers (waarvan die liturg deel is) is afhanklik van kommunikasie met hulle medemens en met God en van die interpretasie van die realiteit en tradisie waarin mense hulleself bevind

- In hierdie proses word die mens nie net deur sy kognitiewe rasionaliteit gelei nie, maar ook deur sy subjektiewe belewenis
- Kommunikasie (veral in die erediens) is 'n drievoudige ontmoeting wat deur dialoog verhoudings tot stand bring. 'n Drievoudige dialogiese ontmoeting met die realiteit en tradisie (met homself in ander woorde), met sy medemens en natuurlik met God
- 'n Mens is verantwoordelik en dus aanspreeklik vir die keuses wat hy maak. 'n Erediensganger het dus 'n aktiewe aandeel aan 'n erediens met vryhede én verantwoordelikhede.

Die kerngedagte van die eksistensiële en hermeneutiese benadering is dus dat die soeke van die erediensganger na selfverwesenliking en betekenis, gekoppel is aan dialogiese kommunikasie as verhouding, ontmoeting en interpretasie.

6.2.2.5 Simboliese interaksionisme

- 'n Mens (erediensganger) kan die werklikheid nie objektief ken nie, maar wel subjektief verstaan
- Mense is sosiale wesens wat nie anders kan as om te kommunikeer nie. Kommunikasie vind dus tussen mense plaas in 'n sosiale konteks waar intersubjektiewe (kollektiewe) ooreenkomste geld
- Taal en simbole word gebruik om hulle subjektiewe verstaan met mekaar te deel

- Verskillende mense neem verskillende rolle aan in die kommunikasieproses. Natuurlik vind roluitruiling voortdurend plaas in dialogiese kommunikasie.

In die simboliese interaksionele teorie onderskei Slabbert (1992:61;65-86) drie sleutel terme: 'samelewing', 'self' en 'bewussyn' (vgl. Mead 1965:115-196). Die 'samelewing' as die eerste sleutelwoord, se rol in die individuele kommunikasie kom na vore in die vorming van 'n eie self en 'n georganiseerde self (Vos 1996:174).

Hier is die 'self' die tweede sleutelwoord. Die self vorm die kern van die proses van sosiale vergelyking, ervaring van bekwaamheid, groeplidmaatskap, waargenome rol, situasie en konteks (Slabbert 1992:76). Die kerngedagte van die simboliese interaksionisme is dus dat daar gemene delers bestaan tussen 'n liturg en erediensgangers waaroor hulle graag wil kommunikeer om hulle verstaan daarvan te verryk en te verdiep (Pieterse 1993:154 & Vos 1996:175).

'Bewussyn' is die derde sleutelbegrip in die simboliese interaksionele teorie. Volgens Mead (1965:115-196) is bewussyn die proses om met jouself interaksie te hê. Bewussyn beteken dat die individu owerste aksie uitstel omdat hy die betekenis van die stimulu nog probeer aflees (Vos 1996:177). Dit kom dikwels in probleemsituasies voor waar moontlike alternatiewe en hulle gevolge oorweeg word voordat tot optrede oorgegaan word. Volgens Slabbert (1992:83) is dit meer as net 'n bewussyn, maar 'n volwaardige 'interne gesprek'.

Ook Dingemans (1991) wend 'n poging aan om die interaksionele simboolkommunikasie vir die homiletiek te ontwikkel. Dié model veronderstel 'n gemeenskaplike betrokkenheid van die spreker en die hoorder in die saak, waaroor hulle wil saampraat (Dingemans 1991:146). Met die oog op verstaan en bestaan word gebruik gemaak van tekens, simbole en ander aanduidinge van die saak waaroor dit gaan (Dingemans 1991:147).

Daar is verskillende modelle van kommunikasieteorieë wat by die bogenoemde elementêre kommunikasieteorieë aansluit.

Vir die doel van hierdie studie word daar stilgestaan by twee modelle naamlik:

- 'n Liniêre model
- 'n Dialogiese model

6.2.2.6 'n Liniêre model

Tot so onlangs as veertig jaar gelede is kommunikasie voorgestel as 'n proses waartydens 'n sender idees en gevoelens in 'n boodskap enkodeer en dit deur 'n kanaal na die ontvanger versend. Volgens Adler, Rosenfeld en Towne (1986:6) word geslaagde kommunikasie gesien as:

“n Boodskap wat sonder enige hindernisse of geraas oorkom, deur die ontvanger gedekodeer word en 'n gewenste uitwerking het”.

Die bekendste voorbeelde van liniêre kommunikasie is die werke van:

6.2.2.6 i) Harold D Lasswell (1952)

Wie

sê wat

deur watter kanaal

aan wie

met watter effek? (Lasswell, Lerner, Pool 1952).

6.2.2.6 ii) CE Shannon en W Weaver

'n 'Bron', waaruit 'n bepaalde boodskap kom

'n 'Transformator' wat die boodskap in 'n bepaalde kode omskakel ('enkodeer')

'n 'Sein' wat die boodskap dra en oordra

'n 'Ontvanger' wat die boodskap ontsyfer ("dekodeer")

'n 'Bestemming' of teiken waarop die boodskap gerig is (Adler, Rosenfeld en Towne 1986:6).

6.2.2.6 iii) DK Berlo (1960) se SMRC-model

S – '*Source*', wat die bron is waaruit die boodskap gestuur word

M – '*Message*', wat die boodskap is wat oorgedra word

C – '*Channel*', wat die kanaal/medium waardeur of waarlangs die boodskap gestuur word

R – '*Receiver*', wat die ontvanger is tot wie die boodskap gerig word (Berlo 1960).

Berlo (1960) se SMCR-model het die basis geword waarna daar in alle kommunikasiemodelle verwys word. Die rede vir die keuse van Berlo se model is dat dit meer gegrond is op menslike handeling. Sy model kan dus ook gebruik word met die oog op die prediking.

Wat egter steeds in die model ontbreek is die aard van die rol wat die hoorder moet en kan speel. Om net aan die hoorder die rol van ontvanger toe te ken, is nie voldoende nie. Die hoorder moet subjek, medeprediker word. Die hoorder moet as aktiewe gespreksgenoot kan optree. Die hoorder moet geleentheid kry om die boodskap op 'n intellektuele, emosionele en konnotiewe vlak te kan ontvang en te aanvaar. Sodoende moet die hoorder ook geïnspireer word om die boodskap met ander te deel op grond van die ervaring wat hy/sy beleef. In die proefskrif van De Kiewit (2007) word 'n keuse gemaak teen die fokus op '*human experience*', vir '*the proclamation of the glory of God*'. Daarmee is

predikers steeds 'suksesvol'. Dit is die soort taal wat kerkgangers graag hoor. De Kiewit (2007:137) rapporteer dat ongeveer 63% van respondente wat aan die 'expository' model van prediking blootgestel is, dit verkies. Die vraag is egter of dit hulle beïnvloed?

Soos alreeds in die studie vermeld kry die hoorder in die prediking min of selfs geen kans vir terugvoering nie (Stark 2005:90-99). Die vraag bly steeds wat die swygende meerderheid van die preek dink en maak. Dit weet niemand nie en dit moet dringend uitgevind/nagevors word deur 'n verantwoordelike proses in die kommunikasieproses waarin die prediking voorkom.

6.2.2.7 'n Dialogiese kommunikasiemodel

In die Suid-Afrikaanse konteks het HJC Pieterse (1991) 'n dialogiese kommunikasiemodel vir die homiletiek uitgewerk. In hierdie model gaan dit om: "... gespreksgenote wat in vryheid en op gelyke voet in hulle kommunikasie streef na onderlinge begrip en bestaan verwesenliking. 'n Mensbeskouing wat outentiekheid, vryheid en selfstandigheid in die hand werk en 'n hoogagting vir die ontvanger as kern faktor in die proses" (Pieterse 1988:8-9).

In hierdie model word die vier basiese komponente (bron, boodskap, kanaal en ontvanger) behou, gelykluidend met Berlo se SMCR model, maar anders gerangskik om reg aan die dialogiese proses te laat geskied. Binne die dialogiese kommunikasieraam is die prediker nie net subjek en die hoorder objek van die preek nie. Daar vind 'n voortdurende rolwisseling plaas tussen prediker en hoorder.

Pieterse en Wester (1995:56-71) gaan verder deur hierdie dialogiese benadering verder te verfyn. Hulle het die hoofkategorieë van die dialogiese kommunikasiestyl noukeurig onderskei en die verskillende dimensies van die hoofkategorieë aangetoon. Sodoende het Pieterse en Wester (1995:60-61) die dialogiese benadering teenoor die outoritêre benadering gestel. Uit hierdie

vergelyking onderskei hulle die volgende vyf dimensies en hoofkategorieë in die dialogiese benadering:

1. Voorstelling van ander/deelnemers in kommunikasie
 - Dit gee betekenis aan die boodskap en die handeling wat daarop volg
 - Dit beskerm die ander teen vernedering en vernietiging
 - Aktiewe deelnemers
 - Mede-gelowiges

2. Kommunikasiesituasie
 - Heerservry
 - Pastoraal
 - Evangeliegerigte kommunikasie
 - Betrokke by godsdienstige gemeenskap

3. Doel van kommunikasie
 - Bou verhouding met mense/God
 - Laat eie oortuiging toe
 - Streef na gemeenskaplike verstaan
 - Bevryding

4. Vorm van kommunikasie
 - Dialogiese preek
 - Verwisselbare rolle
 - “Open ended”
 - Preek as stap in die proses

5. Inhoud van kommunikasie
 - Sentrale plek van liefde/deernis
 - Goeie nuus van God

- Bybelse boodskap oop vir gemeenskaplike interpretasie
- Bevrydingsboodskap van God.

Die hoofkategorieë en die dimensies wat Pieterse en Wester (1995:61-70) in die dialogiese benadering onderskei, word ook in Vos (1996:6&61) se kommunikasiemodel verreken en geïnterpreteer.

6.2.2.8 'n Dialogies-kommunikatiewe homiletiek

Nog 'n kwalifiserende opmerking ten opsigte van homiletiek handel oor die aard van homiletiese kommunikasie (Steyn 2008:89). Vos (1996:170-171) verwys soos volg na Pieterse (1988 & 1991) se dialogiese kommunikasiemodel ten opsigte van die homiletiek:

“In die dialogiese kommunikasiemodel gaan dit om ‘gespreksgenote wat in vryheid en op gelyke voet in hul kommunikasie streef na onderlinge begrip en bestaan verwesenliking; 'n mensbeskouing wat outentiekheid, vryheid en selfstandigheid in die hand werk; en 'n hoogagting vir die ontvanger as kern faktor in die proses”.

Hermelink (2007:33) bevestig hierdie gespreksmatigheid van die prediking:

“Preaching is a ‘communicative’ act. By ‘preaching’ hope, the church emphasizes that hope is grounded in mutual interaction. ‘Talking to each other’ – this is meant by the Greek ‘homilein’”.

In hierdie dialogiese kommunikasiemodel word die vier basiese komponente van kommunikasie naamlik bron, boodskap, kanaal en ontvanger dus behou, maar so gerangskik dat die dialogiese interaksie tussen sender en ontvanger verreken word, en die senders en ontvangers afwisselend beide subjek en objek van die preek word (Vos 1996:171). So word die kritiek teen homiletiek as monologiese retoriek ten minste tot 'n mate ondervang en gekorrigeer (Steyn 2008:89).

Volgens Steyn (2008:89-90) onderskei Pieterse (2001:55-73) vyf definiërende kategorieë in hierdie dialogiese homiletiek.

- Die ander deelnemer (behalwe die homileet) in kommunikasie (met ander woorde die erediensganger) word op so 'n manier voorgestel dat hy/sy 'n aktiewe deelnemer en 'n medegelowige is. Die erediensganger word dan teen vernedering en vernietiging beskerm en die hoordersperspektief gee (groter en breër) betekenis aan die boodskap en die handeling wat daarop volg
- Die kommunikasiesituasie is heersersvry, met ander woorde nie direktief of outoritêr nie en is pastoraal. Dit is Evangeliegerigte kommunikasie en as sulks betrokke by die geloofsgemeenskap
- Die doel van die kommunikasie word omskryf as die bron van verhoudings met mense en met God, ruimte vir eie oortuigings toe te laat, en te strew na gemeenskaplike verstaan en bevryding
- Wat die vorm van kommunikasie betref, vind dit plaas in 'n dialogiese preek met verwisselbare rolle. Dit is 'n oop-einde proses en die preek is maar net deel ('n stap) van die groter proses
- Die inhoud van die kommunikasie is hoofsaaklik die heilsboodskap van God aan die mens wat die goeie nuus van God (die Evangelie), 'n sentrale plek aan liefde en deernis, en die bevrydingsboodskap van God insluit asook die Bybelse boodskap oopmaak vir gemeenskaplike interpretasie.

Vos (1996:144) sluit by die dialogiese kommunikasiemodel van Pieterse aan, maar kies 'n fyner vorm daarvan naamlik 'n sirkulêre kommunikasiemodel:

“Hiervolgens ontstaan die preek nie deur die monologiese afleiding uit ’n teks oorsprong nie, maar in die interaksie en wisselwerking tussen prediker, hoorder en tema/teks” (Vos 1996:145; vgl. Steyn 2008:91).

Hierin (is) “’n Preek... ’n dialoog tussen S(s)ubjek(te)”. Verder is die:

“... prediker en die hoorder nie alleen met die teks besig nie, maar die teks omgang vind in dialoog met die veelstemmige Christelike tradisie en die konkrete raam van die teenwoordige situasie plaas” (Vos 1996:145).

Hierdie studie vind hom tuis binne-in die homileties dialogiese kommunikasie-model.

6.2.2.9 Kommunikasievelde

Relevante prediking kan alleenlik geskied as daar ’n bewustheid is van die hoorders se daaglikse blootstelling aan ’n verskeidenheid vorme van kommunikasie. Soos alreeds in Hoofstuk 2 genoem oor die kultuur waarbinne mense leef, word daar hoë eise aan predikers gestel en wil die hoorder nie teleurgestel word nie.

6.2.2.9 i) Massakommunikasie

In die lig van relevante prediking beskryf Dingemans (1991:138) die kenmerke van massakommunikasie soos volg:

“’n Spreker/skrywer

- baie mense op dieselfde tyd bereik
- deur “tegniese middels” of “massamedia” (onder andere die prediking hierby ingesluit), waardeur
- die groot afstand tussen prediker en hoorder oorbrug kan word

- sonder dat die hoorders direk of met direkte terugvoer kan reageer op die prediker”.

(Dingemans 1991:138)

Die massakommunikasie het ook sekere funksies:

- Oorredende funksie
- Informatiewe funksie
- Ontspanningsfunksie (Babin 1991:189).

Die massakommunikasie probeer ook om die fundamentele behoeftes van die breë publiek te bevredig, en daarom is dit ingestel op die publiek se voorkeure en afkeure. Dit gaan ook in massakommunikasie daarvoor dat die prediker/spreker se verhouding met die hoorders asimmetries is. Dit beteken dat die spreker meer van ’n onderwerp weet as die hoorder. Deur die oordra van die inhoud van die onderwerp probeer die prediker ’n nuwe ervaring kweek by die hoorder om sodoende die hoorder te verryk (Dingemans 1991:138).

Die gevaar van massakommunikasie is dat dit kan lei daartoe dat die hoorder sy skeppende vermoë kan verloor. In hierdie proses van massakommunikasie is hy nie meer die enkeling wat op eie verantwoordelikheid hoor en reageer nie (Schüepf 1982:49). Dit kan ook lei tot manipulasie (Dingemans 1991:139).

Massakommunikasie kan slegs suksesvol wees indien die volgende plaasvind:

- Individualisering van die massas. Hier gaan dit om in die oor en die hart van die enkeling te praat en die aanspreek van die enkeling se behoeftes en verwagtinge
- Die prediker se sensitiwiteit vir die nadele van die onderwerp/saak/tema/preek wat gekommunikeer word.

6.2.2.9 ii) Mondelinge kommunikasie van geskrewe tekste

Die prediking is 'n mondelinge kommunikasie. In die konteks van die proefskrif wat vra na 'relevante prediking' sal daar klem gelê word op dit wat die mondelinge kommunikasie nog meer relevant kan maak. Dit beteken dat deur die prediking van die Woord die hoorder tot vryheid gelei moet word sodat die hoorder in die hier en die nou kan beweeg in die kragveld van die Gees.

Deur die prediking as mondelinge kommunikasie, stel dit eise aan die prediker om bewus te wees van sy persoonlike kommunikasie. Volgens Vos (1996:163) moet:

“... die hele persoon van die prediker met die hoorder kommunikeer. Hy moet deur sy aanwesigheid warmte, vertroue, egtheid en deernis uitstraal.... op die wyse dra hy dit aan die hoorders oor dat hy homself gee en die hoorders aanvaar”.

Van der Geest (1981:39) verklaar na tweehonderd analises van preke die volgende:

“The more personally the preachers present themselves, the stronger is the experience of security among the listeners”.

Saam met die mondelinge kommunikasie is die liggaamshouding van die prediker van kardinale belang. Dit is die grondhouding van kommunikasie (Petkewitz 1991:211). Dit sluit gebare in hetsy positief of negatief (gebalde vuis en vingerwysing). Liggaamstaal het 'n groter impak as woorde en kommunikeer onmiddellik met hoorder se onderbewuste (Vos 1996:164).

Oogkontak is een van die belangrikste aspekte van kommunikasie. Deur oogkontak word daar nie net gekommunikeer nie, maar vind daar konneksie tussen die raakvlakke van individue plaas. Die limbale stelsels in die brein kom in ritme met mekaar en het 'n ongelooflike kommunikatiewe krag en effek (Craddock 1988:220). As daar 'n kombinasie van oogkontak en humor plaasvind, lei dit tot kommunikatiewe intimiteit (Petkewitz 1991:212).

Saam met oogkontak en humor moet vrye preeklewing plaasvind. Dit is een van die hoofredes hoekom kommunikasie nie tussen predikers en hoorders plaasvind nie. Volgens Zerfas (1989:118) praat individue van hulle tweede jaar af vrylik. Hierdie aangeleerde en aangebore vermoë moet gebruik word om die evangelie beter te kommunikeer aan die hoorder. Vrye kommunikasie is 'n sosiaal-psigologiese gebeurtenis (Vos 1996:165). Die prediking, soos 'n gesprek, is 'n spontane gebeurtenis. 'n Mens kan dit nie aflees of van 'n manuskrip af voordra nie. Vos (1996:165) noem dit hard, duidelik en briljant: “'n Preek wat afgelees word, is in die volle sin van die woord 'n monoloog”. Van der Geest (1981:48) beaam dit met die volgende woorde:

The personal style, the direct address indispensable for the awakening of trust, is in general seriously impaired by reading from notes. This is the case because not only the content, but precisely the presentation – including the visible – is essential for gaining to the realm of emotion. But what does such reading from notes show us, no matter how sophisticated it's done? The sermon does not emerge; it comes from yesterday. The preacher misses the 'act of restructuring during the moment of speaking'.

(Van der Geest 1981:48)

Daarom dan vereis die vrye preekvorm deeglike voorbereiding. Natuurlik moet dit 'n struktuur, tema, sentrale saak hê. Herhaling moet gereeld geskied om die hoorder deel van die gesprek te hou. Dit moet opbou na 'n hoogtepunt en dit wat op die manuskrip staan moet in gesprekstyl wees (Zerfas 1989:120). Dit het tot gevolg dat die spontane vinding en skepping van woorde en sinne 'n gespreksituasie moontlik maak (Zerfas 1989:123). Die vrye preekvorm kan

opgesom word in die woorde van Charles Spurgeon soos aangehaal deur Van der Geest (1981:48):

“The most difficult and best way is to collect enough material for the sermon and then give it just as the words come to you. This is not improvised sermon; the words are improvised – and I consider this correct, but the content is the result of thorough preparation”.

In gesproke kommunikasie wat ’n groot rol sal speel vir die soeke na relevante prediking in ’n veranderende wêreld, speel die hoorder ’n groot rol. Die hoorder se distansie het ’n wesenlike invloed om prediking relevant te maak. Daar word onderskei tussen vier vorme van distansie naamlik:

- intieme distansie (vind selde plaas in gesproke kommunikasie, maar tog wel in sagte woorde van deernis en gebrokenheid)
- persoonlike distansie (oogverskuiwing wat plaasvind)
- sosiale distansie (aanhoudende oogkontak)
- openbare distansie (formele gesprekshouding en die toename van liggaamshouding en gebare) (vgl. Petkewitz 1991:210).

In die soeke na kommunikasie en konneksie, wat sleutels is vir relevante prediking, moet die prediker met al die faktore van gesproke kommunikasie, deeglik rekening hou.

6.2.2.10 Kommunikasiebestuur

Die kommunikasieproses speel binne ’n bepaalde konteks af. Vir die doel van hierdie studie is die konteks dié Paarl. Soos bespreek in Hoofstuk 2 is daar sekere kenmerke van die konteks/kultuur waarbinne gelowiges hulle bevind in die Paarl. Omgewingsfaktore en agtergrondveranderlikes soos interne en eksterne ervaring, bepaal en beïnvloed die konteks/kultuur (Slabbert 1992:41).

Volgens Berlo (1960:23-71) is daar spesifieke kommunikasiebeperinge of geruis wat voorkom en wat 'n invloed het op die kommunikasieproses. Van der Ven (1990:61-69) noem 'n aantal faktore wat veral op die prediking van toepassing is.

6.2.2.10 i) Demografie

Volgens van der Ven (1990:67) het die demografie tot gevolg dat aangesien deur verstedeliking die aantal mense per vierkante kilometer toeneem, neem die neiging ook toe dat waardes in die algemeen en religieuse waardes in die besonder as privaatsake beskou word. Die nadelige effek op die preek is dat mense nie maklik daarvoor praat nie.

6.2.2.10 ii) Politieke faktore

Die politiek resoneer altyd op 'n manier in die prediking (Van der Ven 1990:68). Preke kan gebruik word om partypolitieke keuses te laat plaasvind en wat sekere hoorders sal vervreem. In die konteks van die Paarl tree politieke pluraliteit sterk na vore. Hierdie faktor word ook in aammerking geneem by die empiriese ondersoek in Hoofstuk 4.

6.2.2.10 iii) Kulturele faktore

Kulturele faktore beteken dat die lede van 'n gemeenskap hulle aan gemeenskaplike doelstellings, opvattinge en waardes oriënteer, hulle daaraan verbind, hulle rol en funksie daaraan ontleen en hulle handelingde daardeur laat normeer. Sodoende neem lede van die gemeenskap hierdie doelstellings, opvattinge en waardes onverkort aan en word dit aan die nageslag oorgelewer met die hulp van 'n toegeëinde sosialiseringproses wat op die internalisering

daarvan gerig is (Van der Ven 1990:68). Ook hierdie faktor word in berekening gebring in die empiriese gedeelte.

6.2.2.10 iv) Die prediker se persoon

Dit kan gebeur dat 'n bepaalde persoonlikheidsstruktuur nie instaat is om met 'n sekere persoon/e te kommunikeer nie. Die prediker en die hoorder kom net nie op dieselfde golflengte nie. Hier word verwys na Nelius Steyn (2008) se proefskrif getiteld: 'Persoonlikheidsstyle by erediensgangers: 'n Prakties-teologiese ondersoek na die uitdagings wat aan die liturg gestel word om erediensgangers van alle MBTI® (Myers-Briggs Type Indicator®) persoonlikheidsstyle effektief in eredienste te kan aanspreek' (vgl ook Hoofstuk 2 punt 1.6.2.3 i). Met 'n briljante proefskrif wys Steyn (2008:422-533) hoe die predikers en die hoorders se persoonlikheidsstyle op mekaar inwerk.

6.2.2.10 v) Kerklike selfverstaan

Hier gaan dit oor hoe kommunikasie in die geloofsgemeenskap plaasvind. 'n Kerk se amptelike dokumente en die teologiese selfrefleksie is 'n spieëlbeeld van die kerklike selfverstaan (Henau 1986:89).

6.2.2.10 vi) Taalkode

Taal kan 'n semantiese geruis veroorsaak (Bieritz 1990:86; vgl ook Henau 1986:90; Schüepf 1982:67).

In die prediking kom hierdie geruis voor onder die volgende punte:

- Teoretiese argumente
- Oorinligting aanbod
- Argaisse, teologiese, akademiese taal

- Verskillende taalregisters
- Eindelose herhalings
- Gebrek aan eietydse konkretisering
- Assimetriese kommunikasiestruktuur ens.

6.2.2.10 vii) Skriftelike gebeure

Hier gaan dit daaroor dat die preek 'n skriftelike ontstaan het en moeilik tot 'n vrye bestaan kan oorgaan. Die preek geskied in die vorm van 'n lesing eerder as 'n vrye preek.

6.2.2.10 viii) Rasionalistiese binding

In die preke met punte word daar meestal van die een fokuspunt na die ander beweeg sonder om die samehang toe te lig of die beweging van die Bybelteks in ag te neem. Punt vir punt word sake afgehandel (Vos 1996:159).

6.2.2.10 ix) Eenrigtingverkeer

Die preek as duidelike vorm van eenrigtingverkeer kom in botsing met die kommunikasieproses as dialoog (vgl Hirschler 1988:412; Pieterse 1988:95-102; Van der Ven 1990:55; Craddock 1981:55; Dingemans 1991:21). In hierdie hoofstuk onder punt 6.2.5.2 'Kritiek teen die preek as kommunikasie gebeure', word dit verder uitgebrei.

6.2.2 Ekklesiologie

Volgens Pieterse (1993:158) is twee gesigspunte in 'n prakties-teologiese ekklesiologie belangrik:

“... 'n kommunikatiewe perspektief en die fokus op die funksies van die kerk”.

Die gemeente van die Here is 'n kommunikatiewe gemeenskap waarin en waarvandaan kommunikasie van die Evangelie plaasvind. As organisme besit die kerk pastorale funksies en as organisasie het die kerk sosiale funksies. Die pastorale funksies verseker dat die kerk aan sy doel en identiteit as liggaam van Christus beantwoord en so sy teologiese doel verwesenlik. Die sosiale funksies: “... verseker dat die kerk as 'n menslike organisasie in die moderne samelewing sinvol kan bestaan en optimaal kan funksioneer om so die kerk se sosiale doel te verwesenlik, wat weer ten nouste gekoppel is aan die kerk se teologiese doel” (Pieterse 1993:158).

Die kerk is terselfdertyd 'n dinamiese organisme én 'n gestruktureerde organisasie.

“Die kerk bestaan in die wêreld as die gemeente van Jesus Christus en het as sodanig 'n teologiese identiteit. Die kerk is teologies gesproke die liggaam van Christus en is as sodanig 'n organisme. Maar die kerk bestaan ook in die wêreld as 'n gewone menslike instelling ('n vereniging van vrywilligers) en is as sodanig 'n organisasie” (Pieterse 1993:158).

Volgens Steyn (2008:65) gebruik Heitink (2007:37) die terme 'instituut' en 'gemeenskap' in ooreenstemmende verband. Heitink (2007:37) voeg egter die apostolaat as 'n derde dimensie by naamlik die kerk as 'n *'bruggebeure'* wat 'n rol speel in die voortgaande beweging tussen God en die wêreld. Hierdie derde dimensie sluit aan by die missionêre roeping van die kerk en die missionale gerigtheid van die prediking/erediens (Steyn 2008:65).

6.2.3.1 Agt ekklesiologiese faktore

Heitink (2007:37-40) identifiseer vervolgens agt faktore wat 'n invloed op die kerk uitoefen wat ook in die prediking verreken sou moet word. Vier van die faktore verbind hy as kenmerke (doelstellings) aan die kerk as instituut (organisasie) naamlik kultuur, identiteit, werfkrag en leiding (Heitink 2007:38-39); en vier faktore verbind hy as funksies (om in die konkrete behoeftes van mense te kan voorsien) aan die kerk as gemeenskap naamlik inisiasie, partisipasie, kongregrasie en kontemplasie (Heitink 2007:39-40). Al hierdie faktore moet in die prediking verreken word. Daar word gesteun op Steyn (2008:65-70) se interpretasie van Heitink (2007).

Die gevaar is dat die kerk/prediking so algaande haar relevansie in die samelewing kan verloor.

“Waar het instituut er niet in slaagt om gemeenschap te stichten en een brug te slaan naar de wereld om haar heen verliest de kerk aan relevantie” (Heitink 2007:37).

Al drie die identiteitskategorieë van die kerk, naamlik die kerk as instituut, die kerk as gemeenskap en die kerk as brug en die dinamiese wisselwerking daartussen, moet dus hermeneuties en ekklesiologies in ag geneem en homileties en liturgies verreken word (Steyn 2008:66).

6.2.3.2 Die kerk as instituut

Volgens Steyn (2008:66) noem Heitink (2007:38) die eerste doelstelling van die kerk wat as operasionalisering (konkretisering) van die kultuurfaktor dien, ‘*inkulturasie*’. Met inkulturasie verwys Heitink na integrasie – ’n proses van aanpassing in ’n vreemde postchristelike (postmoderne) kultuur. Enersyds gaan dit om die aanpassing van die kerk in ’n omringende kultuur, maar andersyds ook om die vorming van ’n teenkultuur in die soeke na balans en ook die invloed van laasgenoemde kultuur op die omringende kultuur. Volgens Heitink (2007:38) lyk dit asof hierdie dinamiese dialektiese proses huidiglik stagneer.

'n Mens moet altyd verreken dat die prediking in 'n bepaalde kultuur en konteks plaasvind. Die kerk (en ook die prediking) se verband met die kultuur is volgens Heitink (2007:333) waarskynlik die belangrikste rede waarom die hedendaagse kerk stagneer en irrelevant word. En as dit die geval is, hoe kan relevante prediking plaasvind? Daarom is dit nou 'n tyd vir die heroriëntasie van die kerk, waarby die subtitel van Heitink (2007) se nuutste boek *'Een kerk met karakter aansluit'*:

"De storing tussen kerk en cultuur wordt in dit boek gezien als de belangrijkste oorzaak voor de stagnatie in de kerk. De culturele revolutie in de jaren zestig van de vorige eeuw heeft de continuïteit in het kerkelijk leven ingrijpend verstoord. De secularisatie zette door en de band tussen kerk en cultuur werd verbroken" (Heitink 270:333).

Die postchristelike (postmoderne tydvak) soos bespreek in Hoofstuk 1, bied dan juis aan die prediking in die kerk 'n unieke geleentheid en uitdaging om deur inkulturasie 'n bydrae te lewer aan die gemeenskap ten opsigte van singewing, waardevorming, norme bepaling en die bevordering van menslikheid. Dit sluit ook aan by die mens se behoefte aan ervaring soos bespreek in Hoofstuk 2 punt 1.8.3.3 onder verbruikerisme. Die gemeenskap word dus positief aangeraak, opgebou en verander deur die kontak met die kerk.

Daarom sal daar volgens Heitink (2007:334) ook meer aandag gegee moet word aan die wyse van inleiding (inisasie) in die kerk, dat mense vanuit die samelewing ook sal kan deel kry aan die geheim van die Christelike geloofsgemeenskap naamlik die *'Sache Jesu'* (Steyn 2008:67).

Die tweede doelstelling wat Heitink (2007:38) 'integrasie' noem, is die konkretisering van identiteit. Hier word die vraag aangespreek 'hoe die kerk te midde van 'n pluraliteit van geloofsgemeenskappe en 'n verskeidenheid van geestelike belewenisse en die daarmee gepaardgaande spanning en konflik, haar identiteit kan (terug)vind?'. Hierdie vraag raak die diepste wese van kerkwees. Waarin lê die identiteit van die gemeente of die kerk? Heitink

(2007:334) se antwoord sluit aan by 'n relasionele hermeneutiek: Die identiteit van die kerk lê in Christus.

“De kerk staat of valt met een meerstemmige articulatie van het ene geloof in Jezus Christus. Daarin ligt haar identiteit. Want, zoals J. Moltmann opmerkt, met een variatie op enkele kerkvaders, ‘Ubi Christus, ibi ecclesia’, Waar Christus is – daar is kerk” (Heitink 2007:334).

Let op dat Christus nie in beginsel is waar die kerk is nie, maar dat die kerk is waar Christus is. So baie hoor jy 'n prediker wat bid dat die Heilige Gees moet opdaag. Die vraag is altyd: Is dit die gemeente/hoorders wat opdaag of die Heilige Gees wat opdaag, asof God nie alomteenwoordig is nie? Dit het geweldige implikasies vir die kerk. Die missionale teologie van gestuurdheid (*'missio Dei'*) sluit hierby aan. Alle gelowiges is deel van God se sending na die wêreld en Hy is aan die werk, met die kerk as (een van) sy instrument(e) (*'participatio Christi'*). Elke mens word ook gesien as beeld van God (*'imago Dei'*). Die 'veranderende wêreld van relatiwiteit' en die opkoms van die 'Ontluikende Kerk' (*'Emerging Church'*) wat in hierdie studie vervat word sluit baie nou aan by bogenoemde. Michael Frost en Allan Hirsch (2008) beklemtoon dit juis in hulle boek *'ReJesus: A world Messiah for a Missional Church'*:

Through the eyes of Jesus, we will see God differently, no longer as a distant father figure, but through the paradigm of the missio Dei to find the sent and sending God. Second, we will see the church differently, no longer as a religious institution but as a community of Jesus followers devoted to participating in his mission. We call this the participatio Christi. And third, through Jesus' eyes we will see the world afresh, not simply as fallen or depraved but as bearing the mark of the imago Dei – the image of God. Those taken captive by the sight of Christ must be prepared for a reintegration of the theological concepts of missio

Dei, participatio Christi, and imago Dei. These three concepts are foundational for the church in the West.

(Frost & Hirsch 2008:24)

Die kerk (elke gemeente) moet dus seker maak dat hy/sy in Christus is en beseft dat mens ook ander geloofsgemeenskappe buite die kerk moet ontmoet, wat deel uitmaak van die koninkryk (breër kerk) van God en ook onder die kragveld van die Heilige Gees lewe. Die prediking het 'n wesenlike rol om dit te verkondig.

Die derde doelstelling van die kerk as instituut (organisasie) gaan oor die werfkrag van die kerk en word deur Heitink (2007:38) 'evangelisasie' genoem. Hier gaan dit oor die wyse waarop die kerk as bruggemeenskap met die samelewing kommunikeer. Indien die kerk daarin slaag om aansluiting te vind by die mense in die samelewing, oefen die kerk met woord en daad invloed uit op die samelewing en groei die kerk kwantitatief sowel as kwalitatief. Indien die kerk die samelewing egter nie beïnvloed nie, raak die kerk selfsugtig en na binne gekeer.

Die prediking het 'n groot verantwoordelikheid om mense te help met 'evangelisasie' in 'n nuwe tydsgees. Gelowiges moet nie net hoor van die ewige lewe, hemel toe gaan en die mens wat sondaar is nie. Daar moet meer in die prediking klem geplaas word om hemel op aarde te bring, om te leef as oorwinnaars en dat elke mens na God se beeld gemaak is. Party predikers se hele teologie hak by 'n 'eensydige evangelisasie' vas. Die uitdrukking om 'siele vir Jesus te wen' is geïkonies en predikers sal op ander maniere die evangelisasie boodskap moet oordra. Daar word aangesluit by Michael Frost en Allan Hirsch (2008) wat evangelisasie beskryf in terme van 'imago Dei' (beeld van God). Om te sê dat alle mense na die beeld van God gemaak is, beteken dat daar sekere spesiale menslike kwaliteite is wat God toelaat om deur die mens te manifesteer.

Dit beteken nie dat die inherente sondigheid van alle mense ontken word nie (Frost en Hirsch 2008:33).

“It is a statement about God’s love for humans but also a statement about the uniqueness and beauty of humans. A belief in the imago Dei is not a denial of the inherent sinfulness of all people. To deny such is not only heretical, it’s just plain ignorant”.

Die vierde doelstelling word deur Heitink (2007:39) as ‘organisasie’ beskryf, as die konkretisering van leidinggewing deur die kerk. Hier gaan dit oor die rapport van die geloofsgemeenskap met die omringende samelewing. Die kerk het ’n leidende aandeel in die vorming en dinamika van die samelewing. Die vraag is in watter mate die kerk ’n aandeel (of oplossing) het vir die problematiek van die samelewing en of (en hoe) die kerk positiewe leiding gee? Hier gaan dit dus om die ontwikkeling van die kerk as organisasie. Volgens Heitink (2007:335) moet die struktuur van die kerk (gemeente of erediens) die geloofsinhoud en saak van die kerk (die ‘*Sache Jesu*’) volg en dien (Steyn 2008:68).

Kerk as ‘organisasie’, moet ook gestalte vind in die kerk as ‘organisme’. Dit is nie ’n ‘of-of’ nie, maar ’n ‘en-en’. In die praktyk gebeur dit dat die hoorder vashaak by die kerk en nooit in die Koninkryk betrokke raak nie. Het Jesus nie in die bergpredikasje gesê: ‘Maar soek eers die koninkryk van God en sy geregtigheid nie?’

6.2.3.3 Die kerk as gemeenskap

Volgens Steyn (2008:68-70) verbind Heitink (2007:39-40) vier faktore as funksies aan die kerk as gemeenskap. Die eerste funksie is ‘inisiëring’, die konkretisering van die faktor van godsdienstige opvoeding en opleiding (Heitink 2007:39). Hier gaan dit om die kerk as ’n deurgeegee-gemeenskap waarin mense van jonk na oud al meer ingelyf word in die lewe van die gemeente. Van geslag tot geslag word geloofswaarhede en tradisies oorgedra. Kategetiese onderrig, maar ook eredienste en prediking is hier van kardinale belang. Stagnasie vind al hoe meer

plaas in die tydvak waarin mens lewe op die terrein van die kerk (Heitink 2007:39). Die tweede funksie van die kerk (gemeente) volgens Heitink (2007:39) is 'partisipasie' (deelname) wat die konkretisering van die faktor van lidmaatskap is. Lidmaatskap vra meedoening en deelname aan die gemeentelike lewe en bring bepaalde verpligtinge en verantwoordelikhede mee. Die probleem is dat al minder mense huidiglik verantwoordelikheid aanvaar vir die kerklike- en gemeentelike lewe (Heitink 2007:40; vgl Steyn 2008:69). Dit is ook die hart van hierdie studie dat deur relevante prediking daar deelname aan die erediens sal geskied en individue se houding teenoor die kerk en die prediking sal verander.

Die (post)moderne liturg Marcel Barnard verwys in dié verband na die Liturgiese Beweging wat teenoor die meer objektiewe 'observasie' (*'detachment'*) van die modernisme 'n meer subjektiewe 'deelname' (*'participatie'*) voorstel. Ook Gadamer raak hierdie saak aan met sy 'horisonversmelting' en die wisselwerking tussen deelname (*'participation'*) en distansiëring (*'distanciation'*) aan (Steyn 2008:69).

In 'n tyd van heroriëntasie van die kerk, is die aard van deelname van kardinale belang. Dit is 'n deelname van mense onder leiding van die Heilige Gees as deel van die vriendekring van Jesus Christus.

Die prediker moet die hoorders al hoe meer bewus maak van die uniekheid van elke individu. Prediking sal meer relevant wees wanneer al die hoorders opgeroep word op deelnemers te word aan die 'Christologie' wat uiting sal vind in die 'ekklesiologie'. Die visie wat Jesus bring is een waar die gelowiges leer dat alle mense (ook ongelowiges) die beeld van God in hulle dra. Dit was een van die kenmerke van die manier hoe Jesus met mense omgegaan het. Heidene, die moordenaar aan die kruis (Lukas 23:43), mense wat deur Jesus se eie volksgenote – die Jode – gesien is as diere (honde), vind Hy die 'imago Dei' (die beeld van God) in hulle (Frost 2008:34).

“... he is finding the imago Dei in the least likely people—foreigners and criminals. Romans, Canaanites, thieves, adulteresses), and Samaritans (John 4) were seen by the Jewish establishment as being on a par with dogs. As we mentioned, animals are not seen in Scripture as bearing the image of God, so to disregard the imago Dei in certain peoples is to treat them like animals”.

Nooit sien mens dat Jesus enige iemand soos ‘n dier behandel nie. Melaatses, prostitute, belastinggaarders, kinders, duiwelbesetenes – almal word met groot genade en respek behandel.

“You never see Jesus doing that. Lepers, prostitutes, tax collectors, children, demoniacs—they were treated with great grace and respect by Him. This was the scandalous Jesus at his most untamed” (Frost 2008:35).

In ‘n postchristelike (postmoderne) wêreld moet daar volgens Heitink (2007:334) dus eerder vasgehou word aan ‘n Johannese ekklesiologie (vriende) as aan ‘n Pauliniese ekklesiologie (ampte). Die duidelike onderskeiding tussen lidmate en nie-lidmate vervaag dus aangesien almal vriende of vriendinne van Christus is (en moet wees).

Evangelisasie word dan ‘vriendskapsevangelisasie’, want die gemeente wil tog nie die geloof (en verlossing) vir haarself hou nie. Dit vra ‘n voortdurende en vernuwende koninkryksgerigte denkwysie. ‘n ‘Agterstevoor’ manier van dink, van buite na binne, waarin daar vanuit die mense wat nog buite die kerk is se perspektief na die kerk en kerkwees gekyk word; met ander woorde ‘n oop kerk en gemeente in diens van die gemeenskap (Heitink 2007:335).

“Werken vanuit een open kerk vraagt voortdurend een ‘van buiten naar binnen denken’, in dienst van mens en wereld”.

Heitink (2007:40) beskryf die derde funksie as ‘kongregasie’ (versameling) waarmee hy die versamelde gemeente as grondvorm van die kerk bedoel. Hier gaan dit om die konkretisering van die ritueel-faktor. Die kerk as

geloofsgemeenskap is sigbaar in haar samekomste waarvan die erediens en die prediking deel is. Die samekoms van die gemeente gaan om die eer van God en die heil van mense (Heitink 2007:40; vgl Steyn 2008:70). Ten opsigte van die samekomste van die gemeente is daar ook sprake van agteruitgang en stagnasie.

Die postchristelike (postmoderne) tydvak bied egter aan die kerk 'n nuwe geleentheid en uitdaging vir die viering van die heil, wat deur die persoon en werk van Jesus Christus aan gelowiges geskenk is. In die samekomste van die gemeente (veral in die prediking/erediens) werk die Here deur sy Gees en sy Woord en is die gemeente waarlik '*ecclesia*', uitgeroepenes, geroep om gesond te word en gesond te maak (Heitink 2007:335). Ook hier word in 'n nuwe tydvak groot liturgiese-, homiletiese- en hermeneutiese eise ten opsigte van die vernuwing van die viering en die heil, aan die kerk (en aan die prediking/erediens) gestel.

Die vierde funksie 'kontemplasie' (geestelike oorweging) is die konkretisering van die faktor spiritualiteit. Hier gaan dit om die vorming van individuele geloof en geloofsonderskeiding te midde van die geloofsgemeenskap (Heitink 2007:40). Geloof is die diepste geheim van die kerk wat ervaring, beleving en aanbidding vra. Tans lyk dit asof geloof egter skaars word en van karakter verander. Daar is al minder sekerheid en al meer twyfel. Ook hierdie funksie van die kerk kom juis in hierdie tyd onder druk (Heitink 2007:40; vgl Steyn 2008:70).

6.2.4 Antropologie

In die voetspoor van Steyn (2008:70-76) word die antropologie bespreek.

6.2.4.1 'n Holistiese antropologie

'n Antropologie word korliks bespreek wat van toepassing is op die wyer meta-teoretiese perspektief. In die tydgees van vandag is die mens bewus dat hy die

vermoë het om lewe te kan vernietig. Soveel te meer verbind dit die mens om lewe te bewaar en te beskerm. Dit beteken dat 'n holistiese blik op die mens en 'n kommunikatiewe perspektief nodig is om die mens van vandag binne sy konteks te verstaan. 'n Holistiese blik kan holisties verkry word deur die mens binne die perspektief van die eskatologie en dus die alomvattende koninkryk of heerskappy van God te sien (Pieterse 1993:163).

6.2.4.2 Antropologies-teologiese begrippe naamlik die verbond, die wet en die koninkryk

In die teologiese begrippe wet, koninkryk en verbond vind mens 'n geskikte antropologie (Pieterse 1993:164 & Vos 1996:64). Die 'verbond' staan sentraal in die Ou en die Nuwe Testament wat homileties in verhouding staan met ander begrippe soos die 'wet' en die 'koninkryk'. Alles staan binne die raamwerk van God se verhouding met die mens en die wêreld.

“In die ruimte oefen God aanspraak op sy verbondsvolk uit en kan sy volk individueel en kollektief op sy woorde antwoord. God se aanspraak en die volk se antwoorde word deur die nakom van die wet uitgedruk. Daarom speel die wet ook 'n belangrike rol in die homiletiese teorie” (Vos 1996:64).

Die derde antropologiese begrip wat naas die 'verbond' en die 'wet' vir die homiletiese teorie onontbeerlik is, is die 'koninkryksbegrip'. Dit is hier waar God se ryk en heerskappy onder alle omstandighede en in alle situasies erken word. Die verbond, wet en koninkryk komplementeer mekaar as konsepte in die teologiese homiletiese antropologie (Vos 1996:65; vgl Steyn 2008:71).

Die koms van God na die mens en die wêreld as Skepper en Herskepper, die verhoudingbreuk tussen God en mens deur die sonde, die versoening tussen God en mens deur die reddende genade van God in Jesus Christus en die 'reeds' en die 'nog nie' van God se koninkryk, is kenmerkte van die homiletiese

siening van die antropologie in die eskatologiese koninkryksperspektief (Steyn 2008:71). Daarom dan dat deur die prediking word die verlossing van God in Christus reeds deur die Heilige Gees geskenk. Hierdie verlossing bring geregtigheid, liefde, versoening en vergifnis. Dit opsigself het 'n vier-ledige effek op die mens se verhouding tot God, naaste, ander en homself. En ten spyte van dit, is daar steeds 'n 'nog nie' kant van die verlossing (Vos 1996:104).

6.2.4.3 Teologies-antropologiese perspektiewe van die liturg

'n Faktor wat bewustelik en onbewustelik 'n rol speel in die hermeneutiese oordrag van die heilsboodskap is die liturg se mensebeskouing. Dit gaan oor hoe die liturg na die mens kyk. Die klem val op die verstaanperspektief van mense. Die liturg het 'n implisiete of 'n eksplisiete teologiese beeld van die hoorder (Vos 1996:203; vgl Steyn 2008:72).

Daar is ook 'n breër antropologiese perspektief op erediensgangers waarin die hermeneutiese proses ingebed is. Dit is 'n perspektief met negatiewe en positiewe kante. In die klassieke gereformeerde model word die hoorders as sondaars aangespreek en aangesien (Vos 1996:203; vgl. Dingemans 1991:58). Ten spyte van hierdie sondaars identiteit is die hoorder ook iemand wat deur God verander kan word. By die sondaar kan daar altyd hoop wees (Vos 1996:205). Die realiteit van en skending deur die sonde word dus nie ontken nie, maar ook nie verabsoluteer nie, omdat daar uit die oorwinning van Jesus Christus en die herskepping deur die Heilige Gees gelewe word.

'n Teologiese antropologie moet rekening hou met verskillende faktore wat 'n rol kan speel in die mens se verhouding met God (Louw 1998:203).

"It is important that a theological anthropology attempts to integrate all these components: I and self, conscious and unconscious, thinking and feeling as well as certain characteristic styles of conduct in responsible behaviour".

Daar is verskillende en uiteenlopende teologies-antropologiese perspektiewe van liturge op erediensgangers. Dingemans (1991:58) identifiseer ses onderskeie teologies-antropologiese sieninge op erediensgangers.

6.2.4.3 i) Sondaars

Die klassieke gereformeerde teologie sien die erediensgangers as *'simul iustus et peccator'* (Berkhof 1973:474). Dit is die gemene deler waaruit erediensgangers benader en aangespreek word. Die Heidelbergse Kategismus se skema van 'Sonde, Verlossing en Dankbaarheid' neem ook dit as uitgangspunt (Dingemans 1991:58-59).

6.2.4.3 ii) Begenadigde sondaars

Dingemans (1991:59) haal Karel Barth aan en sien die erediensganger as begenadigde sondaars. Klem val hier op die Christologiese perspektief van verlossing en genade.

"Gemeenteleden hebben dikwijls al zo lang onder het beslag van het Woord geleefd, dat ze weten wat ze mogen verwachten en dat ze weten, wat ze uit zichzelf niet kunnen weten, namelijk dat ze begenadigde zondaren zijn. Dat moet daarom steeds weer gezegd worden vanuit het Woord, omdat het Woord de enige instantie is, die hun dat kan zeggen" (Dingemans 1991:59-60).

6.2.4.3 iii) Begenadigde begaafdes

Rudolf Bohren sien erediensgangers aldus as begenadigde begaafdes met 'n toekomsverwagting. Daar word gepreek vir begenadigdes wat begaafd is omdat hulle die gawes van God se Gees ontvang het. Die erediensgangers is dus meer

as net 'n versameling van psigologies- of sosiologies beskryfbare persone; hulle is ook meer as blote toehoorders – hulle is mense wat onder die leiding van en met die gawes van die Heilige Gees lewe. Die Pneumatologiese én eskatologiese dimensies word dus hier uitgelig (Dingemans 1991:60).

6.2.4.3 iv) God se tyd

Volgens Dingemans (1991:61) sien Friedrich Mildenerger erediensgangers as mense wat opgeneem word in God se tyd ('*Zeitansage*'). Die erediens is soos die paasfeesvieringe waarin die erediensgangers opgeneem word deur God se tyd. Die kerklike jaar staan teenoor die gewone jaar. Die gevaar kan 'n vorm van dualisme wees, wat baie ongesond kan wees.

6.2.4.3 v) Noodsituasie

Ernst Lange volgens Van der Laan (1989:168) sien die erediensganger en dit wat tydens die prediking plaasvind in die konteks van 'n noodsituasie. Erediensgangers bevind hulle in 'n noodsituasie vol vrae, twyfel angs en skeptisisme. Binne hierdie noodsituasie moet die prediker sy woord gestand doen. Christus is die antwoord op dié noodsituasie en die preek is 'n gesprek met die erediensgangers gegrond op die oorlewering van die Bybel. Die erediensganger moet voor die aangesig van God ('*Coram Deo*') tot verstaan kom en voor die keuse van geloof of ongeloof gestel word (Dingemans 1991:61-62).

6.2.4.3 vi) Verbondsperspektief

Hans van der Geest (1978:194) verskaf die hermeneutiese sleutel waarmee die moderne mens na die Skrif gryp. Dit vind plaas binne drie perspektiewe wat kulmineer in 'n verbondsperspektief. Daar is 'n soeke by die erediensgangers na:

1. 'Vertroue op God'
2. 'Bevryding'
3. 'Insig' (sin en betekenis).

Die Verbonds-begrip blyk duidelik uit hierdie perspektief. Vertroue tussen God en mens word deur die 'verbond' uitgedruk; die wet en die verlossing (genade) word deur God aan die mens gegee in 'n verbondsverhouding en die mens word nuut gemaak (insig en sin) in terme van die verbond en God se beplande toekoms vir hulle (Dingemans 1991:62-63).

Die liturg het dus altyd 'n bewustelike of onbewustelike teologies-antropologiese perspektief op die erediensgangers en hulle op hom/haar en mekaar, wat in die erediens verreken sal moet word.

6.2.5 'n Hermeneuties-kommunikatiewe homiletiek

Vos (2005:298) verwoord iets van hierdie hermeneuties-kommunikatiewe benadering in die homiletiek (en liturgiek) wanneer hy na hermeneutiek as die 'proses van verstaan' en as 'n sleutelbegrip in die praktiese teologie en die homiletiek verwys. Verder wys hy op 'n aantal hermeneutiese prosesse wat in die erediens plaasvind. Die prediker moet die wêreld van die teks binnetree en 'n brug bou na die wêreld van die hoorder (Vos 2005:298). Daar moet erns van die teks se unieke aard, samestelling en geskiedenis gemaak word (Steyn 2008:91).

Verder moet die prediker egter ook erns maak met die hoorder se situasie, konteks en belewenis van die teks. Dit verwys na kommunikasie, ook 'n sleutelwoord in die homiletiek en die praktiese teologie (Vos 2005:298-299). Hieruit vloei die hermeneuties-kommunikatiewe fokus van die prediking om 'n boodskap oor te dra – 'n boodskap van verlossing en die Bybelse boodskap van heil.

“The basis of salvation comprises the actions of God in the Old testament, as embodied in Jesus Christ in the New Testament” (Vos 2005:300).

In die boodskap van die prediking word gefokus op die teenwoordigheid van die Skepper God wat nooit die werk van Sy hande (ook nie sy kinders) sal los nie (Vos 2005:299). Hierdeur vind die Christologies- en Pneumatologies begrepe homiletiek wat vroeër bespreek is, aansluiting.

6.2.5.1 Die preek as ‘n homiletiese kunswerk

Daar word aangesluit by Pieterse (1987:108-113) wat klem daarop lê dat die teks deur verskillende hermeneutiese lense bekyk moet word. Dit gaan ten diepste om ‘n ervaring waarin die teks tot spreke kom en die prediker in sy eksistensie aanspreek. As die prediker gaan preek, is hy ‘n getuie van die ervaring wat hy met die teks en die verstaansproses gehad het. Die prediker getuig van sy ontmoeting en ervaring met die teks in die hoop dat die teks dieselfde ervaring by die hoorder sal hê. ‘n Mens kan nie anders as om te besef dat relevante prediking ‘n homiletiese kunswerk moet wees nie. Dit behels ‘n verstaanproses, taalvaardigheid, taal kreatiwiteit, literêre vaardigheid, humor, interpretasie van verskillende kontekste, die finale gestalte van die gepredikte teks, preek tema, preekskema wat alles uitloop op die oordrag van die preek (Pieterse 1986:148). “Voorts is dit so dat jy geen inhoud sonder woorde kry nie. Inhoud en vorm is ‘n eenheid. Wat jy sê hang in ‘n groot mate af van hóé jy dit sê”.

Vos (1996:161) beklemtoon dat die prediker altyd bewus moet bly van die hoorder se blootstelling aan ander vorme van mediale kommunikasie. Dit word genoem hoëvlak kommunikasie, want elke sekonde kos geld en moet benut word. Dit bring mee dat hoorders hoë eise aan die predikers stel. Predikers mag hulle nie teleurstel nie (Vos 1996:161).

“Following the hermeneutic-communicative approach, the challenge for the homiletician is to craft a sermon with care and make it a work of art” (Vos

2005:306). Vos verwys hier na die nuwe ontwikkelinge in die homiletiek wat prediking as 'n kunsvorm uitbeeld – die Nuwe Homiletiek. Hiervolgens bied die preek as 'n 'oop' kunswerk 'n teoretiese basis aan vir die ontwikkeling van die preek as 'n dinamies-kommunikatiewe gebeure.

Volgens Garhammer en Schöttler (1998) is die konsep van die homiletiek as 'n 'oop kunswerk' op die ontwikkeling van die oorspronklike idees van Umberto Eco gebou (Vos 2005:306).

“... preaching should stage a biblical text rhetorically and within the context of a church service in such a way, that the congregation is able to apply it to its own views and experiences. This is called the ‘aesthetics of reception’” (Vos 2005:306; vgl. Nicol 2002:186-187).

Long beklemtoon die feit dat die homileet nie alleen verantwoordelikheid vir die skepping van die homiletiese kunswerk kan en moet aanvaar nie, maar dat die hele gemeente saam met hom/haar besig is in die skepping van hierdie kunswerk (Long 1988:23).

“Preachers and listeners have different jobs, but they are working together as co-artists to create the sermon”.

6.2.5.2 Kritiek teen die preek as kommunikasie gebeure

Daar is verskeie punte van kritiek wat teen die prediking as kommunikasie gebeure ingebring kan word.

Die eerste punt van kritiek is dat mense die preek sien as 'n 'Goddelike gebeure' en nie as 'n menslike kommunikasie gebeure nie. Dit gaan van die standpunt uit dat indien God se Woord verkondig word, dit altyd effektief sal wees. Met ander woorde, die verkondigende Woord werk outomaties. Dit het tot gevolg dat die preek verhewe is bo alle problematiek en studie van kommunikasieprosesse.

Sommige gaan self so ver dat hulle glo dat die Heilige Gees nie afhanklik is van kommunikasie reëls om die evangelie effektief te maak nie (Vos 1996:160).

Die geldigheidsmoment van bogenoemde is dat God self in die preek aan die woord wil kom en dat dit die Heilige Gees is wat die hoorder oorreed van die verkondigende Woord, maar nooit geskied dit sonder die prediker en die gepredikte Woord nie. Die prediking kan nooit verhewe gestel word bo die kommunikasieprosesse nie. God is net so teenwoordig in die kommunikasieprosesse as in die gepredikte Woord.

Die tweede punt van kritiek teen die preek as kommunikasie gebeurte is dat die preek nie 'n dialogiese kommunikasie gebeurtenis is of kan wees nie. Die rede hiervoor is dat die preek gesien word as 'n monologiese gebeurtenis (Pieterse 1986:124). Kommunikasie in sy wese is dialogies van aard en hoe kan 'n preek gesien word as 'n dialoog waar net prediker aan die woord is en die hoorders passief sit en luister en geen reaksie toon nie. Daar word ook aangesluit by Pieterse (1987:124-125) se kommentaar oor die beperkings van die preek as monoloog:

“Die preek soos ons dit ken in die kerk, is 'n monoloog. Die prediker is alleen aan die woord en die gemeente luister sonder die geleentheid tydens die preek tot opklaring of teenspraak” (Pieterse 1986:124).

Pagitt (2005:26) gebruik die term '*speaking*' om juis die eenrigting kommunikasie te illustreer. Die prediking is te kosbaar om soos 'n toespraak oor te kom. Hy pleit dat daar minder tyd bestee sal word in eenrigting-kommunikasie as die primêre vorm om te praat en dink oor die evangelie. Die uiteinde is gemeenskappe wat luister na die prediker wat tussen en saam met mense lewe en nie die prediker wat net voor mense staan nie (Pagitt 2005:26).

“... less time using one-way communication as our primary means of talking about and thinking about the gospel. I'm suggesting a practice that encourages

more speaking. What I'm advocating is that we become communities who listen to the preachers among us, not just the preacher standing in front of us".

In reaksie op bogenoemde word daar saamgestem met Vos (1996:160) en Pieterse (1986:126).

“Al is die preek monologies gevorm, is dit in sy wese dialogies. Hiermee word bedoel dat die preek 'n dialogiese aard en ooreenkoms moet vertoon. Die hoorder moet deur die preek betrek word”.

Indien dit gebeur, ervaar die hoorder sy vrae, worstelinge, kwellinge, twyfel, lief en leed.

In die lig van bogenoemde pleit Pieterse (1986:126-136) vir die volgende:

- Kommunikasie en dialoog wat reeds voor die erediens aanvang neem. Hier gaan dit om die verhoudinge tussen prediker en hoorders wat insluit pastorale werk, die ware situasies, nood en gedagtes van die kultuur/konteks, betrokkenheid en toewyding aan die hoorders
- Gasvryheidskultuur binne in die konteks van die hoorders/gemeentelede
- Inrigting van die liturgiese ruimte en die inrigting van die erediens waarbinne die prediking plaasvind
- Die rol van sang. Dit bring mense se gemoed, sy wese, in beweging
“Sang het 'n groter invloed en krag op 'n mens as woorde”
(Zwetsloot 1981:8).
- Die sinvolle betrekking van aktiwiteite buite die erediens, binne-in die erediens. In die erediens kom alles saam en vertrek alles. Die erediens is die hart van die gemeente.

Eie aan die praktiese teologie moet die dialogiese karakter van prediking vanuit 'n teologiese hoek bekyk word. Dit gaan hier oor God wat praat en mens wat antwoord. Dit is 'n lewende gesprek vol aksie, vol deelname – woord en weerwoord.

God spreek deur Sy Woord en Gees, verbaal en sakramenteel en die mens antwoord. Die gesprek loop nie só dat God eers klaar praat en die mens dán antwoord nie. Nee, dis 'n ware gesprek met woord en weerwoord. Die punt is egter dat God dit inisieer, begin en eindig. In die prediking/erediens vind ons die struktuur van kommunikasie volop. Dialoog, deelneem, aksie, woord en weerwoord – kortom, kommunikasie is die wesenstruktuur van die prediking/erediens.

(Pieterse 1986:128-129)

Die erediens is in die lig van die bogenoemde 'n kommunikasie gebeure en kan as 'n kommunikasiesisteem beskryf word waarin die dialoog die grondstruktuur vorm.

Die derde punt van kritiek teen die prediking as kommunikasie gebeure is dat die prediking 'n vorm van massakommunikasie is. Daar word aangesluit by Pieterse (1986:123-124) wat wel erken dat die prediking 'n vorm van massakommunikasie is, maar dat die prediking sy eie aard, karakter het, is ongetwyfeld. Al vind prediking in die openbaar plaas, moet daar in die prediking ook tot die enkeling gespreek word, want wie tot die enkeling spreek, spreek ook tot die vele.

'n Vierde kritiek op die prediking as massakommunikasie is die feit dat die ewewig in die kommunikasieproses vervorm is. Die sender en die hoorders is nie altyd op dieselfde vlak nie en sodoende in die prediking het die sender altyd die laaste sê. Dit sal so wees as die sender/prediker homself verhewe hou deur te dink dat hy/sy die gesag het en ontoeganklik is in sy persoon en nie oop is vir kritiek en terugvoer nie. 'n Verdere implikasie ten opsigte van prediking as massakommunikasie is dat terugvoering moeilik en twyfelagtig is. Dit is juis een van die doelwitte van hierdie studie om juis te kyk hoe daar terugvoering tussen prediker en hoorder kan plaasvind.

6.3 'n Basisteorie vir relevante prediking

'n Basisteorie of fundamentele teorie is volgens Vos (1996:61) die

“... teologiese basis wat die praktyk ten grondslag lê”.

'n Praktykteorie is daarop gerig om die praktyk van die prediking/erediens in hierdie studie te rig en te stuur (Vos 1996:62). As vak gerigte teorie word die basis teorie in hierdie hoofstuk binne die veld van die homiletiek ontwikkel vir doeleindes van die vak.

Die volgende word as basis teoretiese uitgangspunt vir hierdie studie gestel en bespreek:

'Relevante prediking in 'n veranderende wêreld van relatiwiteit, is 'n religieuse handeling waarin die heil van God aan die mens gekommunikeer word en saam met die hoorder gesoek word na die verstaan van die heilsgebeure binne die konkrete bestaan van die mens met die oog op geloofsvorming, geloofsgroei, geloofsbelewenis, deelname aan die erediens en 'n beter houding teenoor die kerk en die prediking’.

6.3.1 Die prediking as 'n religieuse handeling

Basis teoreties word daar aangesluit by die homiletiese benadering wat werk met 'n sirkulêre of kommunikatiewe model (Otto 1976:88; Luther 1982:62; Vos 1996:144). Die basiese kenmerk van dié benadering is die interaksie tussen die prediker, die hoorder en die teks. In die lig van hierdie studie kan mens ook verwys na die interaksie tussen prediker, hoorder, teks en die veranderde wêreld van relatiwiteit waarbinne dit afspeel. In die erediens is daar 'n sterk dialogiese karakter wat beteken dat tussen prediker, hoorder, teks en veranderende wêreld

'n soeke is na God. Daarom praat mens in die lig van hierdie studie dat die prediking/erediens gesien word as 'n 'religieuse handeling'.

Dit beteken dat dit 'n handeling is met 'n 'religieuse' vertrekpunt, wat daarop dui dat daar van God se kant 'n aanspraak op die hoorder gemaak word. Die aanspraak is gegrond op die aanname dat God in die erediens teenwoordig is (Vos 1996:145). Deur die werking van die Gees word die prediker, hoorder, teks en hedendaagse konteks/kultuur ingeskakel in God se werk. Dit is hierdie aanname dat God teenwoordig is wat die erediens as 'n 'religieuse' handeling kwalifiseer en onderskei van ander handeling van die mens. Sonder hierdie teologiese verankering word dit maar nog een van die mens se vele daaglikse handeling.

Hierdie 'transendente perspektief' bring Van der Ven (1993a:63) goed onder woorde wanneer hy tussen die volgende drie elemente onderskei. Dit begin by 'resepsie', waarmee bedoel word dat die mens deur God aangespreek word. Hierdie resepsie lei tot 'n 'respons' waarin die mens hom van sy kant tot God rig. Dit lei weer tot 'n 'reaksie' waar die mens hom tot ander mense rig en getuienis aflê van die betekenis van geloof in sy of haar lewe.

6.3.2 Die prediking binne twee perspektiewe

As daar gepraat word van relevante prediking in 'n veranderende wêreld van relativiteit, as 'n religieuse handeling, word daar aangesluit by Vos (1996:145), Daiber (1991:207), Den Dulk (1995:7) en Pieterse (1995:47) wat tussen twee perspektiewe onderskei. Hierdie perspektiewe kan onderskei word, maar hulle kan nie van mekaar geskei word nie. Die eerste is 'n 'hermeneutiese perspektief' en die tweede is 'n 'kommunikatiewe perspektief'. Vandaar 'n hermeneuties-kommunikatiewe perspektief. Dit word vervolgens meer breedvoerig verduidelik.

6.3.2.1 'n Hermeneutiese perspektief

Die prediking funksioneer as 'n religieuse handeling wat geskied binne 'n sekere hermeneutiese proses. Dit het te make met die gebeure waar die hoorder vanuit sy/haar eie ervaring betrek word in die geskiedenis van die Christelike oorlewering in 'n poging om die lewe binne die eie konteks te verstaan.

In die woorde van Gadamer (1975) het mens met verskillende horisonne te maak. Die horison van die liturg, hoorder, teks en tradisie wat beperk word deur hulle eie historiese konteks. In die lig van hierdie studie is daar ook die horison van die bepaalde konteks/kultuur by die hoorder waarbinne dit moet geskied. (vgl. Thiselton 1980, 1992) In die hermeneutiese perspektief speel die volgende aspekte 'n belangrike rol.

6.3.2.1 i) Die rol van verstaan

As die rol van die Christelike teologie as die oorlewering van die Christelike tradisie gesien word, dan beteken dit, dat dit hoorbaar, verstaanbaar en relevant moet geskied. Hermeneuties gesien dui verstaan dan op die ervaring en toewening van 'sin' (Vos 1996:9).

As die prediking met al sy fasette nie uiteindelik in die lewens van mense grondvat en hulle hier en nou help om sin van die lewe te maak nie, hang dit as abstrakte uitsprake in die lug. Hierdie proses moet altyd deur 'n 'kritiese komponent' begelei word (Vos 1996:9).

"Dit beteken dat die kerk moet weet dat hy nie oor die waarheid beskik nie, maar dit steeds soek. 'n Soeke na die waarheid laat die kerk beseft dat sy interpretasie altyd relatief en beperkend is".

In die hermeneutiese proses (m.a.w. in die wisselwerking tussen tradisie (Skrif) en die huidige situasie), word daar in aansluiting by Heitink (1990:207; 1993:190) drie prosesse in die verstaanproses onderskei: die verstaan (begryp), die verstaanbaar maak (verklaar) en die tot verstaan kom (toe-eien). Die eerste het te make met die verstaan van die historiese betekenis van tekste in hulle konteks. By die tweede word gepoog om die tydafstand tussen die tradisie (Skrif) en die hede te oorbrug en die tradisie verstaanbaar te maak in die eie kultuur. In die lig van hierdie studie val die klem baie sterk op hierdie punt om die prediking te laat plaasvind waarbinne mense iets beleef van die heilshandeling van God met die hoorder. Gebeur laasgenoemde het mens in die derde plek te make met die ware verstaan.

6.3.2.1 ii) Die rol van die konkrete

Müller (1993:164) skryf:

"Die preek gebeurde word toenemend gesien as 'n ekklesiale handeling wat ingebed moet word in die totale bediening en geloofslewe van die plaaslike en ekumeniese gemeenskap van die geloof" (vgl. Zerfass 1989:78-79).

Dit beteken dat die wisselwerking tussen die geloofsgemeenskap en die prediking waarbinne hulle sit die artikulasie en formasie van geloof ten doel het. En dit geskied volgens Müller (1993:166) deur middel van 'n nuwe ekklesiale verstaanproses wat ontwikkel word in dialoog met die Woord en daardeur nuwe handelings moontlikhede vir die hoorder/gemeente ontsluit.

Die erediens waarbinne die prediking gestalte vind is egter nie net 'n ekklesiale handeling nie, maar ook 'n sosiale handeling. Van Seters (1988:13-24; 1991:267-280) wys daarop dat dit eintlik nie iets nuuts is nie maar dat die bydrae vanuit die sosiale wetenskappe nuwe lig werp op die belangrike verhouding wat

daar is tussen die prediking en die sosiale konteks (kultureel, polities, en ekonomies).

6.3.2.2 'n Kommunikatiewe perspektief

Relevante prediking as 'n religieuse handeling geskied binne 'n sekere kommunikatiewe proses. Dit het te make met die gebeure waar die hoorder vanuit die evangelie oortuig moet word. Hierdie proses geskied langs die weg van logiese, etiese en emosionele argumente, metafore, 'n sekere tydgees en die rol van die retoriek beklee hier 'n sentrale plek (Den Dulk 1995:7). Volgens Pieterse (1995:54) kan die prediking nie sonder 'n behoorlike kommunikasieteorie oor die weg kom nie. Die volgende aspekte sal verder aandag geniet.

6.3.2.2 i) Die rol van taal- en die ooredende handeling

Die erediens vanuit 'n kommunikatiewe perspektief is 'n doelbewuste handeling wat beteken dat daar 'n kommunikatiewe effek uitgaan na die hoorder wat tot gevolg het dat elke erediens element 'n funksie het.

Die hoorder kom dus agter wat in die prediking gekommunikeer word, waarom dit gekommunikeer word en maak sy eie afleidings op grond van die manier waarop dit in die erediens geskied (Lemmer 1993:72). Al hierdie taal en ooredende handeling geskied binne 'n bepaalde konteks/kultuur/spiritualiteit wat verskillende hoorders op verskillende maniere laat reageer. Firt (1987:97-98) pas hierdie beginsel op die prediking toe en wys oortuigend hoedat 'n verstandhouding met die hoorder bereik word.

6.3.2.2 ii) Die belang van die hoorder

Binne beide die kommunikatiewe en hermeneutiese perspektiewe beklee die hoorder 'n sentrale plek. Otto (1976) en Lange (1987) plaas die klem daarop dat in die prediking, die prediker 'n voortdurende gespreksgenoot is van die hoorder. Daarom is die prediking meer as om net wetenswaardighede oor 'n Bybelgedeelte te vertel. Dit is om mense in die erediens in te lei in die wêreld van sien, hoor, ruik en voel en waar God aan die woord kom. Vanuit die erediens moet daar iets gebeur, iets aan die gang kom in die lewens van die hoorder. Mense moet deur die erediens verander en aangeraak word (Vos 1992a:12).

Lemmer (1993:63-94) vind aansluiting by verskeie homilete wat erns maak met die hoorder in die erediens. Volgens hom is die hoorder 'n unieke mens in 'n eiesoortige konteks, maar ook deel van die gemeente. Daarom sien hy die prediking as 'n reaktiewe gesprek met die hoorder via wedersydse instemming. Hierdie interaksie van die hoorder met sy belewenis van die prediking is ingebed in 'n persoonlike lewende verhouding en om gespreksgenoot te wees hoef jy nie noodwendig tydens die prediking verbaal te kommunikeer nie (Lemmer 1993:70). Ware (1995:10) som dit as volg op:

"... all those attitudes and activities that characterize one's attempts to make connection with Deity".

Volgens Pieterse (1995:46) bly die homiletiese probleem steeds hoe insig en kennis op so 'n wyse uitgebou kan word dat die tuiskoms van die evangelie die hoorder die beste bereik, veral in moeilike tye. Veral in tye waar gelowiges 'n individualistiese, materialistiese, verbruikersmentaliteit het rondom die lewe, die prediking en relevansie. Die prediking kan van hoogstaande korrektheid wees, maar dit vind geen inslag, lewensverandering en internalisering nie.

6.3.2.2 iii) Geloofsvorming tot eer van God

Die prediking as hermeneutiese-kommunikatiewe religieuse handeling geskied met die oog op die geloofsvorming en geloofsgroei van die hoorder (Kellerman 1991:480; 1993:176). Deelname, betrokkenheid en 'n intieme belewenis deur relevante prediking in 'n erediens lei tot 'n beter verstaan van en insig in die God-mens verhouding en dra sodoende by tot die geloofsvorming en geloofsgroei. En waar daar geloofsgroei en geloofsvorming is, is daar ook beter begrip vir die hoorder se rol in die uiteindelijke doel van alle Christen gelowiges: die eer en verheerliking van God. En sodoende verander mense se houding teenoor die prediking en die kerk en deelname/dialog vind plaas.

Die prediking as 'n religieuse handeling, moet ook aan die hoorder verstaanbaar gekommunikeer word. Daarom moet daar dan ook aan die erediens gestalte gegee word. Dit beteken dat hierdie handeling in bepaalde vorme kan geskied om dit vir die hoorder meer hoorbaar, sigbaar en beleefbaar te maak. Hiervoor is dit nodig om aandag te gee aan die hoorders se verskillende behoeftes ten einde die religieuse handeling op die beste wyse oor te dra.

In hierdie hoofstuk was daar na verskillende sosiale, religieuse en hermeneutiese veranderinge gekyk. Ook die hermeneutiese siening van Hans-Georg Gadamer en Paul Ricoeur was van naderby beskou. Die Hermeneuties kommunikatiewe benadering en die Narratief kommunikatiewe benadering was ondersoek wat gelei het tot 'n basis teorie vir relevante prediking. Hierdie basis teorie moet beproef en ondersoek word deur 'n doelgerigte, noukeurige empiriese ondersoek wat in Hoofstuk 4 geadresseer word.

HOOFSTUK 4

'N EMPIRIESE ONDERSOEK OOR RELEVANTE PREDIKING ONDER GELOWIGES IN DIE PAARL

1. Inleiding

In hierdie hoofstuk word verslag gedoen van die onderhoude met agtien gelowiges in die Paarl, wat gereeld die gepredikte Woord hoor. In hierdie studie, naas die literatuurstudie word daar ook van 'n kwalitatiewe empiriese ondersoek deur middel van onderhoude gebruik gemaak (Heyns & Pieterse 1990:39-40).

Die praktiese teologie is 'n kommunikatiewe geloofshandeling. Dit kan nie werklik tot sy reg kom as die praktiese teologie nie gebruik maak van die wetenskaplike bestudering van empiriese metodes nie. In Hoofstuk 3 is 'n basis teorie gevorm vir die prediking in 'n veranderende wêreld van relativiteit vanuit die konteks van die Paarl. Die basis teorie en die resultate van die empiriese ondersoek word daarna op 'n hermeneutiese wyse van begryp en verstaan in konfrontasie met mekaar gebring om 'n geslaagde of verstelde praktykteorie te kan bereik. Heitink (1993:212) stel dit as volg:

“Het empirisch perspectief verbindt het ‘wie doet wat’ primair met het ‘waar en wanneer’”.

In hierdie hoofstuk word dus nou die empiriese ondersoek gedoen as deel van die metode waarmee gewerk word, soos in die vorige paragraaf beskryf. Die doel is om sekere handeling wat binne 'n bepaalde konteks, kultuur en tydgees afspeel, te probeer verklaar. Uit die vorige hoofstuk se kies vir die hermeneutiese kommunikatiewe benadering, wil hierdie hoofstuk rondom die empiriese, as aanvulling dien. Daar moet op wetenskaplike wyse by die hoorder

uitgekóm word rondom die vraag: Wat is relevante prediking in 'n veranderende wêreld van relativiteit? Van der Ven (1993:75) stel dit duidelik dat empiriese navorsing moet voldoen aan die volgende vraag:

“... in welchem Sinn und in welchem Mass die empirische Forschung in der Theologie an einer Erhellung des Glaubensbewusstseins und der Glaubenspraxis der Menschen von heute in der Gesellschaft von heute beitragen kann”.

2. Navorsingsprobleem

Uit die konteks van die Paarl waarbinne die prediking plaasvind, uit die kultuur en tydges waarbinne mense leef, en uit die voorafgaande hoofstukke is dit duidelik dat daar 'n probleem bestaan rondom 'prediking'. Lidmate wat na die prediking luister, lewe in 'n konteks waar die waarheid relatief is en waar mense nie meer net aanvaar wat die prediker sê nie. Die kultuur het geskuif weg van passiewe instruksies na deelnemende leer, vanaf paternalisme na deelname, vanaf monoloog na dialoog, vanaf instruksies na interaksies, vanaf eenvoud na kompleksiteit, vanaf liniêre na nie-liniêre metodes van inligting oordra. Meeste predikers het 'n persepsie dat lidmate wat na hulle preke luister, noue kontak met hulle as predikers het en dat predikers dink dat dit nie nodig is om direkte terugvoer van hoorders te kry nie.

Die rede vir die empiriese ondersoek is dat gelowiges in die Paarl nog nie grondig op 'n empiriese wyse ondersoek is nie. Dit is die rede vir die navorsingsprobleem. Die empiriese ondersoek is 'n relatiewe onderontwikkelde deel van die homiletiese refleksie. In die homiletiek word die meeste navorsing gewy aan die analise van die preek en hoe daar gepreek moet word. Daar is egter nie baie betroubare informasie in Suid-Afrika beskikbaar oor die persepsie van prediking deur die hoorders nie. In Nederland het Ciska Stark so 'n ondersoek gedoen (vgl. Stark 2005). Nie die homilete of die predikers is

gemotiveerd om meer kennis in te win oor die effek van prediking op die hoorder nie. Daar word 'n klomp energie bestee aan die proses van preek voorbereiding, retoriese strukture en die lewering, maar nooit word daar spesifiek gewees wat die uitwerking van die prediking op die individu, sosiale en politieke vlakke is nie. Die meeste predikers dink dat goeie teorieë en soliede teologie sal relevante prediking tot gevolg hê. Gelowiges in die Paarl moet gehoor word oor hoe die hermeneutiese en dialogiese karakter versterk kan word. Gelowiges is nog nie gehoor oor wat hulle regtig dink, hoe hulle voel en wat hulle siening is van hulle kultuur waarbinne hulle leef nie. Die kultuur het geskuif en verander. Verandering is die enigste konstante.

Daar word spesifiek by gelowiges in die Paarl uitgekom, om te hoor wat is hulle sieninge en ervarings rondom prediking wat gestalte vind in die erediens.

3. Navorsingsmetodologie

3.1 Inleiding

In die sosiale wetenskappe bestaan daar kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsingsmetodes (vgl. Claessens & Van Tillo 1990:51). Die kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsingsmetodes moet nie teenoor mekaar gestel word nie, maar wel van mekaar onderskei word. Pieterse (1993:186) beklemtoon wel dat beide metodes gebruik kan word in navorsing, maar as 'n kombinasie van elkeen se sterk punte. In aansluiting by Claessens & Van Tillo (1990:51), maak Pieterse (1993:186) die opmerking rondom kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsing: "Die kwantitatiewe metode se belangrikste bydrae is geleë in die geldigheid, betroubaarheid en die reikwydte van die resultate wat noukeurig vasgestel kan word. Terwyl kwalitatiewe analyses dieper grawe om die sosiale werklikheid, en

die verskynsels daarbinne, in al sy kompleksiteit na te gaan en so tot ‘n beter begrip daarvan te kom”.

Aangesien relevante prediking en die beleving daarvan ‘n persoonlike ervaring is, sal die gebruik van ‘n kwalitatiewe metodologie geskik wees in die versameling van die inligting.

3.2 Kwalitatiewe ondersoek

In ‘n kwalitatiewe analise word daar induktief te werk gegaan (vgl. Heyns & Pieterse 1990:81). Daar word ook aangesluit by Stark (2005:95):

“The inductive way tries to build theory on empirical data, seeking for interference and logic between empirical observations.... The incarnation of the Word of God and the pneumatological promise of the Holy Spirit give way to the inductive exploration of vestiges of God in human reality”.

‘Relevante prediking’ maak deel uit van die sosiale realiteit van die mens. ‘n Moontlikheid om hierdie sosiale realiteit te analiseer is by wyse van die metode van kwalitatiewe analise. Volgens Pieterse en Wester (1995:112):

“The aim of qualitative research is the systematic development of theory by thorough inspection of social reality. Starting with a roughly defined theoretical framework... the analyst continuously tries to confront this framework with the field under observation in order to specify, define and ground these concepts and to formulate a substantive social theory”.

Kwalitatiewe navorsing is ‘n tipe wetenskaplike navorsing wat veral effektief aangewend word in die insameling van kulturele verwante inligting oor die geloofsveronderstellings, waardes, opinies, gedrag, dryfvere en sosiale kontekste van ‘n spesifieke teikengroep waar daar geringe teorieë oor die saak bestaan (Botha 2009:101).

Die term 'deelnemers' word bo 'respondent' (hiërargiese verhouding) verkies vir hierdie kwalitatiewe navorsing omdat dit meer van 'n vriendskapsverhouding suggereer. Vanweë die kontekstuele aard van kwalitatiewe navorsing is dit moeilik om te dupliseer. Sodoende kan indikatiewe afleiding gemaak word, wat vir die hermeneutiese proses van groot waarde kan wees (Janse van Rensburg 2007:6-7).

3.2.1 Tipes navorsingstrategieë

In kwalitatiewe navorsing, kan daar van verskillende navorsingstrategieë gebruik gemaak word. Dit sluit in:

- Bibliografiese studies
- Gevallestudies
- Etnografiese studies
- Fenomenologiese studie
- Dokumente studie (persoonlike briewe, dagboeke, foto's, videos ens.)
- Historiese of argiefmateriaal
- Sekondêre analise van data

(Fouché & Delport 2004:267-269; Fouché 2004:272-276; Janse van Rensburg 2007:6).

3.2.2 Eienskappe van kwalitatiewe navorsing

Die volgende eienskappe van kwalitatiewe navorsing is opvallend

- Individueel
- Kontekstueel
- Beskrywend
- Verkennende

- Induktief.
- Emosies en egtheid van deelnemers word geïdentifiseer en geëvalueer omdat daar met woorde en nie syfers nie gewerk word
- Benadering is sistematies en subjektief

(Botha 2001:14).

3.2.3 Insamelingstegnieke van data

‘In diepte onderhouds voering’ word as een van die belangrikste insamelingstegnieke van kwalitatiewe navorsing beskou. Saam met in diepte-onderhoudsvoering word ‘deelnemende waarneming’ (verstaan van leefwêreld van deelnemer deur navorser) en ‘fokusgroepe’ ook beskou as tegnieke vir kwalitatiewe navorsing (Janse van Rensburg 2007:5). In diepte onderhoudsvoering kan volgens die navorser nog doeltreffer gedoen word as die deelnemers eers ‘n gestruktureerde onderhoudskedule merk, waarna in diepte-onderhoudsvoering kan volg om dieper in te vra na tendense wat in die gestruktureerde skedule na vore kom.

3.2.4 Kwalitatiewe navorsing as proses

Volgens Greeff (2004:354), verloop die proses soos volg:

- Insameling van data deur middel van waarneming
- Versameling van data deur gestruktureerde vraelys, onderhoude, notas of opname
- Interpretiering van data
- Voorstelling en visualisering van geanaliseerde data.

3.2.5 Die kwalitatiewe navorser

By kwalitatiewe navorsing is die navorser direk betrokke by die proses. Die navorser is die 'meetinstrument' (Fouché & Delpont 2004:269). Eerstens moet die navorser 'n verwysingsraamwerk van sy studie opstel. Daarvolgens word gebruik gemaak van literatuur bronne wat 'n oorsig en verwysing gee oor die navorsingsprobleem (Fouché & Delpont 2004:269). Volgens Strydom (2004:278) het die navorser 'n tweeledige rol naamlik 'n binne staander wat ook tegelykertyd aan die buitekant bly.

"The observer must attempt to mentally operate on two different levels: becoming an insider while remaining an outsider" (Strydom 2004:278).

Die navorser mag nooit dominant staan in die kwalitatiewe proses nie. Die leefwêreld en ervaringe van die deelnemer is altyd die belangrikste (Janse van Rensburg 2007:15).

3.2.6 Geloofwaardigheid, betroubaarheid en egtheid

Die navorser moet genoeg bewyse bied van die geloofwaardigheid, betroubaarheid en egtheid van ondersoek. Die rede hiervoor is omdat die navorser sekere persepsies en oorwegings het ten opsigte van die verloop van die navorsingsproses. Volgens Greeff (2004:352-353) is daar vier kriteria waaraan die navorsingsresultate gemeet moet word naamlik:

- *'credibility*
- *transferability*
- *dependability*
- *conformability'*.

Dit beteken dat die navorser die proses, versameling van inligting, keuse van deelnemers en metodes deeglik moet beskryf en motiveer (Janse van Rensburg 2007:6). Dwarsdeur die proses van onderhousovoering sal daar 'n sensitiwiteit teenoor die deelnemers moet wees.

3.2.7 Onderhoudsvoering op 'n kwalitatiewe manier

Met kwalitatiewe onderhoude word daar gefokus op teikengroepe of individue. Soveel te meer is die belangrikheid van die keuse van die deelnemers (Greeff 2004:311). Die doelwitte en die navorsingsprobleem sal die keuse bepaal van wie die deelnemers sal wees. Inligting word versamel deur middel van waarneming en in-diepte onderhoude asook deur middel van gestruktureerde onderhoudskedules. Die deelnemers se reaksies (houding, gesigsuitdrukking) en antwoorde moet noukeurig waargeneem, beluister en geïnterpreteer word. Die navorser is sensitief vir woorde, patrone en aksies vanaf die deelnemers (Janse van Rensburg 2007:6-7). Volgens Greeff (2004:293-294) kan kwalitatiewe onderhoudsvoering deur 'n ongestruktureerde een-tot-een onderhoud, of semi-gestruktureerde een-tot-een onderhoudskedule, of ongestruktureerde onderhoudskedule gedoen word.

4. Beskrywing van onderhoude en willekeurige ondersoek

4.1 Keuse van deelnemers

Geen persone jonger as 18 het deel geneem aan die onderhoude nie.

Aantal:	18
Geslag: Vroulik	9
Manlik	9
Ouderdom:	18-60

Die proefpersone is in die Paarl gebied gekies. Predikante is ingelig dat lidmate in hulle gemeentes wat gereeld die eredienste bywoon as deelnemers gevra sal word om deel te wees van hierdie ondersoek. Die navorser het elke gemeente besoek om name en kontaknommers op 'n diskrete wyse te verkry met die oog daarop om 'n ondersoekgroep saam te stel.

4.2 Verkose gemeentes

As basis van gelowiges is die volgende gemeentes in die Paarl gebruik wat die oorgrote aantal gelowiges in die konteks van die Paarl verteenwoordig.

1. Ned. Geref. Kerk Simondium
2. Ned. Geref. Kerk Suider-Paarl
3. Ned. Geref. Kerk Suider-Paarl (Klapmuts)
4. Church on the Rock
5. Ned. Geref. Kerk Paarl-Strooidak
6. Ned. Geref. Kerk-Toringkerk
7. Ned. Geref. Kerk Drakenstein
8. Paarl Family Church
9. Ned. Geref. Kerk Paarlvallei
10. Ned. Geref. Kerk Paarlberg
11. Ned. Geref. Kerk Agter-Paarl
12. VGK Bet-EI
13. Ned Hervormde Kerk Paarl
14. Gereformeerde Kerk Paarl
15. Lewende Wingerd Gemeente
16. Paarl Methodist Church
17. Geloofsgemeenskap van Agter-Paarl
18. Suider-Paarl Tienerkerk

In al 18 van bogenoemde gemeentes vind daar elke Sondag eredienste plaas met die prediking as 'n sentrale moment.

4.3 Onderhoude

Onderhoudsvoering is as data-insamelingstegniek aangewend, en daar is van 'n gestruktureerde onderhoudskedule gebruik gemaak waarna in diepte

onderhoude gevoer word na aanleiding van die belangrikste sake wat uit hierdie skedule na vore gekom het (vgl. Botha 2009). Met al agtien deelnemers uit al agtien verskillende gemeentes, is daar onderhoude op 'n persoonlike vlak gevoer.

Die onderhoudskedule is deur die deelnemers skriftelik ingevul, terwyl vrae aan hulle verbaal gestel is vanuit dit wat na vore gekom het in die onderhoudskedule. In hierdie hoofstuk word ook 'n interpretasie van elke deelnemer se inligting deurgegee ten opsigte van relevante prediking, relatiewiteit, veranderende kultuur ensovoorts.

4.3.1 Samestelling van die gestruktureerde onderhoudskedule

Die doel van hierdie studie is om vas te stel hoe relevante prediking in 'n veranderde wêreld van relatiewiteit daarna uitsien. Die onderhoudskedule vir die onderhoude is so saamgestel dat die volgende vasgestel kon word:

- 1. Hoe goed verstaan die prediker die leefwêreld van die hoorder?
- 2. Waarom kom jy Sondae erediens toe?
- 3. Wat is die effek van prediking op die erediensganger?
- 4. Noem die faktore wat relevante prediking kan beïnvloed?
- 5. In watter leefwêreld en tydgees bevind die hoorder homself?

Bylaag A (Bladsy 416-421) verskaf 'n voorbeeld van die gestruktureerde onderhoudskedule.

4.3.2 Plek van onderhoude

Uit elk van die bogenoemde gemeentes is 'n man en 'n vrou gekies om deel te neem aan die onderhoude. Die deelnemers met die oog op die ondersoek is deur die navorser persoonlik genader, die opset van die ondersoek is aan hulle verduidelik en hulle anonimiteit is gewaarborg. Die deelnemers het elkeen skriftelik toestemming gegee (BYLAAG B- Bladsy 422). Die navorser het die onderhoude laat plaasvind in 'n aangewese vertrek sonder steurnisse. Die keuse van die vertrek het berus by die deelnemer.

5. Verwerkte onderhoude

5.1 Inleiding

Soos reeds genoem in Hoofstuk 1 is daar min navorsing oor die effek en die ontvangs van die prediking op die hoorder. Onder punt 4.3.1 (Samestelling van die gestruktureerde onderhoudskedule) is daar genoem van die gestruktureerde onderhoudskedule (BYLAAG A) wat vir hierdie studie gebruik word. Soos reeds genoem is, is die doel van hierdie studie om vas te stel hoe relevante prediking in in veranderde wêreld van relativiteit daarna uitsien. Die onderhoudskedule vir die onderhoude is so saamgestel dat die deelnemers juis die vraag na relevante prediking kon beantwoord en om agter te kom of die prediking nog 'n rol speel in die konteks en kultuur van die Paarl. Die struktuur van die gestruktureerde onderhoudskedule is soos volg:

1. Die effek van prediking op die erediensganger
2. Faktore wat relevante prediking kan beïnvloed
3. Leefwêreld en tydgees.

Daar is ook ag geslaan op onderlinge belangrike vrae rakende dit wat relevante prediking kan beïnvloed en of die preek in die spervuur is soos genoem is in Hoofstuk 2.

5.2 Vrae in die gestruktureerde onderhoudskedule

Die vrae in die gestruktureerde onderhoudskedule het die volgende aspekte geadresseer. In elkeen van die vrae mag deelnemers slegs een keuse uitgeoefen het.

Om die effek van die prediking op die erediensganger te bepaal is die volgende vrae gevra:

Hoekom woon jy die Sondag erediens by?

- Sang (Lof en aanbidding)
- Gemeenskap (Sosiaal) van gelowiges
- Soek 'n boodskap/preek vir die week
- Kinders moet Sondagskool bywoon
- Voel skuldig as ek nie bywoon nie

Wat is jou opinie oor die kwaliteit van die PREDIKING in jou gemeente?

- Ek is baie ontevrede oor die kwaliteit van prediking
- Ek is min ontevrede oor die kwaliteit van prediking
- Ek is redelik tevrede oor die kwaliteit van prediking
- Ek is heeltemal tevrede oor die kwaliteit van prediking

Hoe sal jy die laaste maand se preke beoordeel?

- Baie negatief
- Meer negatief as positief
- Neutraal
- Meer positief as negatief
- Baie positief

Raak die prediking jou persoonlike lewe aan?

- Nee
- Ja, nie baie nie
- Ja

Ervaar jy iets van die Heilige Gees se teenwoordigheid tydens die preek?

- Nie eintlik nie
- Ja, nie baie nie
- Ja, absoluut

Wat verwag jy van die preek in 'n erediens?

- Verwagtinge is nie groot nie
- Neutraal
- Verwagtinge is groot

Dink jy jou gemeente sal kan voortbestaan sonder die prediking wat elke Sondag plaasvind?

- Nie eintlik nie
- Ja, nie baie nie
- Ja, absoluut

Indien jy die prediking moet waarneem, hoe sou jy dit inrig?

- Jy maak die preek en preek alleen
- Jy maak gebruik van lidmate in die gemeente

Deur watter medium sou jy terugvoering oor die preek wou kry, indien jy die prediking waargeneem het?

- Persoonlike gesprek
- Reaksie op internet
- Vraelyste

Om die faktore wat relevante prediking kan beïnvloed is daar gevra na aspekte wat sekondêr tot die prediking staan. Daar is van 'n skaal gebruik gemaak waar deelnemers moes kies tussen 1 as geen en 5 as absoluut.

	FAKTORE WAT RELEVANTE PREDIKING KAN BEÏNVLOED					
1	Kommunikasiestyl van prediker	1	2	3	4	5
2	Lof en aanbidding tydens erediens	1	2	3	4	5
3	Inhoud van preek	1	2	3	4	5
4	Heilige Gees se werking	1	2	3	4	5
5	Ervarings/Emosies	1	2	3	4	5
6	Visuele middele (PowerPoint, Clips ens)	1	2	3	4	5
7	Preektemas	1	2	3	4	5
8	Rasionele/Kognitiewe Skrifuitleg	1	2	3	4	5
9	Die kultuur van die Paarl	1	2	3	4	5
10	Situasie in Suid-Afrika as blanke/kleurling/swart	1	2	3	4	5
11	Rituele en simbole	1	2	3	4	5

Om die leefwêreld en tydgees te bepaal waarin die hoorder homself bevind is daar gebruik gemaak van die volgende vrae en keuses. Deur sekere vrae is daar gepoog om uit te vind of die prediker iets van die leefwêreld van die hoorder verstaan.

Dink jy die predikers verstaan iets van die konteks waarbinne die lidmate lewe?

- Nie eintlik nie
- Ja, maar nie baie nie
- Ja, hy ken die konteks baie goed

Help die prediking jou persoonlik in die wêreld waarbinne jy leef?

- Nie eintlik nie
- Ja, maar nie baie nie
- Ja, ek kan nie daar sonder

Sonder dat die deelnemers daarvan bewus was, moes hulle kies binne watter tydgees hulle hulleself bevind in terme van die erediens, evangelie en kontak/verbintenis met God. Hier is gebruik gemaak van dit wat bespreek is in Hoofstuk 2 onder 1.1 Premodernisme, 1.2 Modernisme, 1.3 Postmodernisme en 1.4 Tydperk na Postmodernisme-Konvergensie.

Onder watter een van die 4 kolomme sal jy jouself plaas in terme van die erediens?

1. ☐	2. ☐	3. ☐	4. ☐
'n Liturgiese mistieke, ervaring deur rituele. Verlaat die algemene wêreld en gaan in 'n heilige plek en oomblik in. Die Nagmaal is sentraal.	'n Ordelike byeenkoms van prinsipiële beginsels van geloof en aanbidding van die evangelie. Die preek staan sentraal.	'n Gebeurtenis vol aanbidding en feesviering rondom die Evangelie. Aanbidding en reaksie is belangrik gevolg deur stories en persoonlike ervaringe deur prediker.	'n Samekoms vol interaktiewe, intieme, multi sensoriese, improviserende, hoogs toegewyde ervaring. 'n Fasiliteerder lei 'n oop einde ervaring.

Watter een van die 4 kolomme sal jy jousef plaas in terme van die Evangelie?

1. □	2. □	3. □	4. □
<p>Weer vasstel:</p> <p>Herleef die Evangelie as 'n heilige verhewe drama.</p>	<p>Weer vertel:</p> <p>Onthou die Evangelie as 'n gebeurtenis in die verlede met ewige implikasies.</p>	<p>Weer verkoop:</p> <p>Die gebruik van ooredings, dramas en verduidelikings om die Evangelie te verduidelik as 'n appèl tot jou siel en gedagtes.</p>	<p>Weer kontekstualiseer:</p> <p>Ongehoorde/sonder voorbeeld individuele toegang tot die tradisies kerkgeskiedenis en style wat 'n begeerte skep om tradisies van die verlede en Evangeliese waarhede nuwe uitdrukking te gee.</p>

Onder watter een van die 4 kolomme sal jy jousef plaas in terme van jou verbintenis/kontak met God?

1. □	2. □	3. □	4. □
<p>Aangesig van God:</p> <p>Jy aanskou Sy aangesig. 'n Daad van intimiteit.</p>	<p>Gedagtes van God:</p> <p>Jy sien God se gedagtes word uitgedruk in die fisiese wêreld en in prosesse.</p>	<p>Hand van God:</p> <p>Jy fokus op die tasbare dae en bewyse van God. Dit kan wonderwerke, natuurlike rampe of die beantwoording van gebede wees.</p>	<p>Hart van God</p> <p>Ons sien God se hart vind uitdrukking in die soeke na konneksie, omgee vir mekaar, verhoudings en eenvoud.</p>

5.2.1 Keuse van deelnemers ten opsigte van die vrae in die gestruktureerde onderhoudskedule

Die syfer wat verskyn is hoeveel van die 18 deelnemers gekies het vir die betrokke keuse. Dit is ook omgesit en persentasies (in hakies). Die 18 deelnemers se keuses/persentasies op die vrae in die gestruktureerde onderhoudskedule is soos volg:

Hoekom woon jy die Sondag erediens by?

Sang (Lof en aanbidding)	☐	1	(6%)
Gemeenskap (Sosiaal) van gelowiges	☐	4	(22%)
Soek 'n boodskap/preek vir die week	☐	13	(72%)
Kinders moet Sondagskool bywoon	☐	GEEN	
Voel skuldig as ek nie bywoon nie	☐	GEEN	

Wat is jou opinie oor die kwaliteit van die PREDIKING in jou gemeente?

Ek is baie ontevrede oor die kwaliteit van prediking	☐	GEEN	
Ek is min ontevrede oor die kwaliteit van prediking	☐	1	(6%)
Ek is redelik tevrede oor die kwaliteit van prediking	☐	5	(27%)
Ek is heeltemal tevrede oor die kwaliteit van prediking	☐	12	(67%)

Hoe sal jy die laaste ses maande se preke beoordeel?

Baie negatief	☐		
Meer negatief as positief	☐		
Neutraal	☐	4	(22%)
Meer positief as negatief	☐	5	(28%)
Baie positief	☐	9	(50%)

Raak die prediking jou persoonlike lewe aan?

Nee	☐		
Ja, nie baie nie	☐	3	(17%)
Ja	☐	15	(83%)

Ervaar jy iets van die Heilige Gees se teenwoordigheid tydens die preek?

Nie eintlik nie	☐	3	(17%)
Ja, nie baie nie	☐	5	(27%)
Ja, absoluut	☐	10	(56%)

Wat verwag jy van die preek in 'n erediens?

Verwagtinge is nie groot nie	☐	3	(17%)
Neutraal	☐	5	(27%)
Verwagtinge is groot	☐	10	(56%)

Dink jy jou gemeente sal kan voortbestaan sonder die prediking wat elke Sondag plaasvind?

Nie eintlik nie	☐	12	(67%)
Ja, nie baie nie	☐	5	(27%)
Ja, absoluut	☐	1	(6%)

Indien jy die prediking moet waarneem, hoe sou jy dit inrig?

Jy maak die preek en preek alleen	☐	9	(50%)
Jy maak gebruik van lidmate in die gemeente	☐	9	(50%)

Deur watter medium sou jy terugvoering oor die preek wou kry, indien jy die prediking waargeneem het?

- Persoonlike gesprek** **12 (67%)**
- Reaksie op internet **3 (17%)**
- Vraelyste **3 (17%)**

	FAKTORE WAT RELEVANTE PREDIKING KAN BEÏNVLOED						%
1	Kommunikasiestyl van prediker	1	2	3	4	5	90%
2	Lof en aanbidding tydens erediens	1	2	3	4	5	91%
3	Inhoud van preek	1	2	3	4	5	87%
4	Heilige Gees se werking	1	2	3	4	5	76%
5	Ervarings/Emosies	1	2	3	4	5	72%
6	Visuele middele (PowerPoint, Clips ens)	1	2	3	4	5	68%
7	Preektemas	1	2	3	4	5	74%
8	Rasionele/Kognitiewe Skrifuitleg	1	2	3	4	5	66%
9	Die kultuur van die Paarl	1	2	3	4	5	58%
10	Situasie in Suid-Afrika as blanke/kleurling/swart	1	2	3	4	5	58%
11	Rituele en simbole	1	2	3	4	5	43%

Dink jy die predikers verstaan iets van die konteks waarbinne die lidmate lewe?

- Nie eintlik nie **GEEN**
- Ja, maar nie baie nie **5 (28%)**
- Ja, hy ken die konteks baie goed** **13 (72%)**

Help die prediking jou persoonlik in die wêreld waarbinne jy leef?

- Nie eintlik nie
- Ja, maar nie baie nie **9 (50%)**
- Ja, ek kan nie daar sonder **9 (50%)**

Onder watter een van die 4 kolomme sal jy jousef plaas in terme van die erediens?

1. **1 (6%)**

2. **4 (21%)**

3. **10 (56%)**

4. **3 (17%)**

'n Liturgiese mistieke, ervaring deur rituele. Verlaat die algemene wêreld en gaan in 'n heilige plek en oomblik in. Die Nagmaal is sentraal.	'n Ordelijke byeenkoms van prinsipiële beginsels van geloof en aanbidding van die evangelie. Die preek staan sentraal.	'n Gebeurtenis vol aanbiedinge en feesviering rondom die Evangelie. Aanbidding en reaksie is belangrik gevolg deur stories en persoonlike ervaringe deur prediker.	'n Samekoms vol interaktiewe, intieme, multi-sensoriese, improviserende, hoogs toegewyde ervaring. 'n Fasiliteerder lei 'n oop einde ervaring.
---	--	---	--

In watter een van die 4 kolomme sal jy jousef plaas in terme van die Evangelie?

1. **3 (17%)**

2. **6 (33%)**

3. **6 (33%)**

4. **3 (17%)**

Weer vasstel: Herleef die Evangelie as 'n heilige verhewe drama.	Weer vertel: Onthou die Evangelie as 'n gebeurtenis in die verlede met ewige implikasies.	Weer verkoop: Die gebruik van ooredings, dramas en verduidelikings om die Evangelie te verduidelik as 'n appèl tot jou siel en gedagtes.	Weer kontekstualiseer: Ongehoorde/sonder voorbeeld individuele toegang tot die tradisies, kerkgeskiedenis & style wat 'n begeerte skep om tradisies van die verlede en Evangeliese waarhede nuwe uitdrukking te gee
--	--	---	---

Onder watter een van die 4 kolomme sal jy jousef plaas in terme van jou verbintenis/kontak met God?

1. ☐ 1 (6%)	2. ☐ GEEN	3. ☐ 5 (27%)	4. ☐ 12 (67%)
<p>Aangesig van God:</p> <p>Jy aanskou Sy aangesig. 'n Daad van intimiteit.</p>	<p>Gedagtes van God:</p> <p>Jy sien God se gedagtes word uitgedruk in die fisiese wêreld en in prosesse.</p>	<p>Hand van God:</p> <p>Jy fokus op die tasbare dae en bewyse van God. Dit kan wonderwerke, natuurlike rampe of die beantwoording van gebede wees.</p>	<p>Hart van God</p> <p>Ons sien God se hart vind uitdrukking in die soeke na konneksie, omgee vir mekaar, verhoudings en eenvoud.</p>

5.2.2 Reaksies van deelnemers ten opsigte van die vrae in die gestruktureerde onderhoudskedule

In hierdie gedeelte word die 'hooflyne' van die deelnemers se reaksies ondervang. Die navorser het spesifiek gevra hoekom die deelnemers die betrokke keuses gemaak het by die onderskeie vrae. Fyn waarneming is ook toegepas op die reaksies, houdinge en gesigsuitdrukking van die deelnemers. In aanhalingstekens word die spesifieke woorde van die deelnemers weergegee ter staving van die hooflyne.

5.2.2.1 Reaksies op: Bywoning van Sondag se erediens

Die preek is:

- Van toepassing op my lewe
- 'n Riglyn vir my lewe
- Inspirasie/inspuiting om te lewe

- 'n Reaksie op lof-en aanbidding.
- “Die preek is die reaksie op die lof en aanbidding”.

Die preek help my om/met:

- Bybel beter te verstaan
 - Verhoudings
- “Ek gaan na die erediens om saam met ander gelowiges te wees. Dit is die enigste tyd in die week waar ek saam met gelowiges verkeer”
- “Die preek is belangrik om samehorigheid te bring wat aanleiding sal gee tot die gemeenskap van gelowiges”
- Na te dink/bepeinsing
 - Die groter prentjie van die lewe
 - Deur die week.

Die preek bevredig my omdat:

- 'n Kundige, opgeleide persoon die Woord uitle
- 'n Boodskap ontvang word
- Prediker God se aangesig gesoek het
- Help met menswees.

Die preek bring/skep:

- Riglyne vir die lewe
- Samehorigheid
- Interaksie
- Hoop en moed.

Die preek gee:

- Struktuur vir die lewe
- Gereedskap vir die lewe.

5.2.2.2 Reaksie op: Kwaliteit van die prediking in gemeente

Die deelnemers het die volgende eienskappe genoem wat kwaliteit prediking tot gevolg sal hê:

Die Bybel is die basis:

- Konteks van die teks (Storie agter die storie)
- Kruis van Jesus staan sentraal
- Kan sien dat prediker met die Woord besig is
- Bevestig die sentrale waarhede van die Woord.

Appelerende karakter:

- Preek moet prakties, toepaslik wees
- Preek moet my help om tot doen oor te gaan

Relevant:

- Van toepassing op individu se situasie
- Ken konteks/leefwêreld van hoorder
- Die inhoud van die preek en die hoorder se leefwêreld ontmoet mekaar.
- Verstaanbaar
- Bewus van aktuele gebeure van elke dag.

Die Prediker:

- Kwaliteit prediking hang baie af van wie die prediker is (Ons kies na watter prediker ons wil luister. Sekere dominees het nie die gawe nie)
- Spontane, natuurlike kommunikeerder
- Ken die leefwêreld/groter prentjie ('world wise')
- Positief, inspirerend, hoopvol en bemoedigend
- Voorbereid en ervare

- Hou op met geestelike manipulasie, sarkasme en negatiwiteit
- Preekstyl moet aanpas by spiritualiteit van erediens.

5.2.2.3 Reaksie op: Beoordeling van laaste ses maande se preke

By hierdie vraag is daar dieper gefokus op die redes van kwaliteit prediking in die laaste ses maande. Hier word ook aandag gegee aan sekere negatiewe opmerkings oor die kwaliteit van prediking tydens die laaste ses maande.

Positiewe opmerkings:

Die prediking help met/om:

- Perspektief wie God is/ Sy liefde vir my as mens
- Bevestiging dat Hy in beheer is
- Te bly fokus op God

Gesindheid:

- Voel die positiewe atmosfeer in die erediens
- Gelowiges praat onder mekaar oor die preek/erediens
- Sien dit in die erediensbywoning

Woordgetrou

- Nie allerhande stories oor die rugby/krieket van gister nie
- Die basis is die Woord
- Preekreekse wat die Woord sê oor 'n sekere tema.

Negatiewe opmerkings:

- Die werk van die Heilige Gees word nie baie ervaar nie

- Predikers lees nie die konteks van die hoorder reg nie (verkeerde preekreekse)
- Ervaar die Heilige Gees meer by die lof-en-aanbidding
- Predikers vermy sekere onderwerpe soos geestelike oorlogvoering
- Predikers moenie persoonlike sienings as waarheid beskou nie.
- Gemeentelede voel aan of die prediker die preek in gebed deurworstel het.

5.2.2.4 Reaksie op: Raak die prediking jou persoonlike lewe aan?

Daar is dieper gevra na hoekom die prediking die persoonlike lewe van die deelnemer aanraak. Die volgende aspekte volgens die deelnemers is soos volg:

- Skep nadenke
- Appellerend/oproep om te ontwikkel, verander
- Sekere preekreekse
- Rigtingwysers wat van toepassing is op persoonlike lewe
- Relevant vir die alledaagse lewe.

5.2.2.5 Reaksie op: Ervaring van die Heilige Gees se teenwoordigheid tydens die prediking

By hierdie vraag is daar dieper gefokus op hoe die ervaring van die Heilige Gees in 'n preek beleef word? By meeste van die deelnemers was daar nie 'n spontane reaksie op die vraag nie. Daar moes dieper gefokus word op hoe individue die Heilige Gees se werking sien in 'n preek? Wat sal die effek wees as die Heilige Gees deur die prediking werksaam was? Die deelnemers was ook baie uitgesproke deurdat hulle nie die Heilige Gees se werking ervaar tydens die preek nie.

Ervaar die Heilige Gees as gevolg van:

Die prediker:

- Liturgie inmekaar laat vloei
- Egtheid in oordrag van preek as gevolg van die persoon/eie-ek wat verdwyn
- Spontane moment in preek deur stilte/humor
- Die gawe van die Gees om te preek
- Is inspirerend in sy oordrag
- Het geworstel met teks
- Maak boodskap verstaanbaar en eenvoudig.

Ervaring deur:

- Gevoel van samehorigheid onder hoorders
- 'n Verbintenis tussen inhoud van preek en konteks/gedagtes van hoorders
- Definitiewe reaksie van hoorders deur 'n gevoel van innerlike vrede
- Lof-en aanbidding voor die preek.

Bevestiging van:

- Sekere waarhede wat in die diepste menswees gewortel is
- Bestaande gedagtes en gevoelens.

Ruimte te skep:

- Wie God is?
- Identifisering wie die mens in God is
- Hoorder se ingesteldheid teenoor die Gees.

Ervaar nie die Heilige Gees nie as gevolg van:

- Rasionalisasie van gedagtes

- 'n Gevoel dat die prediker nie met God wandel nie. Prediker te min in die Woord
- Te min bewyse van onderlinge liefdevolle verhoudings
- Te min sigbare reaksie op die prediking
- Te veel beheer en kontrole deur die prediker
- Prediker nie die salwing op sy/haar lewe of die gawe om te preek nie
- Hoorders wat rondvroetel en onrustig is as gevolg van prediker wat oninteressant is.

5.2.2.6 Reaksie op: Verwagting van die preek tydens die erediens

Rondom die verwagting wat gelowiges het rondom die preek was gemengde reaksies.

Verwagtinge is groot as gevolg van:

- Behoefte om die Bybel beter te verstaan
- Goeie prediking in die verlede

“As gevolg van goeie preke in die verlede het ek 'n verwagting. My verwagtinge word net groter as gevolg van die kwaliteit van die prediking”

- Prediking is deel van die ontmoeting met God
- Prediking is die appèl om waarlik gemeente te wees
- Prediking is 'n oproep tot verandering
- Preekreekse.

Verwagtinge word bepaal deur:

- Wie die prediker is
- Is die prediker in staat om die hoorder te boei.

Verwagtinge is min/neutral as gevolg van:

- Verstaan nie die preek nie
“My verwagtinge is neutral omdat ek nie altyd verstaan wat gepreek word nie. Ek is bang vir teleurstelling as my verwagtinge te hoog is. Miskien sal my verwagtinge meer wees as ek weet dat die predikant sy boodskap goed sal verduidelik”
- Voorafgaande slegte ervaring van preke
“Ervarings van preke deur die jare was nie goed nie. Ek verwag niks en hoop vir die beste”.

5.2.2.7 Reaksie op: Voortbestaan van gemeente sonder die prediking elke Sondag

Die meeste deelnemers (94%) sê dat ‘n gemeente kan nie voortbestaan sonder die prediking in ‘n erediens nie. Maar die behoefte by die meeste hoorders is dat die regte opgeleide persoon die prediking moet waarneem.

“As kerke in Suid-Afrika vir 6 maande die prediking in die eredienste termineer, gaan kerke doodloop. Die prediking staan nog steeds sentraal. Dit is die weeklikse bymekaarkomplek rondom die *‘common purpose’*”.

Die prediking kan nie ophou nie want:

- Gemeentes vervul nog nie werklik hulle rolle in die gemeenskap nie
- Skep ruimte/struktuur/kulminasiepunt vir gelowiges om bymekaar te kom rondom ‘n gemeenskaplike doel
- Kwantitatiewe manier om God te ontmoet
- Geestelike versterking en voeding
- Staan sentraal. Belangrikste deel van die pakket van kerkwees.
- Ek soek ‘n boodskap wat ek vir die week kan saamvat.

Die belangrikheid van prediking word versterk deur:

- Die regte opgeleide predikers moet preek
- Sekere dominees moenie preek nie

“Ek kon duidelik sien wat die invloed van ‘n sekere persoon se prediking op ‘n gemeente het. Die prediker is sentraal en speel ‘n groot rol in die sukses van die gemeente veral as hy inspirerend preek”.

5.2.2.8 Reaksie op: Indien jy die prediking moet waarneem, hoe sou jy dit inrig?

Die reaksie van die deelnemers was eensydig dat dit afhang van die persoonlikheid van die prediker. Alhoewel die helfte van die deelnemers tog pleit vir deelname/interaksie (gebed, Skriflesing, keuse van liedere, saampraat in preekmaak proses ens), pleit almal onomwonde dat die prediking deur ‘n kundige opgeleide predikant waargeneem moet word. Daar kan hoogstens gebruik gemaak word van hulppredikers wat ‘n sekere onderwerp/reeks kom waarneem. As daar meer as een kollega in die gemeente is, moet daar sigbare interaksie en ooreenstemming wees rondom die prediking.

Die predikant moet die prediking waarneem omdat hy/sy:

- Die spesialis is
- “As hy die gawe het om te kan preek dan moet hy preek”
- Beste geposisioneer/toegerus
- God werk deur die individu
- Individu spandeer meer tyd met God en die teks.

Die volgende aspekte vir die deelnemers was belangrik indien hulle sou preek:

- Help gelowiges om die basiese van geloof te internaliseer
- Wees eg met min ‘show’
- Hou op om Amerikaanse kontekste in Suid-Afrikaanse kontekste in te forseer
- Belyn die prediking/temas/omgeegroep/kinderkerke/kategese met die ‘een groot idee/tema’.

5.2.2.9 Reaksie op: Medium van terugvoering ten opsigte van die prediking

Die oorgrote meerderheid (67%) het gepleit vir persoonlike gesprekke. Die redes is as volg:

- Intiem en verhoudingsgerig
- Veilige ruimte om eerlik te kan wees
- Kwalitatief
- Gevoelens kan eerstehands ervaar word.

Die internet kan as aanvulling dien vir die persoonlike gesprekke om meer mense deel te maak. Die redes vir die internet as aanvulling is:

- Interaktief
- Spaar tyd
- Pas baie mense se lewenstyl
- Tyd om te formuleer
- Kan objektief bly.

5.2.2.10 Reaksie op: Die verstaan van konteks en leefwêreld van die hoorder

Volgens die deelnemers is predikante goed geplaas om die leefwêreld van die hoorders te verstaan. Predikante, volgens die deelnemers, leef naby aan mense se lief en leed. Die oorgrote meerderheid deelnemers (72%) ervaar dat hulle predikante verstaan die konteks en leefwêreld van die gelowiges in die Paarl.

Die redes is as volg:

- Ervaring oor die lewe
- Leef/aktief saam met die gemeente deur flieks/kultuur
- Sigbaar by skole se sportvelde en byeenkomste
- Gemaklik/dieselfde vlak as lidmate

- Veilige persoon
- Relevant
- Help my om geloof prakties te maak
- Ken persoonlik/verhoudingsgerig.

Verskeie deelnemers (28%) noem die redes hoekom hulle voel dat die predikers nie baie van hulle leefwêreld verstaan nie:

- Die styl van preek/aanbieding/kommunikasie het niks verander nie
 - Weet nie hoe voel dit om van agt tot vyf te werk nie
- “Ek dink dominees leef in ‘n ‘bubble’. Predikers weet nie hoe dit regtig daar buite in die regte wêreld gaan nie. Dominees weet nie van die werklike omstandighede van lidmate nie”
- Lees te min/Lees net teologiese boeke.

5.2.2.11 Reaksie op: Help die prediking jou persoonlik in die wêreld waarbinne jy leef? Slaag die prediking?

Die helfte van die deelnemers stem saam dat die prediking hulle baie help in hul persoonlike leefwêreld. Die redes is as volg:

- Dit bevredig my verhoudings behoefte met ander gelowiges.
- Dit skep interaksie met gelowiges.
- Ontmoeting met God.
- Dit is relevant.
- Dit stimuleer my intellektueel in die wêreld waarbinne ek leef.
- Ek kry antwoorde vir myself deur die prediking.

Die ander helfte van die deelnemers voel dat die prediking nie baie help in die leefwêreld waarin hul hulleself bevind nie. Die redes wat aangevoer word is:

- Vermy sekere onderwerpe
 - Die prediking en die wêreld buite die kerk is vervreemd
- “My leefwêreld waarbinne ek werk is heeltemal vervreemd vanaf die kerklike lewe. Dit skep spanning by my dat mense my geloof in God en my lojaliteit teenoor die kerk bevraagteken. Die prediking rus my nie toe om met agnostiese mense te ‘deal’ wat regkom sonder God nie. Ek weet dit wat gepreek word sal nie relevant wees of my prakties help in my omstandighede nie”
- Prediking is abstrak en rus nie toe vir die tyd waarbinne ons leef nie
 - Opleiding van predikante is outyds en irrelevant
 - Moeilik om Bybel van toepassing te maak in die leefwêreld van vandag.

6. Samevatting

Daar is genoegsame inligting uit die empiriese ondersoek verkry om vyf ‘kernbegrippe’ van die deelnemers se reaksies te verwoord. Deur fyn waarneming en beluistering het die navorser sekere kernbegrippe geformuleer. Hierdie kernwoorde is begrippe of konsepte wat in ‘samehang’ in hul relasies, hul verhouding tot mekaar, ‘n teoretiese kerngedeelte van die homiletiese model uitmaak. Hierdie kernbegrippe is ter ‘verbetering’ en ‘teoretiese versterking’ van die homiletiese model in Hoofstuk 3. Die vyf kernbegrippe uit die empiriese ondersoek is die volgende:

(1) Kernbegrip: Prediking is belangrik vir die gelowiges

Die prediking is belangrik vir gelowiges want dit verskaf riglyne, gereedskap, struktuur, stof tot nadenke, interaksie (verhoudings) en hoop in hulle leefwêreld.

(2) Kernbegrip: Die werk van die Heilige Gees in die preekproses is nie baie duidelik nie

Die meeste gelowiges het nie gemaklik en spontaan reageer oor die werking van die Heilige Gees in die preek nie. Die Heilige Gees word sporadies ervaar as gevolg van 'n aanvoeling deur die hoorders. Die prediker wandel nie werklik met God nie en alles word rationeel beheer.

Volgens die deelnemers sal die Heilige Gees ervaar word deur die egtheid, spontaneïteit en inspirasie wat die prediker bied. Die ineenvloeiing tussen liturgiese momente (veral lof-en-aanbidding), die preek en onderlinge liefdevolle verhoudings moet 'n eenheid vorm.

(3) Kernbegrip: Die toepassing in die preek is nie persoonlik genoeg nie

Onder die toepassing van die prediking vra die deelnemers dat die preek altyd appellerend, rigtinggewend, nadenkend (stimulerend), interaktief en relevant sal wees. Die toepassing van die preek vind makliker plaas deur die styl van preek/aanbidding wat in verhouding staan met die lof-en-aanbidding en die werking van die Heilige Gees.

(4) Kernbegrip: Lof-en-aanbidding as ingebed in die erediens dra by tot 'n beter ervaring van die preek en sy boodskap

Daar is geen twyfel dat die lof-en-aanbidding dié belangrikste element (91%) is wat die prediking kan beïnvloed. Dit skep 'n ruimte vir die Heilige Gees se werking waarbinne die prediking 'n verlengstuk, toevoeging is. Die lof-en-aanbidding skep interaksie, reaksie en 'n samehorigheidsgevoel.

(5) Kernbegrip: Die oorgang van die uitsaaikultuur na die digitalekultuur vra nuwe kommunikasievaardighede

Die opleiding van predikante vind plaas binne 'n oorheersende letterkultuur wat behels 'n ordelike byeenkoms van prinsipiële beginsels van geloof en aanbidding van die evangelie. Die preek staan sentraal.

Die huidige uitsaakultuur vra:

'n Erediens vol aanbiddinge en feesviering rondom die Evangelie. Lof-en-aanbidding en spontane reaksie is belangrik wat gevolg word deur stories en persoonlike ervarings deur prediker.

Die nuwe digitalekultuur vra:

'n Soeke na 'n samekoms vol ervarings (multi sensories) van konneksie, interaktiwiteit, verhoudings (omgee/intimiteit) en eenvoud. Die prediker verander in 'n fasiliteerder.

Alhoewel dit moontlik sou wees om uit die empiriese ondersoek nog veel meer inligting te kon onttrek, is bogenoemde na die oordeel van die navorser genoegsaam om die basiese hipotese te bevestig. Dit beteken dat dit nou nodig geword het om aan die tweede deel van die hipotese aandag te skenk, naamlik moontlike verstellings, verbeterings en versterkings wat gemaak kan word in die praktyk van relevante prediking in 'n veranderende wêreld van relatiwiteit.